

Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

POST-TRUTH ÇAĞDA COVİD-19 AŞI KARŞITLIĞI HABERLERİ: 11 EYLÜL MİTİNGİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

ZÜLEYHAN BEŞLİ

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON BİLİM DALI

POST-TRUTH ÇAĞDA COVİD-19 AŞI KARŞITLIĞI HABERLERİ: 11 EYLÜL MİTİNGİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

ZÜLEYHAN BEŞLİ

Danışman: Doç. Dr. GÖKSEL AYMAZ

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

Züleyhan BEŞLİ tarafından hazırlanan "Post-Truth Çağda Covid-19 Aşı Karşıtlığı Haberleri: 11 Eylül Mitingi Örneği" konulu bu çalışma, …/…/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..../........../..........

Öğretim üyesi Adı Soyadı **İmzası**

1	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Göksel AYMAZ	
2	Jüri Üyesi		
3	Jüri Üyesi		
4	Jüri Üyesi		
5	Jüri Üyesi		

ETİK BEYAN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

09.05.2023

Züleyhan BEŞLİ

ÖZET

POST-TRUTH ÇAĞDA COVID-19 AŞI KARŞITLIĞI HABERLERİ:11 EYLÜL MİTİNGİ ÖRNEĞİ

Bu tezde COVID-19 pandemisi sırasında ortaya çıkan aşı karşıtı söylemler ve bu söylemlerin yayılımı incelenmektedir. Tez, 11 Eylül 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen aşı karşıtı mitinge odaklanmaktadır. Foucault'nun söylem analizi kullanılarak, aşı karşıtı söylemlerin nasıl oluşturulduğu ve yayıldığı, toplum sağlığı açısından tehlikeleri ve medyanın bu konuda oynadığı rolü incelenmektedir.

Tez, aşı karşıtı söylemlerin post-truth çağında nasıl daha yaygın ve etkili hale geldiğini ve bu söylemlerin toplum sağlığına ciddi zararlar verdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, medyanın aşı karşıtı söylemlere yer vermesinin bu söylemlerin yayılımına katkıda bulunduğu ve medyanın bu konuda daha sorumlu davranması gerektiği belirtilmektedir.

COVID-19 pandemisi sırasında post-truth çağı, aşı karşıtlığı ve aşı karşıtlığı haberlerinin yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Bu nedenle, toplumun farklı kesimleri doğru bilgi ve gerçeklerin yayılması ve insanların doğru kararlar vermesine yardımcı olmak için işbirliği yapmalıdır. Bu halk sağlığı için önemli bir adımdır. Tez aşı karşıtı söylemlerin etkisini azaltmak ve toplum sağlığını korumak için, bilimsel verilerin doğru bir şekilde iletilmesi ve medyanın daha sorumlu davranması gerektiğini tartışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Post-truth Çağı, COVİD-19 Aşı Karşıtlığı, 11 Eylül mitingi, Medya

ABSTRACT

COVID-19 ANTI-VACCINE NEWS IN THE POST-TRUTH AGE: THE EXAMPLE OF THE SEPTEMBER 11 RENT

In this thesis, the emergence and dissemination of anti-vaccination discourse during the COVID-19 pandemic is examined. The thesis focuses on the anti-vaccination rally held in Istanbul on September 11, 2021, using Foucauldian discourse analysis to investigate how anti-vaccination discourse is constructed and disseminated, the dangers it poses to public health, and the role of the media in this regard.

The thesis highlights how anti-vaccination discourse has become more prevalent and effective in the post-truth era of COVID-19, and how such discourse can seriously harm public health. It also emphasizes that media coverage of anti-vaccination discourse contributes to its dissemination and that the media must act more responsibly.

During the COVID-19 pandemic, the post-truth era has contributed to the spread of anti-vaccination sentiment and anti-vaccination news. Therefore, different segments of society must collaborate to disseminate accurate information and facts to aid individuals in making informed decisions, a crucial step in maintaining public health. The thesis discusses the need for accurate dissemination of scientific data and more responsible media behavior to reduce the impact of anti-vaccination discourse and protect public health.

Keywords: Post-truth era, COVID-19 vaccine hesitancy, September 11 rally, Media.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin başından beri gerek akademik gerek sosyal açıdan her türlü yardımını, desteğini, bilgisini ve tecrübesini benden esirgemeyen çok değerli danışman hocam sayın, Doç. Dr. Göksel AYMAZ’ a tüm kalbimle teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Araştırma sürecinde karşıma çıkan her engeli güçlenerek atlattığım günlere dönüp baktığımda; birbirinden değerli bölüm hocalarıma, motivasyonlarıyla bana destek olan arkadaşlarım; Bora YILDIRIM ve Tacim YURDAKUL’a, tez yazma aşamasından, tez çalışmamın bitimine kadar beni yüreklendirerek yanımda olan Emre PALA’ya, fikirleri ile fikir dünyama renk katan Ayşegül’e yürekten teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca her zaman yanımda olan aileme, gücüme güç katan anneme, cesaretimi pekiştiren kardeşlerime, varlığı ve düşünceleri ile ufkumu yücelten, geleceğime ışık tutan kızıma, eğitim hayatımın her anında beni destekleyen sevgili eşime sonsuz teşekkür ederim. İşlerimin sağlıkla ve yolunda gitmesini sağlayan yüce Tanrı’ya tüm kalbimle minnettarım.

İstanbul 2023 Züleyhan BEŞLİ

İÇİNDEKİLER

3. BÖLÜM

AŞI KARŞITLIĞI HABERLERİ:11 EYLÜL MİTİNGİ

TABLOLAR LİSTESİ

ŞEKİLLER LİSTESİ

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Günümüzün, hızla gelişen teknoloji ve iletişim araçları düşünce ve bilgi akışının sürekli hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum, toplumsal yaşamın önemli bir boyutunu oluşturan "gerçeklik" algısının da değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, "post-truth" (gerçek ötesi) kavramı, özellikle sosyal medyanın ve diğer iletişim kanallarının kullanımının artmasıyla beraber daha fazla önem kazanmıştır.

Gerçeklerin önemini yitirdiği, duygular, inançlar ve kişisel önyargıların gerçeklerden daha etkili olduğu bir dönemi ifade eder post-truth kavramı. Bu durum, toplumlar arasında bilgi ve düşünce paylaşımında önemli bir değişim yaşanmasına yol açmaktadır. Gerçeklerin göz ardı edilerek, bireylerin ve toplulukların kendi doğrularını üretmesi ve savunması, bilgi kirliliğinin ve yanlış anlaşılmaların yayılmasına neden olmaktadır.

Filtre balonu kavramı ise, sosyal medya ve internet kullanıcılarının, kendi düşüncelerine ve inançlarına uygun içeriklerle karşılaşma eğilimi olarak tanımlanır. Bu durum, bireylerin farklı düşüncelere ve gerçeklere daha az maruz kalmasına ve kendi düşüncelerinin doğruluğunu sorgulamamalarına yol açar. Filtre balonları, post-truth çağının önemli bir bileşeni olarak kabul edilir, çünkü bireylerin gerçeklerden daha çok kendi doğrularını önemsemesine katkıda bulunur.

Medya, post-truth çağında önemli bir rol oynamaktadır. Gerçeklerin değil, duygular ve önyargıların ön planda olduğu bu dönemde, medya kuruluşları da haber ve içeriklerini bu doğrultuda sunarak, tüketici tercihlerine ve duyarlılıklarına hitap etmeye çalışmaktadır. Bu süreçte, gerçeklerin önemini yitirmesi ve yanlış bilgilerin yayılması, toplumlar için önemli riskler taşımaktadır.

Post-truth çağının politikaya olan etkileri de büyük öneme sahiptir. Siyasetçiler ve politika yapıcılar, gerçeklerin öneminin azaldığı bu dönemde, seçmenlerin duygularına ve önyargılarına hitap etmeye daha fazla odaklanmaktadırlar. Bu durum, politikaların ve kararların, gerçeklerden ziyade popülist söylemlere ve manipülatif stratejilere dayandığı bir ortamın oluşmasına yol açar.

Bu çalışmada, aşı ve aşı karşıtlığı konularına da değineceğiz. Aşı, insanların hastalıklara karşı bağışıklık kazanmalarını sağlayan önleyici bir sağlık uygulamasıdır. Tarih boyunca, aşılar sayesinde pek çok ölümcül hastalığın yayılması önlenmiş ve insan yaşam süreleri uzamıştır. Ancak, son dönemde özellikle Covid-19 salgını sırasında geliştirilen Covid-19 aşılarıyla ilgili olarak aşı karşıtlığı konusunda önemli bir artış yaşanmıştır.

Aşı karşıtlığı, bireylerin ve toplulukların aşıların güvenliği, etkinliği ve gerekli olup olmadığı konularında şüpheler taşıması ve bu nedenle aşı olmamayı tercih etmesi olarak tanımlanabilir.

Aşı karşıtlığı, çeşitli dönemlerde ve farklı coğrafyalarda ortaya çıkmış ve bazı durumlarda hastalıkların yayılmasına ve ölümlerin artmasına yol açmıştır. Aşı karşıtlığının nedenleri arasında, önyargılar, yanlış bilgiler, dini veya kültürel inançlar ve kötü yönetim örnekleri bulunmaktadır. Post-truth çağında, aşı karşıtlığının yayılmasında sosyal medya ve diğer iletişim araçlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır.

11 Eylül Mitingi, aşı karşıtlarının dünya çapında düzenlediği büyük bir protesto etkinliğidir. Bu mitinglerde, aşı karşıtları, aşıların güvenliğine dair şüphelerini dile getirerek, aşı politikalarını ve uygulamalarını eleştirmekte ve değiştirilmesini talep etmektedirler. Bu tür etkinlikler, aşı karşıtlığının post-truth çağında nasıl etkili bir hale geldiğinin ve sosyal medyanın ve diğer iletişim kanallarının bu süreçte nasıl bir rol oynadığının önemli bir örneğidir.

Türkiye'de de aşı karşıtlığıyla ilgili haberler ve tartışmalar yaşanmaktadır. Bu durum, toplumun farklı kesimlerinde aşıların güvenliği ve etkinliği konusunda endişelerin ortaya çıkmasına ve aşı olma oranlarında düşüşlere neden olmaktadır.

Aşı karşıtlığı, özellikle sosyal medya platformlarında yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Yanlış bilgilere ve önyargılara dayalı paylaşımlar, insanların aşıların olası yan etkileri ve riskleri konusunda endişe duymasına yol açabilir. Ayrıca, bazı dini veya kültürel gruplar, inançları doğrultusunda aşıların uygun olup olmadığını sorgulayarak aşı karşıtlığını destekleyebilir.

Hükümet ve sağlık otoriteleri, aşı karşıtlığına karşı mücadele etmek amacıyla bilgilendirme ve eğitim kampanyaları düzenlemekte ve aşıların güvenliği, etkinliği ve önemi hakkında gerçek bilgilere dayalı iletişim stratejileri uygulamaktadır. Bu çabalar, toplumun geniş kesimlerinin aşıların faydalarını anlamasına ve aşı karşıtlığının azalmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Ancak, post-truth çağında, gerçekler ve doğruların değeri azalmış olduğundan, bu tür bilgilendirme ve eğitim kampanyalarının etkisi sınırlı kalmaktadır. Bireylerin, kendi inanç ve önyargıları doğrultusunda sosyal medya ve diğer iletişim araçlarında karşılaştıkları bilgileri kabul etme eğilimi, aşı karşıtlığının sürdürülmesine ve güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Sonuç olarak, post-truth çağı ve aşı karşıtlığı, günümüzde toplumların karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan bazılarıdır. Gerçeklerin ve doğruların değerinin azalması, bireylerin ve toplulukların kendi inanç ve önyargıları doğrultusunda hareket etmesine ve bilgi kirliliğinin yayılmasına yol açmaktadır. Bu durum, özellikle sağlık alanında, aşıların güvenliği ve etkinliği gibi kritik konularda toplumlar için önemli riskler taşımaktadır. Dolayısıyla, post-truth çağında aşı karşıtlığıyla mücadele etmek için, gerçeklere dayalı bilgi ve iletişim stratejilerinin yanı sıra, bireylerin ve toplumların düşünce ve inançlarını göz önünde bulunduran ve bu çerçevede etkili iletişim yöntemlerine başvurmayı hedefleyen politikaların benimsenmesi gerekmektedir.

Tez üç bölüm olarak yazılmıştır. Birinci bölümde, Post-truth nedir? Sorusunu anlatmaktadır. İkinci bölüm, COVİD-19 aşı karşıtlığını anlatırken üçüncü bölümde, COVİD-19 aşı karşıtlığı haberleri 11 Eylül mitingi çerçevesinde değerlendirilerek, Michel Foucault'nun söylem analizi kullanılarak yorumlanacaktır.

Michel Foucault'mun söylem analizi, bir toplumun belli bir dönemdeki düşünce biçimlerini, söylemlerini ve davranışlarını inceleyen bir analiz yöntemidir. Bu analiz yöntemi, bir toplumda belirli bir düşüncenin nasıl oluştuğunu, yayıldığını, kimler tarafından kontrol edildiğini ve belirli bir zaman diliminde nasıl değiştiğini araştırmak için kullanılır. Foucault, insanların sosyal olarak inşa edildiğini, söylem ve dilin bu sürecin merkezinde olduğunu ve dilin bir güç aracı olarak kullanıldığını savunur. Buradan hareketle tezde 9, 11 Eylül tarihleri arası, 11 Eylül mitingi haberleri Foucault'nun söylem analizi ışığında irdelenmiştir. Bunun sonucunda ise aşı karşıtlığı haberlerin, medya etiği açısından da önemli olduğu, böylece haberlerin doğru ve tarafsız bir şekilde sunulmasının, medya kuruluşlarının toplumsal sorumluluğu olduğunun kanısına varılmıştır.

Ayrıca, Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü'nden Doktor Elif Aydın ile Covid-19 Pandemisi: Aşılar ve Aşı Karşıtlığı Konusunda Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı Görüşüne başvurulmuştur (Aydın, 2023). Haberler hazırlanırken aşılamanın önemi ve faydalarının vurgulanması dikkat çekmiştir. Özellikle yanlış bilgi ve aşı karşıtı söylemlerin halk sağlığı açısından ciddi sonuçları olabileceği post-truth çağı bağlamında son derece önemli olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu tezin amacı, post-truth çağında COVID-19 aşı karşıtlığı konusunda yapılan haberlerin 11 Eylül mitingi örneği üzerinden incelenmesi ve bu haberlerin nasıl bir etki yarattığının anlaşılmasıdır. Bu tez, aşı karşıtlığına ilişkin haberlerin nasıl yapılandığı, hangi söylemlerin kullanıldığı ve bu söylemlerin nasıl yayıldığı konularında farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir.

Ayrıca, bu tez, doğru bilgiye erişimin ve sağlık okuryazarlığının önemini vurgulayarak, aşı karşıtı söylemlerle mücadelede önemli bir rol oynayabilir. Bu tez kapsamında yanıtlanacak sorular:

1. Post-truth çağda COVID-19 aşı karşıtlığı haberlerinin ne kadar yaygın olduğu ve nasıl yayıldığı?

2. COVID-19 aşı karşıtlığı haberlerinin toplum sağlığına etkileri nelerdir?

3. 11 Eylül mitinginde COVID-19 aşı karşıtlığı söylemleri nasıl kullanıldı ve etkileri nelerdi?

4. Bu tür aşı karşıtı söylemler nasıl engellenebilir veya azaltılabilir?

5. Medya kuruluşlarının bu konuda sorumlulukları nelerdir?

6. Toplumda COVID-19 aşıları hakkındaki algıları değiştirmek için hangi iletişim stratejileri kullanılabilir?

Bu sorular tezin ana amacına yönelik olarak yanıtlanacak ve sonuç olarak COVID-19 aşı karşıtlığı söylemlerine karşı mücadele için stratejiler önerilecektir.

Araştırmanın Önemi

"Post-truth Çağda Covid-19 Aşı Karşıtlığı Haberleri: 11 Eylül Mitingi Örneği" tezi, post-truth çağında aşı karşıtlığı söylemlerinin yayılmasının ve toplum sağlığına olan olumsuz etkilerinin ele alındığı bir çalışmadır.

Bu tez, COVID-19 pandemisi sırasında aşı karşıtlığına ilişkin haberlerin nasıl hazırlandığına ve yayımlandığına odaklanarak, medyanın rolünü ve sorumluluğunu tartışmaktadır.

Bu tezin önemi, post-truth çağındaki aşı karşıtı söylemlerin toplum sağlığı açısından ciddi bir tehdit oluşturduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Aşı karşıtı söylemlerin yayılması ve kabul görmesi, bilimsel gerçekleri göz ardı etmekle birlikte, toplumda aşıya olan güveni azaltmakta ve aşılamaya karşı direnci artırmaktadır. Bu da özellikle pandemi gibi büyük bir salgın döneminde, halk sağlığını tehdit edebilmektedir.

11 Eylül mitingi gibi olaylar, aşı karşıtı söylemlerin nasıl organize edildiğine ve yayıldığına dair önemli bir örnektir.

Bu tez, bu gibi olayları inceleyerek, aşı karşıtlığı söylemlerinin nasıl ortaya çıktığını, yayıldığını ve etkilerini anlamak için bir fırsat sunmaktadır. Bu sayede, medya ve diğer paydaşlar, aşı karşıtlığı söylemlerine karşı daha etkili mücadele stratejileri geliştirebilirler.

Araştırmanın Varsayımları

Post-truth çağına ilişkin bazı varsayımlar:

1. Gerçekliğin objektifliği tartışmalıdır.

2. İnsanlar gerçekliği algılarken ön yargılarından ve duygularından etkilenirler.

3. Bilgiye kolayca erişilebilir olsa da yanlış bilgi ve sahte haberler de kolayca yayılır ve kabul görür.

4. İnsanlar sosyal medya gibi dijital platformlarda daha fazla zaman geçirir ve burada algoritmalardan etkilenerek kendi görüşlerini doğrulayan bilgilere maruz kalırlar.

5. 11 Eylül mitinginde aşı karşıtı söylemlerin yayılması gibi belirli bir olayın, post-truth çağında haberlerin nasıl şekillendiği ve insanların nasıl bilgilendirildiği üzerindeki etkisine odaklanabilir.

6. Aşı karşıtı söylemlerin yayılmasının yanı sıra, COVID-19 pandemisi sırasında aşı karşıtlığına yönelik artan bir eğilim olduğu varsayılabilir ve bu da post-truth çağının etkisini artırabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma,

1. Nitel kavramsal çerçeve ile sınırlandırılmıştır.

2. Sekiz adet gazete haberi ile sınırlandırılmıştır.

3. Gözlem, görüşme ve belge analizi yöntemleri ile gerçekleştirilen veri çeşitlemesi kullanılarak sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel kavramsal çerçeve bakış açısıyla yürütülen bu çalışmada görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Görüşmeler, röportaj olarak yapılmıştır. Görüşmeler, deşifre edilerek ayrıntılı olarak yazılmıştır. Veri çeşitlemesi kullanılarak elde edilen nitel veriler, Michel Foucault ‘nun söylem analizi bağlamında analiz edilmiştir.

Söylem analizi, Foucault'un söylem hakkındaki fikirlerine dayanan bir metodolojidir. Foucault, kültürel yapılar içindeki geleneksel düşünme ve yazma uygulamalarının nasıl politik ve ideolojik amaçlara hizmet ettiğini, aynı şekilde insanların düşünme şekillerini ve toplumsal varlık olarak eylemlerini nasıl sınırlandırıldığını açıklamayı hedeflemektedir (Wooffitt, 2005).

1. BÖLÜM

POST-TRUTH NEDİR?

1.1. Post-Truth Kavramı

2016 yılında İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı (Brexit) ve ABD'de Donald Trump'ın başkan seçilmesi gibi olaylar sonrasında ortaya çıkan "post-truth" kavramı inceleniyor. "Post-truth" kelimesi, "post" ön eki ile "truth" (gerçek, hakikat) kelimesinin birleşmesiyle oluşuyor ve "hakikatin önemsizleştiği" ya da "hakikat sonrası bir çağ" anlamına geliyor.

Bu kavram, özellikle siyasi söylemlerle ilişkilendirilerek tanımlanmış ve kamuoyu ile ilişkilendirilmiş. Ancak zamanla, kavramın siyasetin dışına taşıdığı ve farklı alanlarla da ilişkisinin giderek arttığı görülmüş. Bu nedenle, "duygular kullanılarak gerçeğin manipüle edilmesi" gibi farklı tanımlar da yapılmaya başlanmış.

Bir diğer önemli nokta ise, "post-truth" kavramının gücünün "truth" kelimesinden değil "post" ön ekinden geldiği. Bu önek, sadece siyasette değil, diğer alanlarda da birçok tanıdık kavramın önüne geldiği için, değişikliklerin varlığını ortaya koymaktadır.

Kavram, "post-truth" hakikatin önemini yitirdiği ya da manipüle edildiği bir çağı ifade etmek için kullanılıyor. Ancak, bu kavramın tanımı farklı yorumlara açık olabilir ve herkesin kendi bakış açısına göre değişik bir anlamlara gelebilir (Terzi, 2020, s. 80).

Post-truth kavramı son yıllarda oldukça popüler oldu ve akademik literatürde de geniş bir tartışma konusu haline geldi. Post-truth, gerçeğin nesnel bir şekilde var olduğu, hakikatlerin tespit edildiği bir dünyada yaşamadığımızı belirtir. Bu durum, kamuoyu oluşturma, seçimler ve politik kampanyalar gibi alanlarda çok ciddi sonuçlar doğurabilir. Post-truth, gerçeklerin özellikle siyasi konularda genellikle ikinci planda kaldığı bir dünya anlayışını yansıtır.

Post-truth kelimesi ilk olarak 1992 yılında Sırp asıllı Amerikalı Steve Tesich tarafından "Yalanların Hükümeti" makalesinde kullanılmıştır. Ancak, kelimenin geniş çapta kullanımı, Ralph Keyes'in 2004 yılında yayınlanan "The Post-truth Era" adlı kitabı ile başlamıştır.

Keyes, bu kitapta post-truth kavramının ortaya çıkış nedenlerini ve yaygınlaşmasını açıklamaktadır. Kitap, post-truth kavramının tarihsel gelişimini, siyasal ve kültürel bağlamlarını ve medyanın rolünü ele almaktadır. Keyes ayrıca, post-truth dünyasında gerçeğin nasıl çarpıtıldığına, insanların nasıl manipüle edildiğine ve toplumun nasıl bölündüğüne de değinmektedir. Kitap, günümüzdeki siyasi, sosyal ve kültürel tartışmaların anlaşılmasına ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmak için yazılmıştır.

Post-truth, özellikle siyasi kampanyalar, halkla ilişkiler ve medya gibi alanlarda oldukça önemli bir konudur. Post-truth politikaları, siyasi tartışmaların büyük ölçüde gerçeklerden ayrıldığı, duygusal yanların öne çıktığı ve belgelerin değil, inançların ve duyguların etkili olduğu bir siyasi kültürdür.

Bu tür politikaların belirleyici özelliği, kampanyacıların, medyanın veya bağımsız uzmanların yanlış oldukları tespit edilse bile, konuşma noktalarını tekrarlamaya devam etmeleridir.

Post-truth, aynı zamanda birçok ülkede yükselen aşırı sağ hareketlerin de arkasındaki düşüncelerden biridir. Bu hareketler, genellikle duygulara ve inançlara dayalı, gerçeklerden kopuk politikaları savunmaktadır. Post-truth politikaları, bu hareketlerin etkilerini artırmaktadır.

Post-truth kavramı, aynı zamanda dezenformasyon, karalama ve benzeri türde tanımlanabilecek içeriklerle mücadele edenlerin, komplo teorisi kavramı ve komplo teorileri üzerine çalışanların da tanıdıkları bir tanımdır. Ancak, post-truth politikaları, özellikle son yıllarda dünya genelinde siyasi tartışmaların ve kampanyaların merkezinde yer almaktadır.

Post-truth politikalarının, siyasi tartışmaların ve kampanyaların merkezine yerleşmesi, birçok soruna neden olmaktadır. Özellikle demokratik bir toplumda, post-truth politikaların yaygınlaşması, demokratik değerleri tehdit eder. Siyasi tartışmaların gerçekler yerine duygulara dayalı olarak yürütülmesi, insanların doğru bilgiye erişimini engeller ve kamuoyunu yanıltır. Bu durum, seçmenlerin yanlış yönlendirilmesine neden olabilir ve yanlış kararlar almalarına yol açabilir. Ayrıca, post-truth politikalar, siyasi liderlerin yalan söylemelerine ve gerçeklerden kaçınmalarına izin vererek, toplumdaki güveni sarsabilir ve toplumsal düzeni tehdit edebilir.

Post-truth politikaların yaygınlaşması, toplumda ayrışmayı da artırabilir. Çünkü bu tür politikalar, sadece belirli bir kesimin duygularına hitap ederken, diğer kesimleri dışlamaya yönelik olabilir. Bu durum, toplumda kutuplaşmayı artırarak, toplumsal barışı tehdit edebilir.

Ayrıca, post-truth politikaların yaygınlaşması, bilim ve teknoloji gibi alanlarda da sorunlara neden olabilir. Çünkü bu tür politikalar, bilimsel gerçekleri reddederek, bilimsel gelişmeleri engelleyebilir veya yavaşlatabilir. Bu aynı zamanda toplumun genel refahını tehlikeye atabilir.

Post-truth politikaların yaygınlaşması, demokratik değerleri tehdit eder ve toplumda birçok soruna neden olabilir. Bu nedenle, siyasi liderlerin gerçekleri söylemeleri, toplumun doğru bilgiye erişimini sağlamaları ve siyasi tartışmaların gerçekler üzerinden yapılması önemlidir. Ayrıca, toplumda bilimsel düşüncenin önemini vurgulayan bir kültürün geliştirilmesi de önemlidir. (Uzunoğlu, 2016).

1.2. Post-Truth Tartışmalarında Gerçeklik İnşası

Post-truth kavramı gerçeklik ile yakın bir ilişki içerisindedir ve gerçeğin tanımı belirsiz bir alana işaret etmektedir. Veriye dayalı olaylar bile farklı veriler üzerinden farklı gerçeklikler oluşturabilirler. Yalan haberler ve post-truth içerikler, farklı tartışmaların yaşandığı bir süreci içermektedir. Son dönemde mültecilerle ilgili haberlerde de bu gerçeklik inşa sürecine dair fikir sahibi olmak mümkündür.

Sahte haberler mültecilerin gittikleri ülkelerdeki kadınları taciz ettiğini iddia ederken, terör örgütlerinin mülteci kılığına girerek Avrupa ülkelerine girdikleri ve sığınacak yer buldukları ülkelerde IŞİD gibi örgütlere destek verdiği iddiaları terör başlığı altında yer almaktadır. Devletin mültecilere kendi vatandaşlarından daha çok yardım yaptığı haberleri devlet yardımı başlığı altında yer alırken, mültecilerin pek çok hizmetten ücretsiz yararlandığı iddiaları da aynı başlık altında yer alır. Din başlığı altında ise mültecilerin Noel'e karşı saygısızlık içeren eylemleri ya da kiliselere saldırdıkları iddiaları bulunmaktadır. İstila başlığı altında ise, çok sayıda mültecinin ve göçmenin kaçarak başka ülkelere sığındığına dair fotoğraflar, videolar ve açıklamalar yer almaktadır (Teyit, 2021).

Bu fotoğraflarda yer alan kişiler suç işlemiş olabilirler ancak sosyal medya araçları kullanılarak yapılan haberler duygusal bir tonla sunulmakta ve gerçeğin sadece bir kısmı öne çıkarılarak diğer parçalar geride bırakılmaktadır. Bu durumda gerçeğin bir kısmı abartılarak, sığınmacıların mağduriyeti yerine sorunun kaynağı onların olduğu şekilde sunulabilmektedir. Bu tarz haberlerde gerçeğin tamamı arama motorları üzerinden araştırılarak bulunabilmektedir.

2016 yılında Amerika'daki başkanlık seçimleri sırasında, post-truth haberlerin gerçekliğin oluşumundaki işlevi önem kazanmıştır. Seçim sürecinde, Inforwars, The Blaze, Occupy Democrats, WorldNetDaily, The Other 98%, ve US Uncut gibi büyük oyuncular, sosyal medya araçlarını kullanarak geniş kitlelere ulaşmışlardır. Bu siteler, okuyucularının ve takipçilerinin davranışlarını iyi bir şekilde anlayarak, teknolojik araçlar tarafından sunulan sayısal verilere dönüştürerek hedef kitleleri adına etkili bir söylem geliştirmeyi başarmışlardır. Sayısal teknolojiler, yeni medya teknolojilerinin temelini oluşturmaktadır ve her okur ve izleyici bir sayısal veri ürünüdür. Okuyucunun beğendiği veya beğenmediği içerikler, okuduğu veya okumadığı başlıklar gibi analizler, hızlı ve maliyetsiz bir şekilde yapılabilmektedir.

Sayısal teknolojiler, kullanıcıların davranışlarını veriye dönüştüren ve hedef kitleler adına etkili söylemler geliştirme konusunda başarılı olan sitelerin popülerliğini artırdığı bir çağda yaşıyoruz. Yeni medya teknolojileri sayısal teknolojilere dayanmaktadır ve okuyucu veya izleyicilerin hepsi aynı zamanda sayısal veri ürünüdür. Okuyucuların tercih ettikleri, okudukları, az veya çok ilgi

gösterdikleri içerikler, hangi başlıkların okuyucuda karşılık bulduğu gibi analizler çok kolay, hızlı ve maliyetsiz bir şekilde yapılabilir. Her okuyucunun verilerine kesin bir şekilde ulaşmak mümkündür.

Dijital medya okuyucuları sürekli olarak elde tutarak. Bu, kitlelerin reflekslerine uygun içerikler sunularak gerçekleştirilir. Okuyucular bazen bu içeriklere çok öfkelenirken bazen de çok coşkulu bir sevinç duyabilirler. Başlıklar bu şekilde atılır ve birçok okuyucu, haberi okumadan sadece başlığı okuyarak paylaşır ve dahil olduğu dijital gruplarda paylaşır (Teyit, 2021).

Böylece gerçekliği tam olarak doğrulanmamış içerikler bile geniş kitlelere ulaşabilmekte ve bu da hızla yayılan bir virüs gibi kitlesel bir etkiye neden olabilmektedir. Şirketlerin sosyal medya üzerinden pazarlama stratejileri, haber dünyasında da kullanılmaya başlanmıştır. Yalan haber ve yanlış bilgilerin etkisi konusunda Mehmet Atakan Foça'nın söyledikleri oldukça önemlidir. Bazı yanlış bilgilere "yalan" demek doğru değildir çünkü niyeti anlamak her zaman kolay değildir. Etkiyi ölçecek kesin bir araç yoktur ve çoğu şey anekdotlara dayanır. Ancak paylaşım/izlenme sayıları dolaylı bir etki gösterebilir (Güner, 2018, s. 9).

Postmodernizm, geleneksel gerçeklik, akıl, kimlik ve nesnellik kavramlarına, evrensel ilerleme ya da kurtuluş ideallerine, bilimsel açıklamanın başvurabileceği tekil çerçevelere, büyük anlatılara ya da nihai zeminlere kuşkuyla yaklaşan bir düşünce tarzıdır (Eagleton, 2011, s. 5).

Baudrillard, gerçeklik anlayışı hakkında "bütünsel gerçeklik" terimini kullanarak, dünyadaki hemen her şeyin bir işlevi olan işlemsel bir projenin parçası olduğunu, bütün araç ve kullanılan metotların özgürleştiğini ve neredeyse her şeyin net bir biçimde ortaya çıkarak bir anlam kazandığını ifade etmiştir (Baudrillard, 2005, s. 32).

Baudrillard'ın gerçeklik algısı, postmodern dünyada gerçeklik kavramının giderek belirsiz hale geldiğine ve bir inanç nesnesine dönüştüğüne işaret etmektedir. Buna sebep olan etmenler arasında teknolojik gelişmelerin sağladığı her şeyin bilinebilir ve ispatlanabilir olması, gerçekliğin doğasına aykırıdır. Bu durumda gerçeklik, bir gizem barındıran bir olgu olarak ortadan kalkmakta ve bilgi sahibi olma arzusu, gerçeklik algısının temelini oluşturmaktadır.

Postmodern dünya, geleneksel basındaki otorite alanını da değiştirmiştir. Teknolojik gelişmeler, tek kişinin hem yapımcı hem yayıncı hem de içerik üreticisi olduğu bir medya ortamı yaratmıştır. Bu değişim, gerçekliği denetimsiz hale getirmiştir. Artık gerçekler, bir medya grubunun ya da bir muhabirin tekelinde değildir ve herkesin nesnesidir.

Baudrillard'a göre, gerçeklik algısı giderek belirsizleşirken, insanlar gerçeği aramak yerine, gerçeği yaratanlara odaklanmaktadır. Gerçekliğin kaybolması ve gerçekle bağlantının kopması,

insanların düşüncelerini yönlendiren yeni bir tür ideolojinin doğmasına yol açmaktadır. Bu ideoloji, gerçekliği inşa edenlerin çıkarlarını korumak amacıyla gerçeğin üzerini örtmektedir (Baudrillard, 2005 s, 13- 14).

1.3. Yankı Odası

Bireylerin benzer amaç ve ilgi alanlarına sahip olmaları, sosyal ağlarda buluşmalarına ve enformasyon ile bilgi paylaşmalarına olanak tanır. Bu sosyal ağlarda, kullanıcılara tercih ve ilgi alanlarına uygun öneriler sunularak uygun ortamlar yaratılır. Bu öneriler, kullanıcılara yönelik pazarlama stratejileri ile de ilişkilendirilebilir ve böylece daha fazla kullanıcı çekilmesi hedeflenir.

Bu bağlamda, kullanıcıların farklı görüşlere açık olmaları önemlidir. Farklı fikirlere açık olmayan bir ortamda, sadece benzer düşüncelere sahip kullanıcılar bir araya gelebilir ve bu da yankı odası etkisine yol açabilir. Yani, kullanıcıların kendilerine benzer fikirlere sahip kişilerle etkileşimde bulunmaları sonucunda, sadece kendi fikirlerini doğrulayacak şekilde kendi düşüncelerini güçlendirirler.

Cass R. Sunstein gibi sosyal bilimciler, yankı odası kavramını kullanarak, benzer düşüncelere sahip kişilerin bir araya geldiği bu ortamda farklı düşüncelerin algılanamayacağını belirtmektedirler. Yankı odası, bu anlamda, dijital duvarlarla çevrili kapalı bir ortam olarak nitelendirilebilir. Bu ortamda, farklı seslerin duyulması zordur ve bu nedenle benzer fikirlere sahip kullanıcıların sesleri daha güçlü bir şekilde yankılanır. Ancak, yankı odası etkisinin önüne geçmek için, kullanıcıların farklı fikirlere açık olmaları, farklı görüşlerle etkileşimde bulunmaları ve bu sayede düşüncelerini genişletmeleri gerekmektedir.

İlk dönemlerde sosyal medya platformlarının demokratik ortamlar ve farklı görüşlerin özgürce ifade edilebileceği mecralar olduğu düşünülmekteydi. Ancak yapılan araştırmalar, bu platformların sadece aynı fikirleri paylaşanların bir araya geldiği, yankı odalarına dönüştüğünü göstermektedir. Cass R. Sunstein, iletişim teknolojisinin her geçen gün artan ve özelleştirilen fikir deneylerinin bir sonucu olarak, sosyal medya platformlarında da aynı davranışların sergilendiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, sosyal medya platformlarındaki yankı odaları, kullanıcıların benzer düşünceleri üzerine kurulu kapalı yapılanmalardır. Algoritmalar, kullanıcıların tercihleri, yorumları, beğenileri ve paylaşımları göz önünde bulundurularak, kullanıcıların platformda geçirdiği süreyi artırmak amacıyla özelleştirilmiş içerikler sunmaktadır.

Yankı odalarında benzer görüşleri paylaşan bireylerin bir araya getirilmesi, seslerinin yankılanarak kendi düşüncelerini teyit etmelerine yol açar. Sosyal ağ sitelerinde, bireyselleştirilmiş içerikler aracılığıyla kullanıcıların tercihleri ve davranışları takip edilir, böylece onların ilgi alanlarına göre içerikler özelleştirilerek sunulur. Ancak, bu durum bireylerin sadece kendi görüşlerini

teyit etmelerine ve farklı düşüncelere maruz kalmamalarına neden olabilir. Sonuç olarak, bireyler kendilerine sunulan içeriklerle sınırlı kalabilir ve yalnızca kendi düşüncelerine uygun görüşlerle karşılaşabilirler (Sunstein, 2009, s. 19).

Seçilen konu, izlenen arkadaşlar, ilgi alanlarına göre yapılan beğeniler ve yorumlar sosyal ağ siteleri içinde kullanıcıları kendisine benzer insanların oluşturduğu ortama hapseder. Gerçekleşen konuşmalar, haber alınan kayaklar kısaca bütün etkileşimlerin sosyal ağ algoritmalarıyla kişiselleştirilirler. Birey kendi düşüncesinden ayrı bir görüşle karşılaşmadığımdan sadece kendini doğrular ve zamanla yalnızlaşır.

Sosyal ağ siteleri, bireylerin konularını, arkadaşlarını ve ilgi alanlarını takip etme ve beğenme davranışlarına göre benzer kullanıcıların oluşturduğu yankı odalarında kısıtlı bir ortamda kalmasına neden olur. Sosyal ağ algoritmaları, kişiselleştirilmiş içeriklerle etkileşimleri yönlendirir. Bu durum, bireylerin sadece kendileriyle aynı fikirde olanları dinleyerek kendi düşüncelerini doğrulamalarına yol açar ve zamanla yalnızlaşmalarına neden olur.

2008 yılında Jamieson ve Cappella tarafından ortaya atılan "yankı odası" kavramı, aynı görüşleri paylaşanların bir araya gelerek kendi ideolojilerini onayladıkları, diğer görüşlere kapalı ortamları ifade etmektedir. Yankı odaları, bireyler arasında yaygınlaşarak benzer görüşlerin tekrarlanarak güçlenmesine ve çeşitlilikten uzaklaşmaya sebep olur.

Yankı odaları, internetin yaygın kullanımı ile birlikte, özellikle kişisel verilerin toplandığı sosyal ağ sitelerinde, geliştirilmiş öneri sistemleri kullanılarak planlanmaktadır. Jamieson ve Cappella (2008), geleneksel medya ortamında da benzer bir durumun söz konusu olduğunu, içeriklerin tekrar edilerek birbirlerini destekleyip yasallaştırdığını belirtmektedir.

İzole edilmiş ortamlar, medyanın elitleri için tek taraflı ve egemen bir yapı oluşturarak, diğer sesleri ve bakış açılarını dışlarlar (Jamieson ile Cappella 2008, s. 76 akt. Yılmaz, 2022). Geleneksel medyada gözlenen bu olguya benzer bir yapı, yeni medyanın sunmuş olduğu imkanlarla daha da güçlenerek farklı bir formda ortaya çıkmıştır. Veri toplama yöntemlerindeki çeşitlilik artış gösterirken, toplanan verilerin miktarındaki artış hesaplamaların daha doğru sonuçlar vermesine olanak sağlamaktadır.

Sosyal medya platformlarındaki verilerin analizi sonucu, kullanıcıların ilgi alanlarına ve etkileşimlerine özelleştirilmiş içerikler sunulmaktadır. Bu sayede üretilen içerikler, kullanıcıların etkileşim halinde olduğu ağlarla ilişkilendirilerek çoğaltılırlar.

1.3.1. Kullanıcılarının Güven Hissi Kazandığı Yankı Odaları

Yankı odaları, kullanıcılarının kendilerini özgürce ifade edebildiği ve cesur tartışmaların yapılabildiği güvenli alanlar olarak işlev görmektedir. Bu ortamlar, kullanıcıların tercihleri ve paylaşımları üzerinden algoritmaların etkisiyle, bağlantıların daha kolay kurulabildiği ve özel ilgi alanlarına göre öbekler oluşturabildiği sosyal ağlarda kendine yer bulmaktadır. Elizabeth Dubois ve Grant Blank (2018) tarafından öne sürüldüğü gibi, benzer fikir ve ilgi alanları olan bireyler yankı odalarında birbirlerini etkileyerek gruplar halinde bir araya gelmektedir. Bu durum, sosyal psikolojideki güven gereksiniminden kaynaklanan bireylerin, kendilerine benzer olanları yakınlaşmak için seçme eğilimleriyle açıklanabilir. Grup içinde hakim olan düşünceler, zamanla yalınlıklarını kaybederek ve benzer ifadelere uyumlu hale gelerek ortaya çıkar (Dubois ve Blank, 2018, s. 5, akt. Yılmaz, 2022). Dubois ve Blank, araştırmalarında yüksek siyasi ilgi seviyesine sahip bireylerin farklı medya ortamlarına maruz kalmaları durumunda yankı odalarıyla karşılaşma olasılığının düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal ağ siteleri, kullanıcılarını belirlenmiş gruplar oluşturacak biçimde yönlendiren bir dizayna sahiptirler. Hararini'nin de (2016, s. 40) belirttiği gibi insanlar ortak anlam ve ortak gruplar olarak birlikte eylem yapabilen varlıklardır. İnsanlar ortak bir erek doğrultusunda bir araya geldikleri zaman güçlü ve sıkı bağlar oluştururlar. Sosyal ağ sitelerinde filtre baloncukları, kullanıcılarının tercihlerine göre içerikleri kullanıcılara uygun içerikler olarak birleştirebilmektedir. Böylelikle benzer içerikler ağların yardımıyla birbirine bağlanır. Bağlantı ağlarının artmasıyla daha sıkı bir bağ oluşturulur. Devamlı ve tek bir görüşü onaylayan grup çevresinde sadece onaylayan görüşler toplanır. Bu durum grup içerisinde aidiyet duygusunu güçlendirerek, üyelerin birbirine bağlarını da artırır. Kullanıcı verileri, algoritmalar ile veriler arası korelasyonel bağlantıları kurar böylece ilgili sayfalar ya da kişilerin birbirine bağlanmasını sağlar. Böyle bir beceri, teknolojik araçlarının ve uygulamaların daha çok kişisel veriye ulaşabilmek doğrultusunda geliştirilmeleri nedeniyle ileri seviyeye taşır.

2021 Şubat Twitter örneğinde "Süper Takipçi" adının verildiği yeni ve gelişmiş özelliğiyle belli bir ücret karşılığı; özellikli bir topluluk grubuna erişimi, aboneliği simgeleyen bir de rozete sahip olmak veya ilgi duyduğu alanlara göre gruplar oluşturup, bu gruplara katılmaya izin verdiğini duyurmuştur (Kastrenakes, 2021, akt. Yılmaz, 2022). Toplumsal enformasyonun zihin haritalarıyla çerçevelendiğini söyleyen Erving Goffman açıklamasında, resim çerçevesi kullanarak yapılan çerçeveleme analizinin, enformasyon işlenmesinde kullanılacak olan bu kavramsal çerçeveleme ile topum içindeki bireylerin algılarının oluşumuna işaret eder. Bu analizi ile Goofman, sosyal ağ sitelerinde yankı odalarının oluşmasındaki zihinsel teşkilatlanmanın nasıl gerçekleşmesi gerektiğine ilişkin ipuçlarını vermektedir. Algoritmalar ile kullanıcıların dijital ortamlarda bırakmış oldukları izlerin veriye dönüştürülmesi davranışsal öngörüleri meydana getirilmiştir. Sosyal ağ sitelerinin

insan psikolojisi ile yakından ilgilenmesi bu öngörülerle zihnin haberdar olmayan bölümlerini kullanarak bireylerin davranışlarını yönlendirebilmektedir.

Mark Zuckerberg'in kurucusu Facebook, 2016 yılı Amerika Birleşik Devletleri seçimlerinde kullanıcıların verilerini Donald Trump için çalışan Cambridge Analytica şirketiyle paylaşarak sonuçları etkilemesi ve seçimlerin Trump'un yararına olması bunun en görünür örneklerindendir (BBC News, 2018, Mart 28).

Henüz tamamen anlaşılamayan bir konu olarak, algoritmaların işleyiş prensipleri halen birçok bilim insanı tarafından araştırılmaktadır. Algoritmalar, Google ve Facebook şirketlerince yoğun olarak kullanılmaya devam etmektedir. Gücünü dijital platformlardan alan bu şirketler psikoloji biliminden yararlanarak bazı yönlendirilmiş görevleri de yüklenmişlerdir. Bu yönde dizayn edilmiş algoritmalar yirmi birinci yüzyılın yankı odalarını yaratan tek tarz bakış açılarını meydana getirmektedir (The Social Dilemma, 2020).

Schünemann ve Steiger ile Kliche (2018) yankı odalarının oluşumunu iki temel yönlendirmenin etkisiyle açıklamaktadırlar; kullanıcı gözetimiyle elde edilmiş veriler ve tutumlarından yola çıkarak meydana gelen ağlarla, diğeri ise; içeriklerine ve haber kaynaklarına bakarak aracısız olarak seçime maruz bırakılması ile gerçekleşmektedir (Schünemann vd., 2018, s. 6). Teknolojinin kurgulanarak hazırlanmış yapısı içerisinde sosyal ağ sitelerini kullanmaya devam edebilmek için şirketlerin istekleri doğrultusunda algoritmik hesaplamalarla oluşturulan teklifler tertiplenmektedir. Kullanıcılara alternatifler sunulup demokratik bir ortam algısı yaratılır ve seçeneklerde sistemin dışına çıkmayacak biçimde kurgulanır, böylece özgür irade de devre dışı bırakılmaya zorlanır.

O'Neil (2017), algoritmik hesaplamalara dayalı tutarsızlık sistemlerinin insan zekası tarafından çözülemeyeceğine inanarak, bu durumu matematikteki katı inanışlara benzetir. Sosyal medya sitelerinin algoritmik filtreleme özellikleri ve kullanıcıları belirli seçimlere yönlendirmesi ideolojik ön yargıların oluşmasına sebep olur. Bu nedenle, kullanıcıların sadece bireysel ilgi alanlarına ve beğenilerine uygun şekilde özelleştirilmiş odalarda gösterilen haberlere maruz kalması, yankı odalarının oluşmasına yol açar. Andrew M. Guess, Benjamin A. Lyons, Bredan Nyhan ve Jason Reifler (2018) ise, yeni medya kullanıcılarının enformasyon yığınlarıyla başa çıkmakta zorlandığını ve seçim yapmak zorunda bırakıldıklarını eleştirerek, filtreleme sistemlerinin sosyal medya sitelerinde yankı odalarının ortaya çıkmasını kolaylaştırdığına dikkat çekerler.

Araştırmalarda, yankı odaları teknolojinin gelişimine bağlı olarak kişilere özel seçeneklerin çoğaltılmasıyla, kullanıcıları memnun ederek, kendilerini rahat hissedecekleri ortamın oluşumuna zemin hazırlayarak ideolojik bölünmeyi çoğaltmaktadır. Bireysel seçimlerle zorunlu bırakılan yankı odaları ve filtre balonu demokratik toplumlar için ciddi bir tehdit oluşturur, çünkü özgür iradeyi devre dışı bırakır. İnsanlar tercihlerinde politik bakış açısına uygun olan içerikleri seçme eğilimindedir. Bu

eğilim de karşı tutumun bilgisine daha az maruz kaldığını söyler (Guess vd., 2018, s. 4,5 aktaran, Yılmaz, 2022). Siyasi haber tüketiminin büyütüldüğü gibi fazla olmadığı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir, buna rağmen kullanıcılar bu tür içeriklerin tüketiminden kaçınır. Araştırmacılar tüketimden kaçınan kullanıcılar kendilerinin bir yankı odasının içerisinde bulunması olasılığının az olduğu konusunda aynı görüştedirler. Kullanıcıların, yankı odalarının ayrımında olmaları bir yankı odasına girmekten sakınabileceklerini söyleyen Pentland (2013, s. 6), insanların birbirleri etkileyerek nasıl bağlantılı duruma geldiklerinin gözlemlendiğine işaret eder. Demokratik ortamların güvenilirliği için kullanıcıların devamlı değişik fikir ve görüşlerle karşılaşmasının şart olduğunu Sunstein (2009, s. 57) ifade eder. Sosyal ağ sitelerindeki grupların, fiziki dünyaya oranla, önceliğini ideolojik benzerlikler oluştururken, kültürel benzerlikler, ideolojik benzerliklerin ardından gelmektedir. Kendi düşüncelerine yakın olan kişileri izleyen kullanıcıların, edinmiş oldukları bilgi yankı odası duvarları arasında yankılanıp güçlenmesine neden olur (Say, 2021, s. 151).

Benzer düşünceler paylaşan kullanıcılar bilgileri aynı kayaktan edinme olasılığının yüksek olup bakış açılarının da objektiften uzaklaştığı görülür. Aynı düşüncelerin dolaşım hızı arttıkça daralan alanda yankı odasına sıkışılır (Pentland, 2013, s. 6). 2009 yılında Google, kullanıcıların arama verilerini kullanarak kişiselleştirilmiş içerik sunmaya başlamasını bilginin tüketim biçimine ilişkin görünmez reform meydana getirdiğini söyler Eli Pariser, 2011, s. 7). Kişiselleştirme ile internet mega şirketlerinin, ilgilendikleri teklifleri ele geçirerek, sunulan ürünleri satın alabilecek olanlara daha çok reklam verebilecekleri manasına gelmektedir. (Eli Pariser, 2011, s. 9). Kişiselleştirmeyi temel strateji olarak kullanan mega markalardan bazıları; Amazon, Apple, Yahoo, Google, Facebook, Twitter, YouTube, Microsoft Live, Netflix gibi daha birçok markalar. Sosyal ağ sitelerinin öne çıkardığı nokta için Binark (2017), kültürel, siyasal, ekonomik ve toplumsal etkilerin olduğunun altını çizer (Eli Pariser, 2011, s. 20).

Yankı odaları, kullanıcıların kendilerine yakın düşüncelere sahip olan diğer kullanıcılarla etkileşimde bulundukları bir platformdur. Bu odalar, iletişimin gerçekleştiği tüm ortamlarda yaratılabilmektedir (Yılmaz, 2022).

1.4. Filtre Balonu

Filtre balonu kavramı, 2011 yılında Eli Pariser tarafından öne sürülmüştür. Pariser'e göre, online kişiselleştirme insanları çeşitli bakış açılarından veya içeriklerden etkili bir şekilde soyutlayabilmektedir (Nguyen ve ark. 2014, s. 677). Filtre balonu, Twitter, Facebook gibi sosyal ağlar üzerindeki kullanıcıları, kişisel siyasi eğilimleriyle uyumlu olan içeriklerle sınırlıyor ve geri bildirim döngüleri içine kilitliyor. (Hess, 2017, s. 10). Aşırı kişiselleştirilmiş olan bu kavram, içeriğin olası zararlarını vurgulamaktadır. Kişiselleştirme filtreleri, sanal ortamda profillerimizle uyuşmayan içerikleri görünmez bir duvarla uzaklaştırarak bizi tek taraflı bir bakış açısına hapsetmektedir

(Maccatrozzo 2012, s. 391). Bu da bizim bakış açımızın sınırlarını daraltarak, farklı görüş ve düşüncelere kapalı hale gelmemize yol açabilir. Sonuç olarak, filtre balonları, bilgiye erişim özgürlüğüne zarar vererek toplumda farklılıkları azaltabilir ve düşünsel çeşitliliği engelleyebilir.

Eleştirmenlerin filtre baloncukları içinde yaşayan kullanıcıların, farklı düşüncelerinden yalıtılmış olmaları ve bunun sonucunda oluşabilecek yanlış inançların düzeltilmesinin zorlaşmasından endişe etmektedir (Resnick ve ark. 2013, s. 95). Bazı durumlarda, kullanıcılar kendi filtrelerini seçerken, bazı durumlarda ise farkında olmadan filtrelenmiş içeriklerle karşılaşırlar. Kullanıcılar, kişiselleştirilmiş filtrelemenin farkında olmadıklarında, gözden kaçırdıkları veya diğer insanların gördüklerinden çok farklı şeyler gördükleri konusunda da habersiz kalabilirler. Bu durumda, kullanıcılar yeterli ve dengeli bilgiye erişemeyerek, bilgi yoksunluğuyla karşı karşıya kalabilirler. Bu nedenle, kişiselleştirilmiş filtreleme sistemi, kullanıcıların bilgi çeşitliliğini ve farklı bakış açılarını gözlemleyebilmeleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu sistemlerin işleyişi ve kullanıcılara etkileri daha iyi anlaşıldığında, kullanıcıların bilgiye erişimleri daha dengeli ve adil hale gelebilir. (Resnick ve ark., 2013, s. 96). Bunun nedeni arama motorlarının kişiselleştirme özelliklerin şeffaf olmamasıdır.

Google açıklama yapmaz; Google, kullanıcıların kim olduğunu ve neden belirli sonuçları gördüklerini anlamak için kullandığı algoritmalar hakkında herhangi bir açıklama yapmaz. Kullanıcılar, bu algoritmaların kendileriyle ilgili varsayımlar oluşturduğunun farkında olmayabilir ve bu varsayımların doğru veya yanlış olduğunu bile bilmeyebilirler (Pariser, 2011, s. 10).

Filtre balonu ile ilgili Dijk, iki muhtemel sonuçtan söz etmektedir. Bunlar; sürekli olarak kullanıcıların kendi düşüncelerine paralel içeriklerle karşı karşıya kalması. Böylece kullanım alışkanlıklarını en elverişli kaynaklardan haber alan kullanıcıların enformasyon gettolarının oluşmasına neden olabileceği olasılığıdır. Dijk ikinci öngörüsü, internetin esas kullanım amacı olan farklı görüşlerin farklı kaynaklarda bir arada verilmesi durumunu ortadan kaldırarak, bilgi kaynaklarının parçalara ayrılma olasılığıdır (Dijk, 2016, s. 320, akt. Yağmur, 2019).

2016 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Donald Trump'ın başkan seçilmesinin ardından Filtre balonu en çok tartışılan konu olmuştur. Bu dönemde ana akım medya kuruluşları, filtre balonunun demokrasiyi yok ettiği yönünde birçok haber ve yorum yayınladılar. Kişiselleştirme teknolojileri, sistem odaklı haberin önemli içerikleri kullanıcılara danışılmadan atlamalarına neden olabilir, bu da birçok haberi kaçırmalarına neden olabilir (Chen ve ark., 2017, s. 2182). Bu nedenle, filtre balonu gibi kişiselleştirme araçları, kullanıcıların yalnızca kendi görüşlerine uygun içerikleri görmelerine ve farklı görüşleri ve perspektifleri kaçırmalarına neden olarak, bir demokrasi sorunu haline gelebilir.

Kullanıcılar, sosyal medya platformlarında yer alan filtre balonu gibi algoritmaların etkisi altında, kendileri hakkında yanlış varsayımların oluşturulduğunun farkında bile olmayabilirler. Ayrıca, kişiselleştirilmiş içeriklerin sunulması, kullanıcıların gerçeklikten uzak bir perspektife sahip olmalarına neden olabilir. Pariser (2011) tarafından belirtilen bu durum, kişilerin yalnızca kendi düşüncelerini doğrulayan içeriklere maruz kalmalarına ve farklı bakış açılarını göz ardı etmelerine yol açabilir. Bu nedenle, filtre balonu gibi kişiselleştirme araçlarının kullanımı, kullanıcıların sadece kendi görüşlerini doğrulayan bir perspektiften bakmalarına ve farklı düşünceleri dışlayarak toplumsal çeşitlilik ve iletişim açısından olumsuz sonuçlara yol açabilir (Pariser, 2011, s. 10).

Filtre balonu kullanıcıların**;** günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçlarından biridir ve kullanıcıların yaratıcılık, öğrenme seviyesi, bağlantı kurma becerileri ve bakış açılarını etkilediği düşünülmektedir. Bu kavram, kullanıcının karşılaştığı bilgi ve içeriklerin sadece belirli bir perspektiften sunulması nedeniyle, kullanıcının düşünme ve fikir üretme becerilerini kısıtlayabilir.

Özellikle, filtre balonu kullanımı, kullanıcıların maruz kaldığı içeriğin çeşitliliğini azaltabilir ve bu da kullanıcının farklı bakış açılarını keşfetmesini engelleyebilir. Bu nedenle, filtre balonu, kullanıcıların öğrenme seviyesini düşürebilir ve kavramsal olarak daha dar bir bakış açısı geliştirmelerine neden olabilir.

Üstelik, filtre balonu kullanımı, kullanıcıların bağlantı kurma becerilerini de etkileyebilir. Bu nedenle, kullanıcılar, farklı kültürleri, fikirleri ve perspektifleri anlama ve takdir etme becerilerini kaybedebilirler. Bu durum, toplumsal ilişkilerde ve iş hayatında iletişim kurma becerilerini de olumsuz yönde etkileyebilir.

Böylece, filtre balonu, günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçlarından biridir ve kullanıcılara maruz kaldıkları içeriği sadece belirli bir perspektiften sunar. Bu nedenle, filtre balonu kullanımının yaratıcılık, öğrenme seviyesi, bağlantı kurma becerileri ve bakış açıları üzerinde olumsuz etkileri olabileceği düşünülmektedir (Narin, 2018, s. 27).

1.5. Post Truth'un Yükselişi

1.5.1. Siyasi Kampanyalarda Gerçeklikten Uzaklaşma

Post-truth kavramı, son yıllarda özellikle siyasi kampanyalarda etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu kavram, bilginin hızla erişilebilir hale gelmesi ve her bireyin kolaylıkla sosyal medya veya bloglar aracılığıyla bilgi paylaşabilmesi gibi faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, gerçek ile yanlış arasındaki ayrımı belirsizleştirmekte ve doğru bilgiye ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Günümüzde, bilimsel makaleler yalnızca akademik çevrelerde okunurken, komplo teorileri ve asılsız bilgiler amatör araştırmacılar ve sosyal medya kullanıcıları tarafından geniş bir kitleye ulaştırılabilmektedir. Bu durum, bilgi kirliliğinin artmasına ve gerçek bilginin gölgede kalmasına neden olmaktadır. Ancak, dikkatli internet kullanıcıları sunulan bilgileri kontrol ederek, bilgi süzgecinden geçirerek doğru bilgiye ulaşmaya çalışmaktadır.

Google gibi internet arama motorları da kullanıcıların beğenileri ve tıklama oranlarına göre algoritmalarını ayarlayarak, çıkan sonuçları etkilemektedir. Bu durum, gerçeklikten uzaklaşarak, kişisel çıkarların ve bireylerin isteklerinin önemli hale gelmesine neden olmaktadır.

Post-truth kavramı, siyasi kampanyalarda da etkisini göstermektedir. Siyasi liderler, gerçeği manipüle ederek, halkın desteğini almak için gerçek dışı veya yanıltıcı bilgileri kullanabilmektedirler. Bu durum, siyasi tartışmaların gerçeklik yerine algılar üzerinden yapılmasına neden olmaktadır.

Post-truth kavramı, günümüzdeki bilgi kirliliği ve siyasi tartışmaların gerçeklik yerine algılar üzerinden yapılmasına neden olması nedeniyle önemli bir konudur. Bu durum, doğru bilgiye ulaşmanın ve gerçeklik ile yanlış arasındaki ayrımı net bir şekilde yapmanın önemini vurgulamaktadır.

Siyaset, gerçeklerin ve yalanların iç içe geçtiği bir alandır ve bu durum halkın algısını etkilemektedir. George Orwell'in "Politics and the English Language" eserinde de belirttiği gibi, siyasi yapı yalanlar üzerine kurulmuştur. Siyasi dili benimseyen bütün siyasi partilerde bu durum gözlemlenebilmektedir.

Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, siyasi partilerin iktidara gelmek ya da mevcut iktidarı sürdürmek için halkın desteğini kazanmak zorunda olmasıdır. Halkın desteğini kazanmak ise sıklıkla duygusal manipülasyon ve yanıltıcı bilgilerle mümkün olmaktadır. Bu nedenle, siyasi partilerin iletişim stratejileri, gerçeklerin yerine yalanların kullanılması üzerine kurulmuştur.

Siyasi dil, bu yalanların daha kabul edilebilir ve inandırıcı görünmesini sağlamak için değiştirilmiş, abartılı ve yanıltıcı ifadeler içerir. Bu ifadeler, halkın algısını etkileyerek, onların düşünce ve davranışlarını belirlemeye yöneliktir. Bu şekilde siyasi partiler, seçmenlerin algısını yönlendirerek, kendilerine uygun bir halk desteği oluşturmaya çalışırlar.

Siyasi dili anlamak, siyasi partilerin gerçek amaçlarını ve politikalarını anlamak için önemlidir. Siyasi dil, politikacıların birbirleriyle ve halkla olan iletişimlerinde kullandıkları bir araçtır. Ancak, siyasi dilin yalanlarla ve yanıltıcı bilgilerle dolu olması, halkın siyasi konulardaki gerçekleri anlamasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, halkın bilinçli bir şekilde siyasi dili anlaması ve doğru

bilgiye ulaşması önemlidir. Siyasette gerçekler ve yalanlar iç içe geçmiştir ve siyasi partilerin iletişim stratejileri genellikle yalanlar üzerine kurulmuştur. Siyasi dili anlamak, halkın siyasi konulardaki gerçekleri anlaması için zemin oluşturur.

Hannah Arendt tarafından 1967 yılında kaleme alınan "Truth and Politics" makalesi, politikacıların dürüstlük ve doğruluk gibi faziletlerinin politika için önemli olmadığına dikkat çekmektedir. Arendt, politikacıların her zaman yalan söylemeye gereksinim duyduklarını ve bu yalanların genellikle politikacıların çıkarlarını korumaya hizmet ettiğini vurgular. Bireylerin olaylara bakış açısı ve kişisel özelliklerinin gerçeklik olgularından ayrı olmadığını belirten Arendt, kitle iletişim araçlarının da bu karmaşada önemli bir rol oynadığına dikkat çeker. Arendt'e göre, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte yalanlar daha da güçlenmiş ve daha profesyonel bir hale gelmiştir.

Yalanın politikacılar için bir araç olduğu ve siyasi çıkarlar için kullanıldığı vurgulayan. Arendt, politikacıların yalan söylemelerinin nedeninin sadece kişisel bir karakter özelliği olmadığını, aynı zamanda politik süreçlerin ve iktidar mücadelelerinin doğal bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Gerçeklik olgularının bireysel bakış açılarından ayrı olmadığını savunan Arendt, bu durumun yalanların politik alanda kullanımını kolaylaştırdığını belirtir.

Arendt, kitle iletişim araçlarının yalanların politik alanda daha da yaygınlaşmasına neden olduğunu söyler. Bu araçlar, yalanların daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamakta ve politikacıların çıkarlarına hizmet etmektedir. Arendt'e göre, politikacılar yalan söylemek yerine, gerçekliği değiştirerek veya çarpıtarak politikalarını savunmayı tercih etmektedirler. Bu yaklaşım, politikacıların halkı aldatarak politik süreçlerde üstünlük sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.

Arendt'in "Truth and Politics" makalesinde vurguladığı gibi, politika ve gerçeklik arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Politikacıların yalan söylemesi ve gerçekliği çarpıtması, politik süreçlerde bir araç olarak kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte, yalanlar daha da güçlenmiş ve politika ile gerçeklik arasındaki ayrım daha da belirsiz hale gelmiştir.

Martin Heidegger'in *Varlık ve Zaman* kitabı, varlık kavramına özellikle dikkat çeker. Varlık, farklılıkların önemli hale geldiği dilimizde, kavram eksikliğinden kaynaklanan önemli bir konudur. Heidegger, kavramlara ve özellikle dile odaklanır ve bireyin kendisini ifade etme biçiminin, dilden ve kavramlardan ayrı bir yolu olmadığına vurgu yapar. Heidegger, varlık kavramını, varlığın kendisiyle olan ilişkisinde düşünür ve varlığı, "var olmak" ve "var olmayan" arasındaki farklılık olarak tanımlar. Varlık, Heidegger'e göre, var olan her şeyin temelidir ve insanın kendini ifade etmesinin, varlıkla olan ilişkisi aracılığıyla gerçekleştiğini savunur. Dil, bu anlamda, varlıkla olan ilişkisinde önemli bir role sahiptir çünkü dil, bireyin düşüncelerini ifade etmesi için kullandığı temel araçtır. Kavramlar da aynı şekilde önemlidir çünkü bireyin düşüncelerini formüle etmesine yardımcı

olurlar. Ancak, Heidegger'a göre, dil ve kavramlar, varlıkla ilgili gerçeği tam olarak ifade etmekten uzaktır ve bu nedenle varlık, insan düşüncesinin sınırlarını aşan bir konudur.

Yuval Noah Harari'nin post-truth kavramına daha kapsamlı bir açıdan baktığı makalesinde, hakikatin asırlar öncesine göre kötü durumda olmadığını savunduğu belirtilmektedir. Harari, hakikat sonrası dönemin Homo sapiens'ini betimleyerek, ilkel dönemlerden itibaren yaratılan hakikate inanarak birbirinden ayrı düşüncelerin ve inançların ortaya çıktığını ifade eder. Bu durumun nedeni, benzer görüşlere sahip bireylerin bir araya gelerek aynı görüşü paylaşarak hayatta kalmaya çalışmalarıdır.

Diğer araştırmacıların aksine, Harari post-truth kavramının geçmişte de var olduğunu belirtmekle birlikte, bu kavramın en fazla 21. yüzyılda kullanıldığını ve kitle iletişim araçları tarafından yalanların gerçekmiş gibi sunulduğu bir dönemi temsil ettiğini ifade etmektedir. Post-truth kavramı, yalanın gerçekmiş gibi sunulmasını açıklarken, yalanı söyleyen bireylerin de söyledikleri yalanları görmezden gelerek kararlılıkla savunduğu dönem için kullanılmaktadır.

Lee McIntyre, post-truth çağı olarak adlandırılan dönemin gerçekleri reddetmek yerine gerçeklerin kişisel önyargılar ve öznel bakış açıları tarafından şekillendirildiğini iddia eder. Bu dönemde, bireyler gerçekleri doğru bir şekilde anlamak yerine kendi ön yargılarına göre yorumlarlar ve gerçeklerin objektifliği yerine kişisel algılarına göre şekillenirler.

McIntyre, post-truth çağında birtakım gerçeklerin diğerlerine göre daha fazla değer kazandığını belirtir. Bu gerçekler, bireylerin kişisel görüşlerine ve bakış açılarına uygun olduğu için diğer gerçeklerden daha fazla kabul görürler. Bu nedenle, kişisel önyargıların gerçekleri nasıl algıladığımızı belirlediğini söyleyebiliriz.

Bireylerin gerçekleri kendi kişisel niteliklerine ve bakış açılarına uygun kriterlere göre değerlendirmesi, post-truth çağının en önemli özelliklerinden biridir. Gerçekler, artık objektif bir şekilde sunulmaz, bunun yerine bireylerin kişisel önyargılarına ve düşüncelerine uygun hale getirilir. Bu durum, bireylerin gerçekler hakkında farklı görüşlere sahip olmasına ve aynı gerçekleri farklı şekillerde yorumlamasına neden olur.

McIntyre post-truth çağının gerçekleri reddetmek yerine kişisel önyargılar ve öznel bakış açıları tarafından şekillendirildiğini belirtir. Bu dönemde bireylerin gerçekleri kendi kişisel niteliklerine uygun kriterlere göre değerlendirdiği için, birtakım gerçekler diğerlerine göre daha fazla kabul görürler. Bu nedenle, gerçeklerin objektifliği yerine kişisel algıların önem kazandığı bir çağda yaşıyoruz.

Michael Marmot, George Orwell'in fikirlerini benimseyerek politikanın yalanlar üzerine inşa edildiğini savunmaktadır. Bilim merkezinde gerçekleştirilen bir tartışmada, Marmot zıt ve daha güçlü kanıtlar karşısında bile bir iddia sahibinin bu fikri onaylamak zorunda kalacağına dikkat çekmiştir.

Marmot'un söylemi post-truth çağının politikasının belirleyicilerine atıfta bulunmaktadır. Politika, toplumsal ve ekonomik düzenlemelerin belirlendiği bir alan olmasına rağmen, yalan ve yanlış bilgilendirmenin hakimiyeti altındadır. Bu nedenle, politikacılar tarafından verilen sözlere güvenmek zorlaşmaktadır. Marmot, Orwell'in 1984 romanında olduğu gibi, politikanın "iktidarın iktidarda kalması" üzerine inşa edildiğine işaret eder.

Marmot, bilim merkezinde düzenlenen tartışmanın da bir örneği olan, bilimsel gerçeklerin reddedilmesi ve yanlış bilgilendirme üzerine kurulu bir anlayışa dikkat çeker. Bireylerin kişisel önyargıları, ideolojik farklılıkları ve hatta inançları gerçekleri gölgeleyebilir ve yanlış bir bilgiye inanmalarına sebep olabilir. Ancak, güçlü kanıtların karşısında bir fikrin onaylanması gerektiği gerçeği, bilimsel yöntemin temel prensiplerinden biridir.

Marmot'un söylemi, politikanın yalanlar ve yanlış bilgilendirme üzerine kurulu olduğunu belirterek post-truth çağının politikasına eleştirel bir bakış açısı sunar. Ayrıca, güçlü kanıtların önemine vurgu yaparak bilimsel gerçekleri savunur ve kişisel önyargıların gerçekleri gölgelemesine karşı uyarır.

Matthew d'Ancona, siyasetin yalan üzerine kurulu olduğunu iddia ederek, bu düşünceyi George Orwell ile paylaşmaktadır. Siyasetin yalanla ilgili olduğu düşüncesinin antik çağ yönetimine kadar uzandığına dikkat çeken d'Ancona, post-truth çağının siyasetle uğraşanların yalan söylemesi yanında, halkın da bilerek ya da bilmeyerek yalanı onayladığını belirtmektedir. Bu durum, herhangi bir parti söyleminin yalan olduğunun bilinmesine rağmen, parti izleyicileri tarafından "beyaz yalan" ya da "vatan için yapıldı" gibi ifadelerle kabul edilmekte ve yalanların gün yüzüne çıkması engellenmektedir.

Hakikat sonrası ya da Hakikat ötesi olarak adlandırılan bu kavram, Türkçeye çevrildiğinde ussal, mantıklı ve aklıselim kavramlarının etkisini yitirdiğine işaret etmektedir. Post-truth çağda, hislerin gerçeğin yerini almasına rağmen, bilim adamları bu duruma engel olamamışlardır. Eğitim seviyesinin artması da bireylerin yalanlara kolayca inanmalarını engelleyememiştir (Evrim Ağacı, 2021).

1.5.2. Gerçeğin Tutarlılığı Kuramı

Gerçeğin Tutarlılığı Kuramı, epistemolojinin bir dalı olarak bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin belirlenmesi ve doğrulanması konusunda çalışır. Bu kuram, bir iddianın doğruluğunu belirlemek için başvurulan bir araçtır. Kurama göre, bir iddianın doğru olabilmesi için diğer doğru

iddialarla tutarlı olması gerekmektedir. Böylece, bir iddia sadece diğer doğru iddialarla tutarlıysa, o zaman doğru olduğu kabul edilebilir.

Gerçeğin Tutarlılığı Kuramı, bilginin doğruluğunun belirlenmesinde önemli bir araç olarak kabul edilir. Bu kuram, bireylerin iddiaların doğruluğunu objektif bir şekilde belirleyebileceklerine dair bir inanca dayanmaktadır. Bireyler, bir iddianın doğruluğunu diğer doğru iddialarla tutarlı olup olmadığına bakarak belirleyebilirler. Bu, bilgi edinmenin zorluklarına rağmen, doğru bilgiye ulaşmak için bir rehberlik sağlayabilir.

Ancak, Gerçeğin Tutarlılığı Kuramı'nın eleştirileri de vardır. Bazı eleştirmenler, gerçeğin tutarlılığına dayanarak bilginin doğruluğunun belirlenmesinin gerçek dünya ile bağdaşmayan bir yanılsama yaratabileceğini öne sürmektedirler. Ayrıca, bazı iddiaların doğru olduğu halde diğer doğru iddialarla tutarlı olmadığı durumlar da söz konusu olabilir.

Gerçeğin Tutarlılığı Kuramı'nın önemi, bilginin doğruluğunun belirlenmesinde bir araç olarak kullanılmasıdır. Ancak, bu kuramın da eleştirileri bulunmaktadır ve her zaman doğru bilgiye ulaşmayı garanti etmez. Bu nedenle, diğer epistemolojik yaklaşımlarla birlikte kullanılması ve her bir duruma özgü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Evrim Ağacı, 2021).

1.5.3. Pragmatizm ve Gerçeklik Kuramı

Kuram, gerçekliğin tam ve nihai olarak keşfedilemeyeceğini kabul eder ve herhangi bir açıklama veya teorinin sadece o ana kadar elde edilebilmiş olan bilgi ve tecrübelerimize dayanarak geçerli olduğunu savunur. Bu anlamda, Pragmatik Gerçeğin Kuramı, bilginin objektif bir gerçekliği yansıtmadığını, ancak insanların bireysel ve toplumsal deneyimlerinin bir sonucu olduğunu öne sürer.

Pragmatik Gerçeğin Kuramı, gerçeğin doğruluğunun bir sonucu olarak onun sağladığı yararları ele alır. Bu bağlamda, bir açıklamanın doğruluğu, bireylerin eylemlerinin sonuçlarına göre belirlenir. Bu nedenle, Pragmatik Gerçeğin Kuramı, bilginin doğruluğunun kesin bir ölçütü olmadığını, ancak onun sağladığı yararlarla belirlenebileceğini savunur.

Pragmatik Gerçeğin Kuramı, bilimsel yöntemin doğruluğunu da sorgulamaktadır. Kurama göre, bilimsel açıklamaların doğruluğu, onların diğer açıklamalarla tutarlılığı ve uygulanabilirliği gibi kriterlere dayanır. Bununla birlikte, Pragmatik Gerçeğin Kuramı, bilimsel açıklamaların yalnızca belli bir süre için geçerli olduğunu ve gelecekte yeni bilgi ve tecrübelerle değişebileceğini kabul eder.

Pragmatik Gerçeğin Kuramı, gerçeğin yalnızca yarar ile ölçülebilir olduğunu ve doğruluğunun bireysel ve toplumsal deneyimlerin bir sonucu olduğunu savunur. Bu kuram, bilginin doğruluğunu

objektif bir gerçekliğe dayandırmak yerine, bilginin sağladığı yararlarla belirlemeyi önerir (Evrim Ağacı, 2021).

1.5.4. Çoğulcu Bakış Açısı ve Gerçeklik

Çoğulcu bakış açısı, epistemolojik bir yaklaşımdır ve gerçeğin birden fazla yolu veya şekli olabileceğini öne sürer. Bazı filozoflar, özellikle Crispin Wright ve Michael Lynch gibi, gerçeğin bir fonksiyon olduğuna inanırlar. Bu yaklaşım, gerçeğin farklı şekillerde ortaya çıkabileceği ve her bir gerçeklik türünün farklı kriterlere sahip olabileceği fikrine dayanır. Bu farklı gerçeklik türlerinin her biri, belirli bir bağlamda farklı kriterlerin etkisi altında bulunur.

Bu görüşe göre, gerçeğin tek bir doğru yolu yoktur ve farklı söylemler için farklı kriterler bulunabilir. Gerçeklik, tek bir doğruya ulaşabileceğimiz düz bir yol olmayan tek bir gerçeklik değildir. Bu çoğulcu bakış açısı, modernizmin tarihin daima düz bir çizgi şeklinde ilerlediği efsanesi gibi, yaşamımızda da böyle bir çizgi olmadığını savunur.

Özellikle postmodernizm, çoğulcu bakış açısının etkili olduğu bir düşünce akımıdır. Postmodernistler, gerçekliğin objektif bir şekilde var olmadığına inanırlar ve gerçeklik algılarımızın, kültürümüzün, toplumsal yapılarımızın ve dilimizin etkisi altında olduğunu öne sürerler. Bu nedenle, gerçeğin birden fazla yolu veya şekli olabileceği düşüncesi, postmodernizmde oldukça yaygındır.

Ancak, çoğulcu bakış açısı da eleştirilere maruz kalır. Bazı eleştirmenler, bu yaklaşımın gerçeği göreceli hale getirdiğini ve herhangi bir nesnel standart olmadığı için gerçeklik kavramının tamamen yok olduğunu iddia ederler. Ayrıca, farklı gerçeklik türlerinin her birinin farklı kriterlere sahip olması, doğruluğun belirlenmesinde bir belirsizlik yaratabilir ve bireyler arasında farklı anlaşmazlıklara neden olabilir.

Çoğulcu bakış açısı, gerçeğin birden fazla yolu veya şekli olabileceği fikrine dayanır. Bu yaklaşım, postmodernizm gibi düşünce akımlarında etkili olabilir ve gerçeğin göreceli olduğunu savunanları destekleyebilir. Ancak, eleştirileri de bulunmaktadır ve gerçekliğin doğru bir şekilde belirlenmesi konusunda belirsizlik yaratabilir (Evrim Ağacı, 2021).

1.6. Post-Truth ve Sosyal Medya: Gerçeklik Algısının Değişen Yüzü

Post-truth dönemi, gerçekleri uzaklaştırma arzusunun gerçekleştiği bir dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönemde, birçok birey günlük yaşamlarında karşılaştıkları gerçek olmayan bilgilere inanmaya devam etmektedir, hatta bu bilgilerin asılsız olduğu ortaya çıktıktan sonra bile. Post-truth kavramı, özellikle politik olaylar sonucunda ortaya çıkmış olsa da sosyal medya üzerindeki kutuplaşmaların da bu gerçeklik yaratma sürecinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Sosyal medyanın, bireyler arasındaki grup kutuplaşmalarının güçlenmesine neden olduğu ve bu durumun da bireylerin yaşam biçimlerinde önemli etkilere sahip olduğu belirtilmektedir. Özellikle sosyal medya üzerinde yayılan yanıltıcı bilgiler ve dezenformasyonlar, toplumun düşüncelerini etkileyerek gerçeklerin sorgulanmasına ve doğru bilginin elde edilmesine engel olmaktadır. Bunun sonucunda, bireylerin kararları ve davranışları yanıltıcı bilgilere dayanarak şekillenmekte ve toplumun genel bakış açısı, gerçeklikten uzaklaşarak yanıltıcı bir hale dönüşmektedir.

Bu nedenle, post-truth döneminin sosyal medya ve diğer iletişim araçlarıyla mücadele etmek için etkili çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çözümler, doğru bilginin yayılmasına ve yanıltıcı bilgilerin etkisini azaltmaya yönelik çalışmaları içermelidir. Bu çalışmalar, doğru bilgiye erişim ve bilgiyi sorgulama becerilerini arttırmak, yanıltıcı bilgilerin kaynağını tespit etmek ve doğru bilgiyi yaymak gibi çeşitli yolları içerebilir. Ayrıca, sosyal medya platformları da doğru bilgiyi teşvik etmek için çeşitli politikalar ve yönergeler benimsemelidir (Spector, 2020, s. 13; Erdoğan Tarakçı ve Baş, 2018, s. 1112).

Post-truth döneminde, bilgi tüketen kullanıcı kendini üretim sürecinin içinde yeniden konumlandırmaktadır. Bilginin üretimindeki demokratikleşme, internet ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması ile mümkün olmuştur. Ancak, bu demokratikleşme süreci, yanlış bilgi yayılmasına da zemin hazırlamıştır. Gerçek olmayan bilgilerin yayılım hızı, gerçek bilginin yayılma hızından daha fazla olabilmektedir. Bu durum, doğruluk kavramının negatif bir anlam yüklenmesine neden olmuştur. Yanlış bilgi, özellikle internet ve sosyal medyanın yaygın kullanımıyla birlikte, doğru bilginin algılanması ve yayılması için önemli bir sorun haline gelmiştir. Yanlış bilgi, hızla yayılabilmesi ve çoğu zaman yalan haberler veya spekülasyonlarla ilgili olması nedeniyle, toplumda olumsuz sonuçlara neden olabilir. Bu durumun bir örneği, yalan haberlerin doğru haberlerin yerini alarak kamuoyunu yanıltması ve doğru bilginin yaratacağı olumlu etkinin önüne geçmesidir. Bu nedenle, yanlış bilgiye karşı doğru bilginin yayılması ve doğru kaynaklardan alınması için farkındalık yaratmak son derece önemlidir. Böylece, haberin bir özniteliği olan doğruluk-yanlışlık, haberin içeriğinin öneminden daha az önemli hale gelmiştir. Değerli ve Değerli (2018) tarafından yapılan bir çalışmada da belirtildiği gibi, post-truth dönemi, sadece politik olaylar ile sınırlı değildir. Sosyal medya platformlarında yaşanan kutuplaşmalar, post-truth gerçeklik yaratmakta ve bu durum, grup kutuplaşmaları ile bireylerin yaşam biçimlerinde güçlü bir etkiye sahip olmaktadır (Değerli ve Değerli, 2018, s. 148).

Günümüzde, iletişim ve bilgi çağının öncülük ettiği modern teknolojik iletişim araçları, bireyleri yalnızca devletin sunduğu bilgilerle sınırlı kalmaktan kurtarmıştır. Küreselleşen dünya içerisinde yoğun bir bilgi akışı yaşanmakta ve bu bağımlı bireyler için bilgi bir güç kaynağı haline gelmiştir. Bu nedenle, gerçek ve objektif bilgiye olan ihtiyaç artmaktadır. Ancak, küresel dünya düzeninde tek yönlü seçicilik, dezenformasyon ve manipülasyon gibi tehlikelerle daha fazla karşı karşıya

kalınmaktadır. Bu tehlikeler, medya araçlarının çoğunluğun bilgi ihtiyacını karşılamak yerine bireysel ve toplumsal hedeflere yönelik bilgi sunmalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle sosyal medya platformlarındaki haber yayılım hızı, gerçeklerin sorgulanmasını ve doğruluğun belirlenmesini zorlaştırmakta, yanıltıcı haberlerin çarpan etkisi nedeniyle doğru bilginin önemi göz ardı edilmektedir. Bu nedenle, gerçek ve objektif bilgiye ulaşmak giderek zorlaşmakta ve bilgi kirliliği artmaktadır (Kiraz, 2019, s. 12).

Sosyal medya, geniş kitlelere hızlı bir şekilde erişim olanağı sağlamasıyla önemli bir iletişim aracı haline gelmiştir. Ancak, sosyal medyanın yapısı sahte haberlerin ve dezenformasyonun hızla yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Sosyal medyanın iletişim aracı olarak kullanılmasında yaşanan bu gelişmeler, medya aracılığıyla yapılan dezenformasyonun yeni bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Söz konusu olguların artan etkisi, sosyal medyanın kolay erişilebilirliği ve hızlı yayılma olanağı gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler, sahte haberlerin ve yanıltıcı bilginin kontrolsüz bir şekilde yayılmasına yol açmakta ve bu durum toplumsal kutuplaşmalara ve zihinlerde bilgi kirliliğine neden olmaktadır.

Bununla birlikte, dezenformasyonun neden olduğu toplumsal zararlar, sadece bireysel düzeyde değil aynı zamanda uluslararası ilişkilerde de kendini göstermektedir. Özellikle siyasi tartışmalar ve uluslararası krizler gibi olaylar, dezenformasyon ve yanıltıcı bilginin yayılmasına zemin hazırlamakta ve bu durum ülkeler arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir.

Böylelikle, sosyal medyanın hızlı yayılma olanağı ve geniş kitlelere erişim sağlaması, dezenformasyonun yeni bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Bu durum, sadece bireysel düzeyde değil aynı zamanda toplumsal ve uluslararası düzeyde de zararlara neden olmaktadır. Bu nedenle, sosyal medya kullanımının doğru bir şekilde yönetilmesi ve yanıltıcı bilginin kontrol altına alınması gerekmektedir (Ulaş, 2020, s. 276; Çömlekçi ve Başol, 2019, s. 58).

Sosyal medya, hızlı bir şekilde etkileşim kurma olanağı sağladığı için sahte haberlerin daha çabuk yayılmasına ve etkisinin artmasına neden olurken bu durum, medya aracılığıyla yapılan dezenformasyonun yeni bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Sosyal medya platformları, kaynakları belirsiz ve gerçek olmayan birçok haberin dolaşmasına neden olmaktadır. Bu dezenformasyon mesajları, bilgi savaşı kampanyalarındaki mühimmatlar olarak kullanılabilir ve aldatma ve zarar verme potansiyeli taşırlar.

İnternet ortamında birçok yanıltıcı haber ve bilginin yayılmasıyla birlikte, medya okuryazarlığı becerisine sahip olmayan tüketiciler bu haberlerin çoğuna inanma eğilimindedir. Bu nedenle, sosyal medya enformasyon bombardımanına neden olabilir ve dezenformasyon ortamına dönüşebilir. İçinde yer aldığımız post-truth dönemde, sosyal medyadaki dezenformasyon, sadece politik çıkarlar için üretilen yalan içeriklerden ibaret olmayıp, ticari, eğlence ve ideolojik amaçlarla da üretilebilmektedir.

Sosyal medya platformları, bu tür içeriklerin yayılmasını önlemek için çeşitli önlemler almaktadır. Ancak, bu tür önlemler yeterli olmayabilir ve medya tüketicilerinin medya okuryazarlığına sahip olmaları ve doğru kaynaklardan doğru bilgiye erişmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, medya okuryazarlığı eğitimi ve bilinçlendirme faaliyetleri, dezenformasyonun yayılmasını engellemek için önemli bir rol oynamaktadır (Freelon ve Well, 2020, s. 146; Şimşek, 2018, s. 5).

Gerçeğin ve objektif bilginin önemini kaybettiği post-truth çağı, duygusal ve kişisel inançların gerçeğin yerine geçtiği bir dönemi belirtir. Bu dönemde, sosyal medyanın gücü ve etkisi de oldukça artmıştır. Sosyal medya platformları, kullanıcıların kolayca içerik oluşturmasına ve yaymasına izin verirken, aynı zamanda gerçeği ve doğru bilgiyi kontrol etme ve doğrulama mekanizmaları yetersiz kalmaktadır. Örneğin toplumsal düzeyde halkı etkileyen aşı karşıtlığı haberleri de post-truth çağındaki sosyal medya platformları üzerinde yayılmakta ve geniş kitlelere ulaşmaktadır. Ayrıca bu haberler, aşı karşıtlığına inanan insanların inançlarını pekiştirirken, aşı karşıtları ve aşı yanlıları arasındaki bölünmeyi daha da derinleştirdiği tespit edilmiştir.

2. BÖLÜM

COVİD-19 AŞI KARŞITLIĞI

2.1. Aşı Tarihi

2.1.1. Bağışıklık ve Aşı Kavramları

İnsanoğlu doğduğu andan itibaren etrafındaki mikroorganizmalarla etkileşim halindedir. Bu etkileşimin temelindeki birliktelik bizlere bazı mikroorganizmalar sayesinde yarar sağladığı kadar patojen mikroorganizmalar yüzünden vücudumuzda enfeksiyona sebep olabilir. (Çetin, 2015, s. 272.) Bu mikroorganizmalar başlıca bakteriler, virüsler, mantarlar, algler ve protozoalardır (britannica). Vücudumuzda mikroorganizmaların (bakteri ve virüs gibi) vücut dokularına girişini durduran fiziksel, kimyasal ve biyolojik olmak üzere 3 bariyer vardır. Eğer mikroorganizmalar fiziksel (deri ve mukoza zarı) ve kimyasal bariyeri (bağırsaktaki düşük veya yüksek asitli ortamı) aşıp dokulara girmeye çalışırsa başka bir bariyerle karşılaşırlar. Bu bariyer bağışıklık sistemidir. (Dembic, Zlatko 2015, s. 17). Bağışıklık sisteminin başlıca görevleri bakteriler, virüsler, parazitler veya mantarlar gibi hastalığa neden olan mikroplarla savaşmak ve bunları vücuttan uzaklaştırmak; çevreden gelen zararlı maddeleri tanımak ve bunları etkisiz hale getirmek; kanser hücreleri gibi vücutta hastalığa neden olan değişikliklerle savaşmaktır (NCBI). Temel anlamda immün yanıt, canlıların kendi genetik yapısına yabancı olan maddelere (antijen) karşı gösterdiği tepkidir. (Diniz, 2022, s. 2). Bağışıklık sistemi birlikte çalışan ve farklı görevler üstlenen doğuştan gelen doğal bağışıklık sistemi ve adaptif (kazanılmış) bağışıklık sisteminden oluşur.

Doğuştan gelen bağışıklık sisteminde vücut daha önce hiç karşılaşmamış bir patojenle karşılaştığında onu hemen vücuttaki diğer hücrelerden ayırır ve dakikalar veya saatler içinde ona karşı tepki verir. Buradaki immün yanıtta gerçekleştirilen işlevler etkene özgü değildir ve bu sebepten ötürü gerçekleştirilen reaksiyonun hafızası da yoktur. Kazanılmış edinsel bağışıklıkta ise enfeksiyona neden olan mikrop türü hedef alınır. Edinsel bağışıklığın temel hücreleri patojenleri tanır ve bu patojenlere karşı kendilerini aktive eder. Bu bağışıklık çeşidinde immün yanıt tanınan patojene özgü olduğu için patojendeki antijenlere hafıza hücreleri oluşur ve aynı patojenlere tekrar karşılaşıldığında sistem daha hızlı yanıt verebilir. Bu hafıza aynı zamanda bazı hastalıklara hayatımız boyunca sadece bir kez yakalanabilmemizin nedenidir. Çünkü sonrasında vücut bağışıklık kazanır. Haber edinsel bağışıklık sisteminde immün yanıt birkaç gün sürebilir. Ancak bir sonraki sefer vücut hemen tepki verebilir. Bu sayede ikinci enfeksiyon genellikle fark edilmez ya da en azından vücutta daha hafif seyreder (NCBI; Diniz, 2022, s. 3).

Aşı, Vaccinia Virus'den türetilmiş ve çiçek hastalığına karşı korunma sağlayan bir biyolojik materyaldir. Aşılar, patojenlerin zayıflatılması, öldürülmesi veya bazı bölümlerinin kullanılmasıyla

hazırlanır ve çeşitli yollarla uygulanarak vücudun antikor oluşturarak bağışıklık kazanmasını sağlar. Aşı yöntemleri tarihten günümüze farklılık gösterir. Sağlık Bakanlığı'nın antijenlere dayalı sınıflandırmasına göre aşılar canlı, inaktif, mRNA/DNA içeren ve vektör aşıları olarak sınıflandırılır. Canlı aşılar, hastalık yapma özelliğinin kaybolması ancak bağışıklık kazandırma özelliğinin korunması ile çalışır. Kızamık, kızamıkçık, kabakulak, suçiçeği, oral polio ve BCG aşıları canlı aşı örnekleridir. İnaktif aşılar ise hepatit B, influenza, difteri, tetanoz gibi bazı virüs/bakteri kısımlarının veya tamamının kullanılarak hazırlanır. DNA ve mRNA içeren aşılar hedeflenen mikroorganizmanın antijenik yapısında DNA veya mRNA içerir. Vektör aşıları ise hedeflenen mikroorganizmanın antijenik yapısının genetik bilgisinin modifiye edilmiş virüslere eklenmesi ile oluşturulur. (Mühür, 2022, s. 33)

2.2. Dünyada ve Türkiye'de Aşı tarihi

Bağışıklık hakkındaki fikirler MÖ 429 yılında antik Yunan'da yaşayan tarihçi Thucydides tarafından ortaya atılmıştır. Yunanlı tarihçi Atina'da çiçek hastalığına yakalanan kişilerin tekrar aynı enfeksiyonu geçirmediğini gözlemlemiştir ancak yazılarında aşı uygulamalarından söz etmemiştir. (Akdeniz, Kavukçu 2016, s. 1-2). Günümüze kadar ulaşan ilk aşı uygulaması milattan önce 590 yılında Çin'de Sung Sung hanedanlığı Zamanından olduğu düşünülen yazmalardan ve resimlerde betimlenen insüflasyon (çiçek hastalığı geçirmiş kişiye ait döküntülerinin sağlıklı kişinin burnuna üflenmesi) uygulamasıdır. (Demirden ve ark 2022, s. 248-249) Tüm bu uygulamalar doğrultusunda on beşinci yüzyılın başlarında Çin'de ve biraz daha sonra Orta Doğu ve Afrika'da genellikle çiçek hastalığına karşı bağışıklık kazandırmak için çiçek kabuklarının veya püstüllerin (hastalık etkeni bulandıran iltihaplı sıvı içeren kabarcık) küçük çiziklere yerleştirilmesinden oluşan varyolasyon yöntemleri denenmiştir. (Little, M. 2021, s. 2).

Tıp tarihinde çiçek hastalığına karşı sistematik aşı geliştiren ilk kişi İngiliz Doktor Edward Jenner olarak geçmektedir (1796). Aslında Sakız Adası'ndan Emmanuel Timonis (1669-1720) ve Kefalonya'dan Jacob Pylarinos (1659-1718) adlı hekimler aşılama yönteminin kurucuları olarak görülür ve yaptığı araştırmalar 1714 yılında İngiliz Philosophical Transactions dergisinde yayımlanır. Aslen sakız Adalı olan Emmanuel Timonis İtalya'daki Padua Üniversitesi'nde profesördü ve bunun yanında Osmanlı Sultanı 3. Ahmed'in (1673-1736) özel doktoru idi. Kefalonya kökenli Jacob Pylarinos ise Rus Çarı Büyük Petro'nun (1672-1725) başhekimiydi. Jacob Pylarinos 1704'ten 1707'ye kadar Konstantinopolis'te (İstanbul) çalıştı ve daha sonra Venedik'te konsolos olarak görev yaptı, ardından 1718'e kadar Smyrna'da (İzmir) doktor olarak çalışmaya devam etti. (Kyrkoudis T, 2021, s. 41)

Günümüzde kaynaklar incelendiğinde İngiltere'nin Babıâli büyükelçisinin eşi Lady Mary Montagu (1689-1762), 1717-1721 yılları arasında İngiltere'deki yakınlarına, çiçek hastalığına karşı

"aşılama" (aslında varyolasyon) olarak adlandırılan ve İstanbul halkı arasında uygulanan bir yöntemden bahsetmiştir.

Belirtilen belgelerde Osmanlıların, sağlıklı insanlara çiçek hastalığını daha hafif geçirmelerini sağlayacak bir uygulama yaptıkları belirtilmektedir. Ayrıca o döneme ait mezar taşlarında, aşı yapma konusunda uzmanlaşmış kişilere atfen 'aşılamacızade' denilen kişilere rastlanmaktadır. (Demirden ve ark 2022, s. 248-249)

Aşılamaya yönelik sürekli geliştirme çalışmaları, tıp tarihinin en önemli küresel başarılarından biri olarak değerlendirilmektedir. Mevcut aşıların kullanımı, bulaşıcı hastalıklara bağlı ölüm ve hastalık oranlarını önemli ölçüde azaltarak dünya genelinde yılda iki ila üç milyon can kaybının önüne geçmektedir. Son iki yüzyılda aşılar, çiçek hastalığının yok edilmesi, küresel düzeyde çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi ve sayısız doğumsal anomali ve yaşam boyu sakatlıkların önlenmesi gibi başarılar elde etmiştir (Kılıç, Dolapçı 2021, s. 1).

2.3. Türkiye'de Aşılama Uygulamaları ve Gelişim Süreci

İlk aşı üretimi çalışmaları, Türkiye'deki Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçekleştirildi. İngiliz elçisinin eşi Lady Mary Montagu, 1717-1721 yılları arasında İstanbul'da kullanılan küçükpoksa karşı bir "aşı"yı anlatan mektuplar yazdı. Bu mektup, aşı üretimiyle ilgili kaydedilmiş en eski kanıt olarak kabul edilmekte olup, Lady Montagu'nun Osmanlı İmparatorluğu'nda geleneksel çiçek aşısına tanıklık etmesinin üzerinden neredeyse bir yüzyıl geçmişti. Şanizade Mehmed Ataullah Efendi (1826'da öldü), Edward Jenner (1749-1823) tarafından geliştirilen ilk modern aşı yöntemini kullanarak küçükpoksa karşı bir aşı üretti ve uyguladı.

1811 yılında Şanizade, Osmanlı Sultanı Mahmud II'ye, veba dahil olmak üzere kamusal sağlık önlemlerini uygulamasını ve bu çalışmaları yürütebileceği bir fabrika (telkihhane) kurmasını önerdi. Ancak, ortaya çıkan siyasi çalkantılar nedeniyle Şanizade ve orta 19. yüzyılda yerel çiçek aşısı üzerinde deneyler yapan Hekim İsmail Paşa, sürdürülebilir bürokratik desteği bulamadı ve çalışmalar kesintiye uğradı. Bu nedenle, aşı üretimi ve aşı çalışmaları, halk sağlığı önlemleri için hükümetin siyasi programının bir parçası olması gereken 19. yüzyılın son çeyreğine kadar beklemek zorunda kaldı.

Aşı üretimi çalışmaları yürüten Louis Pasteur, zamanın devlet başkanlarına maddi katkıda bulunmaları için mektuplar yazdı ve mektuplarından biri Sultan II. Abdülhamid’e ulaştı. Bu teklif Pasteur tarafından kabul edilmediğinde ikinci bir teklif oluşturuldu ve Mecidiye Nişanı ile birlikte yaklaşık 180-200 İstanbul evine denk gelen 10.000 altın sikke gönderildi ve üç kişinin yardımcı olarak eğitilmesi istendi.

Böylece, 1886 yılında, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin başkanı Profesör Alexander Zoeros Paşa, Kaymakam (Albay) Dr. Hüseyin Remzi ve Kaymakam (Albay) Veteriner Hüseyin Hüsnü Bey'in çalışmaları yürütmek üzere gönderilmesine karar verildi. Daha sonra, bu ekip, "kuduz mikrobu" ile enjekte edilmiş bir kemikiliği ile birlikte ülkelerine geri döndü ve çalışmaların temelini oluşturdu.

• Osmanlı İmparatorluğu'nda çiçek aşısı için 1885 yılında bir yasa çıkarıldı.

• Dünyanın ilk kuduz aşısı 1885 yılında Fransa'da geliştirildi.

• Ocak 1887'de, kuduz aşısı Osmanlı İmparatorluğu'na getirildi ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'deki Zoeros Paşa kliniğinde "Dâu'l-Kelb (Daülkelp) ve Bakteriyoloji Cerrahisi" (Kuduz Tedavi Kurumu) kuruldu. Bu kurum dünyadaki üçüncü kuduz merkezi ve Doğu'daki ilk kuduz merkezi haline geldi. Merkez sonraları difteri serumunu da üretti.

• İlk Çiçek Aşısı Üretim Merkezi (Telkihhâne-i Âmire) 1892'de Albay Hüseyin Remzi Bey tarafından kuruldu.

Türkiye, tarihinin çeşitli dönemlerinde, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, zorlu koşullar altında bile hayvan ve insan aşılarının üretimini başarıyla gerçekleştirmiştir. Aşı merkezleri İstanbul'un işgalinin ardından Eskişehir'e oradan da Kırşehir'e taşınmak zorunda kalmıştır.

Aynı dönemde Afyon'da çiçek aşısı üretimi de devam etmiştir. Rus işgali sırasında Erzurum'daki serum laboratuvarı, Sivas, Niğde, Erzincan ve Halep taşınmıştır. Kastamonu'da da aşı üretimi yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde benzer üretim faaliyetleri devam etmiştir.

1928 yılında Hıfzıssıhha Enstitüsü ile üretim merkezileştirilmiştir. Tetanos ve difteri aşılarının üretimi 1931 yılında başlayıp 1996 yılına kadar devam etmiştir. 1937'de kuduz serumu üretimine başlanmıştır. Difteri, tifüs, tifo kolera, BCG, tetanos, kuduz ve boğmaca aşılarının seri üretimine de başlanmıştır.

1931, 1996 yılı arasında kadar tetanos ve difteri aşıları üretilmiştir. 1937'de kuduz serumu üretimine başlanmıştır. Tifüs, tifo, BCG, difteri, tetanos, boğmaca, kuduz, kolera aşıları üretimine 1940 yılında başlanılmıştır.

1938'de kolera salgını için Çin'e aşı gönderilmiştir. Akrep ve tifüs aşısı üretim yılı 1942'dir.

1947'de Biyolojik Kontrol Laboratuvarı kurulmuştur. Dünya Sağlık Örgütü tarafından İnfluenza Laboratuvarı 1950 yılında grip (İnfluenza) Merkezi olarak tanınarak aşı üretimine de başlandı.

Serum çiftliği 1968 yılında kurulmuştur. Çiftlikte üretilen, difteri, gazlı gangren, tetanos, şarbon, akrep ve kuduz serumlarıdır. Tifüs 1971 yılında, çiçek aşısı üretimi ise 1980 yılında sonlandırılmıştır.

1971'de tifüs, 1980'de çiçek aşısı üretimi sona ermiştir. 1983'te Kuru BCG aşısı üretimine geçilmiştir. DBT ve kuduz aşısı üretimi 1996 yılında sonlandırılmış, ardından da BCG aşısının üretimi ülkemizde sona erdirilmiştir.

2009 senesinde, çocuklarda koruyucu olmak üzere beş farklı hastalık için beşli karma aşı (DaBT-İPA-Hib) ve 2011 senesinde ise dörtlü karma aşı (DaBT-İPA) üretimi başlamıştır. Bu aşılar üç yıllık bir süre boyunca ithal edilmiş ve ülkeye paketleme ve enjektöre dolum teknolojisi getirilmiştir. Ayrıca, 2010 yılında zatürre aşısı (KPA-Konjuge) üretimine başlanmış ve ülkemize paketleme, enjektöre dolum ve formülasyon teknolojisi getirilmiştir.

2.4. Corona Virüsü ve Covid Aşısı Teknolojisi

İnsanlık tarihi boyunca, bulaşıcı hastalıklar toplumsal hayatı tehdit eden en korkunç felaketlerden biri olmuştur. Bu hastalıklar, doğal afetler veya savaşlar gibi sınırlı bir coğrafyayla sınırlı kalmayıp, küresel düzeyde insanların hayatını etkilemiştir. (Demiray, 2020, s. 38)

Koronavirüsün sebep olduğu ve COVID-19 adıyla anılan ve tüm dünyayı etkileyen salgın, ilk olarak Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde ortaya çıkan bir solunum yolu enfeksiyonudur. COVID-19'un kökenleri hakkında farklı teoriler bulunmaktadır. Ancak, genetik analizler ve bilimsel çalışmalar, virüsün yarasalardan kaynaklandığını ve Wuhan'daki bir deniz ürünleri pazarında insanlara bulaştığını göstermektedir. (Wu and McGoogan, 2020, s. 123 -124)

Koronavirüsler, tek iplikli, pozitif polariteli RNA virüsleri olan ve Coronaviridae ailesinin Orthocoronavirinae alt ailesinde yer alan bir grup virüstür ve keşfi 1960'lı yılların sonlarına dayanır. İnsanlar ve hayvanlar dahil olmak üzere çeşitli konaklarda enfeksiyonlara neden olabilen bu virüsler, karakteristik taç benzeri yapıları nedeniyle "korona" olarak adlandırılır. İnsan koronavirüsleri ilk olarak 1960'ların sonlarında tanımlanmıştır. SARS-CoV1, MERS-CoV ve SARS-CoV2 (nCoV-19 olarak da bilinir ve uzun acilimi da (Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu koronavirüsü-2"dir) dahil olmak üzere üç pandemik bulaşıcı hastalık, 21. yüzyılın ilk yirmi yılında insanları etkilemiştir. Bu virüsler, genellikle epitel hücrelerini enfekte ederler. (Salmanoğlu ve ark., 2021, s. 296).

Zoonotik bir virüs olan SARS-CoV-2 (koronavirüs), 7 Ocak 2020'de ilk kez tanımlanmıştır ve virülansı nedeniyle dünya genelinde hızla yayılarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 olarak adlandırılan pandemiye neden olmuştur. Hastalığın teşhisi önceleri oldukça karmaşık bir süreçten geçmiştir ve bununla mücadele etmek için önemli çabalar harcanmıştır. Ancak, tedavi ve

yayılımın önlenmesi yönünde yapılan çalışmaların yanı sıra, aşı geliştirme çalışmaları da hız kazanmıştır. (Demiray, 2020, s. 37)

COVID-19, dünya genelinde salgına yol açan bir solunum yolu enfeksiyonudur. Enfeksiyon, öksürme, hapşırma veya konuşma sırasında virüs taşıyan damlacıkların solunum yoluyla bulaşmasıyla insanlar arasında yayılmaktadır. Bunun yanı sıra, virüsün bulaşması enfekte olmuş yüzeylere dokunarak da gerçekleşebilir. Bu nedenle, enfekte yüzeylerin düzenli olarak temizlenmesi ve dezenfekte edilmesi önemlidir. Huang ve ark. (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, COVID-19'un belirtilerinin hafif ateş, öksürük, nefes darlığı, kas ağrısı ve yorgunluk gibi solunum yolu enfeksiyonlarına benzer olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, enfeksiyonun ciddi olgularında, pnömoni, ağır solunum sıkıntısı, organ yetmezliği ve ölüm gibi ciddi sonuçlar da görülebilir. (Huang ve ark, 2020, s. 497-506)

COVID-19 hastalığının etkeni olan SARS-CoV-2 virüsüne karşı geliştirilen aşılar, bağışıklık sistemimizin virüsü güvenli bir şekilde tanımasını ve yok etmesini öğretecek şekilde tasarlanmıştır. Farklı aşı tipleri mevcuttur: inaktif aşılar, canlı attenuated aşılar, protein temelli aşılar, vektör aşıları, m-RNA ve DNA aşıları gibi. Etkisizleştirilmiş virüs içeren aşılar, hastalığa sebep olmayan ama bağışıklık tepkisi oluşturan inaktif aşılar olarak bilinirler. Zayıflatılmış virüs içeren aşılar ise canlı attenuated aşılar olarak adlandırılırlar ve hastalığa sebep olmayan ama bağışıklık tepkisi oluşturan aşılar arasında yer alırlar.

COVID-19 virüsünün yapısını taklit eden protein parçalarını kullanarak güvenli bir şekilde bağışıklık yanıtı oluştururlar. COVID-19'a karşı vektör aşıları, zararsız virüsler kullanarak hastalığa neden olan virüsün RNA parçacıklarını taşırlar. mRNA ve DNA aşıları, genetik olarak tasarlanmış RNA ve DNA parçacıklarını kullanarak güvenli bir bağışıklık yanıtı oluşturmayı amaçlarlar. Bu aşılar, kendi kendine çoğalma özelliği taşımayan genetik materyalleri kullanarak, vücudun bağışıklık sistemini aktive ederler.

COVID-19 aşıları, RNA, DNA, protein subunitleri, canlı attenuated tip, inaktif virüsler, viral vektör ve virüs benzeri parçacıklar gibi farklı platformlar kullanılarak geliştirilmektedir. Şu anki aşı çalışmalarına baktığımızda, DSÖ tarafından kayıt altına alınmış ve klinik çalışmalarda test edilen 166 aşı adayı olduğu görülmektedir. Klinik öncesi çalışmalarda ise bu sayı 198 olarak kaydedilmiştir. Klinik çalışmalarda kullanılan aşıların çeşitleri şunlardır: protein subunit aşıları (%33), RNA aşıları (%22), viral vektör aşıları-replike olmayan (%13), inaktif virüs aşıları (%13), DNA aşıları (%10), virüs benzeri partikül aşıları (%4), viral vektör aşıları-replike olmayan (%2) ve diğerleri (Öcal, 2022, s. 71-72).

Tüm dünyada, SARS-CoV-2 virüsüne karşı tedaviler ve koruyucu aşılar geliştirme çabaları devam etmektedir. Tedaviler, hastaneye yatış süresini kısaltmayı ve enfekte hastaların sağ kalım

oranlarını artırmayı hedeflemektedir. SARS-CoV-2'ye karşı geliştirilen koruyucu aşılar, hastalığa karşı bağışıklık kazandırmayı hedefler ve böylece enfeksiyonlardan korunmayı sağlar. Aşılar, hedefledikleri virüsleri ve bakterileri tanıyarak vücudun doğal savunma mekanizmalarını eğitir ve hazırlarlar. Bu sayede aşılanan kişiler, hastalığa neden olan mikroplarla karşılaştıklarında hızlı bir şekilde mücadele ederek hastalığı önleme şansına sahip olurlar. 18 Şubat 2021 tarihi itibariyle, dünyada en az 7 farklı aşı, 3 farklı platformda kullanıma sunulmuştur ve tüm ülkelerde savunmasız popülasyonlar aşılanmaya öncelik vermektedir.

Aşılar her yıl milyonlarca hayatı kurtarmaktadır. (Salmanoğlu ve ark, 2021, s. 297-29). Aşağıdaki tabloda pandemik sürecinde kullanılan aşıların üretici bilgisi, virüs bileşeni, hangi teknoloji kullanılarak üretildiği, hangi aralıklarla kaç doz uygulanması gerektiği, bu aşıların hangi ülkelerde kullanıldığı ve klinik faz 3 çalışmalarına göre etkinlik yüzdesi ile ilgili bilgiler özetlenmiştir. (Bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Aşı Bilgileri

Aşı Adı	**Üretici**	**Virüs/Bileşen**	**Teknoloji**	**Doz Sayısı**	**Aralıklar**	**Ülkelerde Kullanımı**	**Etkinlik Yüzdesi**
Comirnaty	Pfizer-BioNTech	mRNA	mRNA teknolojisi kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan lipid nanopartikülleri	2	3 hafta	ABD, İngiltere, Kanada, AB ülkeleri, İsrail, Japonya, Singapur	95%
Moderna	Moderna	mRNA	mRNA teknolojisi kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan lipid nanopartikülleri	2	4 hafta	ABD, AB ülkeleri, İsrail	94,10%
Vaxzevria	AstraZeneca	Adenovirüs vektörü kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan bir geni taşıyan viral vektör	Vektörel (Adenovirüs)	2	4-12 hafta	AB ülkeleri, İngiltere, Hindistan, Japonya, Avustralya	%76-90
Janssen	Johnson & Johnson	Adenovirüs vektörü kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan bir geni taşıyan viral vektör	Vektörel (Adenovirüs)	1	-	ABD, AB ülkeleri, Güney Afrika, Filipinler	66,90%
CoronaVac	Sinovac	Inaktive edilmiş SARS-CoV-2 virüsü	İnaktive edilmiş virüs	2	2-4 hafta	Brezilya, Endonezya,	50,65%

						Şili, Türkiye, Hong Kong	
Covishield	Serum Institute of India	Adenovirüs vektörü kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan bir geni taşıyan viral vektör	Vektörel (Adenovirüs)	2	4-12 hafta	Hindistan, Nepal, Bangladeş, İngiltere	%70-90
Sputnik V	Gamaleya National Resarch Center	Adenovirüs vektörü kullanarak SARS-CoV-2 spike proteinini kodlayan bir geni taşıyan viral vektör	Vektörel (Adenovirüs)	2	3-4 Hafta	Rusya, Arjantin, Bolivya, Cezayir, Hindistan, İran, Meksika, Pakistan, Filipinler, Sırbistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Venezuela, Belarus	%91.6

2.5. Covid-19 Salgınında Aşı Uygulaması Dışında Uygulanan Diğer Tedbirler

COVID-19 salgını, dünya genelinde milyonlarca insanı etkileyerek önemli sosyal ve ekonomik bozulmalar yol açmıştır. Bu salgının nedeni, özellikle enfekte bir kişi konuştuğunda, öksürdüğünde veya hapşırdığında solunum damlacıkları yoluyla yayılan şiddetli akut solunum sendromu koronavirüsü 2 (SARS-CoV-2) tarafından oluşur. Son zamanlarda elde edilen kanıtlar, SARS-CoV-2'nin, solunum damlacıklarından daha küçük, daha uzun süre havada kalabilen ve daha uzak mesafelere seyahat edebilen aerosoller yoluyla da bulaşabileceğini göstermektedir. Virüsün yayılmasını kontrol altına almanın zorluklarından biri, virüsü taşıyan birçok kişinin herhangi bir belirti göstermemesi (yani, asemptomatik olmaları) ancak yine de virüsü diğer kişilere yayabilecekleri gerçeğidir. Bu, enfekte olan kişileri belirlemeyi ve izole etmeyi ve virüsün yayılmasını kontrol altında tutmayı zorlaştırmaktadır. Bu riski azaltmak için, maske takma, sosyal mesafe, el hijyeni, kalabalık yerlerden kaçınma, temas takibi, hızlı ve doğru testler, artan kapalı alan hava kalitesi, aşılanma ve doğru bilgi ve veri paylaşımı gibi topluluk düzeyinde önleyici tedbirler önerilmiştir. (Güner ve ark, 2021, s. 3229-3231)

Koronavirüs salgını ile mücadele kapsamında dünya genelinde birçok ülke karantina uygulamaları başlatmıştır. Karantina uygulamaları, virüsün yayılmasını önlemeye ve toplum sağlığını korumaya yönelik bir önlem olarak kabul edilmiştir. Bu önlemin etkinliği, uzun süreli karantina uygulamalarının sosyal ve ekonomik etkileri ve toplumda oluşan tepkiler gibi birçok

konuda tartışılmaktadır. Yapılan incelemeler sonucu, dünya genelinde uygulanan karantina önlemlerinin salgının yayılmasını önlemede etkili olduğu belirtilmektedir. Ancak uzun süreli karantina uygulamalarının, işletmelerin kapanması, ekonomik zorluklar, eğitim ve psikolojik sağlık gibi çeşitli olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Hsiang ve ark, 2020, s. 262-267).

2.6. Aşı Karşıtlığı Toplumsal Düzeyde Salgın Hastalıklarla Savaşma Modelinde Engelleyici Bir Unsur

2.6.1. Dünyada Aşı Karşıtlığı Gelişimi ve Türkiye'de Son Durum

Aşılamalar, toplum sağlığının en muazzam başarılarından biridir. Aşı programları, belirli enfeksiyon hastalıklarının ölüm ve hastalık yükünün ciddi şekilde azalmasına ve dünya genelinde polionun (çiçek hastalığının) tamamen yok edilmesine katkı sağlamıştır. Örnek vermek gerekirse 1988 yılında, 125'ten fazla ülkede her yıl 350.000'den fazla çocuk polionun sebep olduğu felç ile mücadele ederken, 2017 yılında sadece üç ülkede (Nijerya, Pakistan, Afganistan) endemik olarak kalmıştır. 1988 yılından bu yana, küresel olarak polio insidansı %99,9 oranında azalmıştır ve Dünya Sağlık Örgütü'nün altı bölgesinden dört tanesi (Amerika 1994, Batı Pasifik 2000, Avrupa 2002 ve Güneydoğu Asya Bölgesi 2014 yılında) Polio'dan Arındırılmış Bölge Sertifikası almıştır. Bu başarı, dünya genelinde polio kontrolü için yürütülen aşılama programları sayesinde elde edilmiştir. Şu anda, dünya nüfusunun %80'i, polio'dan arındırılmış bölgelerde yaşamaktadır.

Aşılama programlarının başarılı olması, aşılanabilir hastalıkların yaygınlık ve insidansını düşürmek için yüksek aşılama oranlarına dayanır. Bu oranlar, sadece aşılanmış bireyleri doğrudan korumakla kalmaz, aynı zamanda kişiden kişiye bulaşabilen hastalıklar için topluluk genelinde dolaylı koruma (sürü bağışıklığı) sağlar. (Dubé ve ark, 2015, s. 99; Yapıcı ve Tunç, 2019, s. 173).

Modern aşı karşıtı hareketleri anlamak için, aşı karşıtlığına ilk karşı çıkıldığı 1790'lardan ve 1800'lerde yaygın kullanımına kadar olan sürece kısaca bakmak gerekir.

Geçmişteki aşı karşıtlığı, Jenner'in inek çiçeğinin çiçek hastalığına karşı koruyabileceğini göstermesi sonrasında 1800'lerin başında başlayan yaygın aşılama ile birlikte başladı. Çiçek hastalığı, yüzyıllardır insan nüfusunu etkileyen ölümcül bir hastalıktı ve dramatik sonuçlarına rağmen (vakaların %30'u ölümle sonuçlandı, çoğu kurtulanların kalıcı yara izleri, dudak, burun, kulak dokusu kaybı ve bazılarında körlük gibi sorunları vardı), birçok kişi bu aşıyı eleştirdi. Bu eleştiriler arasında doğal seleksiyonun ortak keşfi Alfred Russel Wallace da yer almaktadır. Devletin bedenleri üzerindeki kontrolüne karşı çıkan ve bu yasaları kişisel özgürlüklerine kabul edilemez bir müdahale olarak gören bireyler tarafından, İngiltere'de çiçek hastalığını kontrol altına almak için 1840 ve 1853 yılları arasında Aşı Yasaları çıkarılmıştır. Bu yasalar, uyum sağlamayanlara cezalar

vermiştir. Bu yasaların çıkması, Leicester Anti-Aşılanma Derneği gibi anti-aşılanma derneklerinin oluşmasına ve 1870'ler ve 1880'lerde birçok anti-aşılanma broşürü, kitap ve dergi yayınlanmasına yol açmıştır. Bu dönemde, benzer hareketler Avrupa'nın birçok yerinde de ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılın ilk on yılında, anti-aşı hareketleri azalmaya başladı. Ancak İngiltere'de anti-aşı aktivistleri, 1898'de çıkarılan bir yasa ile zorunlu aşı yasalarını etkisiz hale getirinceye kadar varlıklarını sürdürdüler. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 1920'lerin ortalarından sonra zorunlu aşı yasalarına karşı mahkeme itirazları azaldı. 1950'ler ve 1960'lar, polio, kızamık, kabakulak ve rubella'ya karşı yeni evrensel aşı programlarının tanıtılmasıyla "aşı kabulünün altın çağı" olarak bilinir. Ebeveynler aşıları geniş çapta kabul etti ve bu sayede aşılanabilir hastalıkların salgınları, hastalık ve ölümlerde önemli azalmalara yol açtı. Hatta Cutter Olayı'nda yaşanan polio aşı üretimi sorunu, ebeveynlerin polio aşısını kabul etme tutumlarını önemli ölçüde etkilemedi (Dubé ve ark, 2015, s. 103).

Aşı reddi, bireylerin özgür iradeleri ile aşıları ve aşılama sürecini reddetmeleri durumudur. Aşı reddi, tek bir aşıya karşı dirençten tüm aşıları kapsayan geniş bir reddetme spektrumuna kadar değişen davranış örüntüsü olarak tanımlanır (Yorulmaz ve Karadeniz, 2022, s. 23).

Aşı kararsızlığı ve reddi kavramları yaklaşık yirmi yıl önce ortaya çıkmış ve dünya genelinde aşı reddeden birey sayısı artmıştır. Bu durum, aşıyla önlenebilir hastalıkların yayılmasına yol açmıştır. Örneğin, 2019'da küresel olarak 869.770 kızamık vakası bildirilmiştir. ABD'nin New York eyaletinde 2019'da yaşanan kızamık salgını sonucu, aşılanmamış çocukların halka açık yerlere girişi geçici olarak yasaklanmıştır. DSÖ, aşı karşıtlığıyla mücadele etmek amacıyla 2012'de Aşı Tereddütleri Çalışma Grubu'nu kurmuştur ve 2019'da aşı karşıtlığını 10 küresel sağlık sorunu arasında değerlendirmiştir. Türkiye'de de aşı reddi vakaları artmış ve Sağlık Bakanlığı aşılar hakkında doğru bilgi sağlamak amacıyla bir web sayfası oluşturmuştur. Aşılama oranı 2017'de %96'ya düşmüş ve kızamık vakalarında artış gözlemlenmiştir. Eğer aşı reddi sayısı 50.000'e ulaşırsa salgın boyutuna ulaşabileceği ve beş yıl sonra aşılama oranının %80'e düşebileceği öngörülmektedir. Bu nedenle, aşı reddi sürecinin devam etmesi, toplum üzerinde büyüyen bir sağlık tehdidi oluşturabilir (Sapcı ve Güngörmüş, 2021, s. 353).

Aşı karşıtlığı ile ilgili tekrar ülkemizle ilgili bahsetmek gerekirse Türkiye'de, geçmiş dönemlerde aşı reddi vakalarının oldukça az sayıda olduğu gözlemlenirken, son yıllarda aşı karşıtı hareketin etkisi artmaktadır. "Aşı uygulaması öncesi ebeveyn onayı" konulu bir dava sonrasında, medyada aşı karşıtı görüşlere daha fazla yer verilmesiyle aşı karşıtı hareket ivme kazanmıştır. Aşı yaptırmak istemeyen ailelerin sayısı 6 yıl içerisinde yaklaşık 200'den 25.000'e yükselmiştir. Türkiye'de 2018 yılında kızamık vakalarında ciddi bir artış yaşanmıştır (Erkekoğlu ve ark, 2020, s. 213).

Aşı uygulaması sayesinde çiçek hastalığı artık dünya genelinde tamamen yok edilmiştir. Çiçek hastalığı günümüzde dünya genelinde tespit edilememektedir. Önceden İtalya ve Almanya gibi ülkelerde kızamık aşısına karşı aşı karşıtlığı başlamıştı. Ancak Covid-19 pandemisiyle birlikte aşı karşıtlığı daha da yaygınlaşmış ve şu anda dünya genelinde eradike edilmiş olan kızamık salgınları Türkiye'de tekrar ortaya çıkmıştır hem sağlık çalışanları hem de diğer hastalarımız için risk teşkil etmektedir. Bu hastalık, çocukluk dönemine göre erişkinlerde daha ağır seyreder. Kızamık aşılarıyla ilgili olarak da aşı karşıtlığıyla birlikte hastalığın geçirilmesi ciddi yan etkilere neden olabilir, bu da gözlemlenmektedir. Bu nedenle, biz aşı karşıtlığına karşı aşılanmayı savunuyoruz.

Halkımızın doğru bir şekilde bilinçlendirilmesi ve tüm insanların aşılanması gerektiği önerilmektedir. Aşılanmama durumunda, sadece kendimizi değil, diğer insanları da tehlikeye atabileceğimizi düşünerek aşılanmayı öneriyoruz (Aydın, 2023).

Günümüzde COVID-19 salgını nedeniyle dünya genelinde alınan önlemlerle birlikte, birçok ülke aşı çalışmalarını hızlandırmıştır. Ancak, aşıların içeriği ve yan etkileri konusunda medyada yer alan farklı görüşler ve komplo teorileri, bilgi sahibi olan bireylerin ilgisini çekmektedir. Bu nedenle, aşı gelişmeleri yakından takip edilmekte ve tartışılmaktadır. Aynı zamanda medyada yayınlanan gerçek dışı haber içerikleri, bireyleri yanlış yönlendirerek gereken önlemlerin alınmasını engellemektedir. Araştırmalar, aşı karşıtı içerikleri takip eden bireylerin aşının olumsuz etkileri hakkında endişe duyduklarını ve aşı kabulünün olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Özellikle ebeveynler arasında aşı kararsızlığı yaşandığı belirtilmektedir. Bu nedenle, ebeveynlerin aşıya dair tutumlarının karşılaştıkları içeriklere bağlı olarak nasıl şekillendiği önem taşımaktadır. Dijital ebeveynler, çevrimiçi ortamda aşı karşıtı içeriklerle karşılaşarak kendi kararlarının yanı sıra etkileşim halinde bulundukları diğer ebeveynlerin aşı olma kararları üzerinde de belirleyici olabilmektedir.

Bunun yanı sıra, aşı karşıtı söylemin yayılması, sosyal medya devlerinin ve aşı karşıtı endüstrinin önemli gelirler elde etmesine de olanak sağlamaktadır. Dijital ortamda aşı kararsızlığı yaşayan insanlar, benzer içeriklerin bağlantıları üzerine bağlantılar sunan dijital tavşan delikleri içine düşmektedir. Bu durum, insanların benzer içeriklerin doğruluğunu sorgulamadan, birbirine benzer görüşlerin ve yanlış bilgilerin yer aldığı enformasyon akışlarına inanmalarına neden olmaktadır. Benzer şekilde, YouTube gibi platformlarda, insanlar benzer videolarla karşılaşma olasılığı daha yüksektir. Bu durum, aşı karşıtı videoların daha fazla izlenmesine ve aşı karşıtlığının artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, aşı karşıtı söylemin etkilerinin anlaşılması ve bu söylemin dijital ortamda nasıl yayıldığı konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir (Derya ve Kesgin, 2021, s. 167-168).

2.6.2. Post-Truth Çağında Aşı Karşıtlığı: Gerçeklik Algısının Yıkımı

Post-truth çağı, günümüzde gerçeklik algısının yapımında duyguların akılcılıktan daha önde olduğu bir dönemdir. Bu dönemin en önemli yansımalarından biri de sosyal medya platformlarıdır. Sosyal medya, kendine özgü ortamında gerçeği yansıtmayan içeriklerin gruplar arasında hızla yayılmasına neden olmaktadır. Kabul edilebilir olan içerikler, farklı gerekliliklerle bireyler tarafından onaylanarak yayılmaktadır.

Gerçeklik ve bilgi değeri arasındaki etkileşimde, medya bilgi kuramı olarak bilinen teori ortaya konulmuştur. Ong, Mc Luhan, Keyes, Postman ve Keyes gibi düşünürler tarafından savunulan bu kurama göre, bilgi kaydeden ve yayınlayan araçlar medyadır. Medya aracılığıyla bilgi metinlerden fotoğraflara kadar farklı formatlarda sunulur ve teknolojik araçlarla belirlenerek, yönlendirilerek değer kazanır. (Güven, 2020, akt. Kılıç, 2021).

Aşı karşıtlığı, aşılardaki koruyucu maddelerin yan etkileri nedeniyle, özellikle otizm ve benzeri hastalıkların oluşabileceği düşüncesiyle yaygın bir şekilde görülmektedir. Ancak, yapılan bilimsel çalışmalarla koruyucu maddelerin aşıların yan etkilerine neden olmadığı açıkça ortaya konulmuştur ve bu bilgiler aşı çalışmalarında yer almaktadır. Aşılanmama durumunda, örneğin kızamık aşısı gibi basit bir durumda bile, hastalığın daha ağır geçirilmesi, evdeki çocukların hastalığa yakalanması ve okula gitmesi sonucunda, aşılama karşıtlığı nedeniyle insanlığı riske atan bir birey haline gelinmektedir. Bu durum, trafikte ve toplumda herkesin sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Özellikle çiçek hastalığı aşı ile yok edilmişken, kızamık hastalığının da aşı ile yok edilebileceği durumdayken, aşılama karşıtlığı nedeniyle erişkinlerde ve gençlerde bile ağır kızamık vakaları gözlemlenmektedir. Erişkinlerde hastalığın daha ağır seyretmesi de cabasıdır. Bu nedenle, aşılanmanın önemi vurgulanmalıdır ve haberler hazırlanırken bu bilgiler göz önünde bulundurulmalıdır (Aydın, 2023, s. 27).

Aşı karşıtlığı ise post-truth çağının bir yansımasıdır. Sosyal medya, aşı karşıtlığına destek veren içeriklerin yayılmasına ve insanların aşı konusunda yanlış bilgilendirilmesine neden olmaktadır. Aşı karşıtı gruplar, kendilerine özgü bir gerçeklik algısı oluşturarak, bilimsel gerçekleri reddetmekte ve yanıltıcı bilgilere inanmaktadır. Bu nedenle, post-truth çağı ve sosyal medya, aşı karşıtlığı ve benzeri yanlış inançların yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Dünya genelinde sosyal medya ve post-truth kavramları, günümüzün en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. Post-truth, gerçeği yansıtmayan içeriklerin sosyal medya gibi gruplar arasındaki özel bir ortamda yayıldığı bir çağı ifade eder. Kabul edilebilir görünen içerikler, bireyler tarafından onaylanarak hızla yayılır.

D’ancona ve Taylor, yalanın insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyerek post-truth çağında gerçeklik algısının akılcılıktan ziyade duygular tarafından yönlendirildiğini belirtmiştir (2017). Aşı karşıtlığı gibi konularda da post-truth etkisi hissedilir. Sosyal medyada dolaşan yanıltıcı bilgiler, aşı karşıtlığı gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, doğru bilgiye erişim ve doğru bilgiyi yayma konusunda daha fazla çaba harcanması gerekmektedir.

Kılıç (2021) tarafından belirtildiği üzere, post-truth çağında gerçeklik algısı artık sadece akılcılık ile açıklanamayacak kadar karmaşık hale gelmiştir. Duygular ve sezgiler, bilgi kaynaklı daha akılcı ilişki kurma şartlarını zorlayan bir bilgi yığınının varlığını göstermektedir. Bu durum, gerçeği sadece mantık yoluyla değil, duygusal ve psikolojik yönleri de dikkate alarak anlamaya çalışmamız gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, sosyal medya gibi dijital platformlar, gerçeğin manipüle edilmesine ve yanlış bilgilerin yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, doğru bilgiye ulaşmak için sadece kaynağın güvenilirliğine değil, aynı zamanda mantık yoluyla da doğruluğunun kontrol edilmesi gerekmektedir (Kılıç, 2021, s. 17).

2.6.3. Aşı Karşıtlarının Tezleri ve Bilimin Yanıtları

İnsanoğlunun sağlık alanında en kıymetli buluşu kuşkusuz aşılardır. Aşı karşıtlarının savunduğu tezler ve bu tezlere verilen bilimsel yanıtlar;

- Hastalıklar, sağlıklı yaşam koşulları temiz gıda ve su ihtiyacının karşılanmasıyla aşılamalardan önce kendiliğinden ortadan kalkmaya başlar.

Bunlar hepsi doğrudur ancak, bir hastalığın yaygınlığı ve zamanla nasıl değiştiği aşıların etkililiğini gösterir. Kızamık hastalığı kalıcı olarak 1963 yılında lisansının alınması ve aşının yayın olarak kullanımına başlamasıyla doğru orantılıdır.

- Salgın olduğunda ilk hasta olan kişilerin çoğunluğu aşı olan kişilerdir, olunan aşılar ise etkisi yoktur.

Bilimi malzeme edip, yöntem olarak da yalanı kullanan iddialardır.

- Hasta olmak aşı olmaktan daha iyidir; zira aşılar hastalığın özü kadar koruyucu değildirler.

Aşılar, hastalığa neden olmaz çünkü enfeksiyon neticesinde gelişen duruma göre cevap verebilmek için bağışıklık sistemiyle etkileşim içerisindedir. Böylece kişilerde hastalığın yan etkilerinin de önüne geçilir. Doğal yolla enfekte olarak hastalığı atlatarak bağışıklık kazanmak, aşılanmanın öncelikle tercih edilmesi gerektiğine dair bilimsel kanıtların ortaya koyduğu risklerle ilişkilendirilebilir.

Kızamık hastalığında; körlük, ölüm, kızamıkçık hastalığında; menenjit, Hepatit B virüsü ile gelen karaciğer kanseri ve/veya ölüm gibi bedeller ödenebilir.

- Bebeklere çok sayıda aşının yapılması, bebeklerin bağışıklık sistemini çökerterek çalışmasını bozar. Bozulan bağışıklık sistemi ise çok fazla hastalığın nedeni olabilir.

Aşı karşıtları bu tezleriyle, bebeklerin iki yaşında çok fazla aşıya maruz kalmalarına karşıdır. Hâlbuki aşı karşıtları hem aşılarla ilgili hem de bilimsel olarak soru işaretleri oluşturdukları gibi yanlış bir iddia ileri sürmektedirler. Zira bilimsel verilerin dayandığı nokta, bebeklere farklı aşıların aynı anda yapılmasının, bebeklerin bağışıklık sistemleri üzerinde negatif bir etkiye neden olmadığını üstelik aşının yan etkisinin de artmadığını da ispat etmektedir. Çoklu aşılar bebeklere uzun zamandır uygulanmakta olup, anne sütü ile beslenen bebekler anne sütünden kesilince sütün hastalık önleyici özelliğinin de tesiri kendiliğinden yok olur. Oysaki aşılar ömür boyu etkisini sürdürmeye devam eder.

- Cıva ve alüminyum gibi tehlikeli elementler ve zararlı maddeler aşıların içerisinde koruyucu olarak mevcuttur.

Timerosal denilen madde doğal olup zararlı maddeleri engelleyen cıva bileşiğidir. Yapılan bilimsel çalışmalarda ise Timerosal'in otizmle bir bağlantısının olmadığı kanıtlanmıştır.

- Tehlikesi ve yan etkisi olan çok fazla aşının güvenirliği yoktur.

Lisanslı aşılar, onayı alınmadan evvel fazlaca deneme aşamasından geçirilir. Deneme aşamasından titizlikle geçen aşıların piyasada yerini aldıktan sonra da sistemli bir şekilde takibi yapılır. Aşı ile ilgili zararlı etkileri çoğu kaynaklardan izlenir. Aşı tepkileri genel olarak lokal ağrı ya da hafif ateş gibi çabuk ve geçici tepkilidirler. Ender de olsa aşılar (yüz binde bir veya milyonda bir arası bir ihtimal) ciddi bir tesir gösterebilirler.

- Aşı yaptırıp yaptırmamak kişisel bir karardır mıdır?

Aşı yaptırıp yaptırmamak aşı karşıtlarının sıkça dile getirdikleri ifadedir. Tıpta en önemli etik ilke olarak kabul edilen vücudun bütünlüğünü etkileyecek tedavi ya da tıbbı bir girişimin uygulanmamasıdır. Hastalar tedaviyi (iyileştirme) reddetme hakkına sahiptir. Ama aşılar vücudun bütünlüğünü bozmadıklarından bu kurala uymaz.

Aşılama yalnızca aşılanan kişiyi korumakla kalmaz, bütün toplumu da koruyan bir metottur.

- Aşıların oldukça fazla yan etkisinin bilinmesine aşı şirketleri mani oluyor.

Aşı uygulamaları bilimsel ve bağımsız ulusal sağlık yetkililerince günü gününe takip edilmektedir. Bu kuruluşlar arasında Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere Uzmanlık Dernekleri, Avrupa Hastalık Merkezi ve konuyla ilgili diğer kuruluşlar görev yapmaktadır. Aşı yan etkisi takip sistemleri bütün dünyada titizlikle yapılmaktadır. Yan etki açısından ilaçlardan daha fazla aşıların yan etkisi takip sistemlerince titizlikle yapılmaktadır. Küçük bir şüphe ortaya çıktığında biliminsanları tarafindan oluşturulan bir komisyonca şüphe görülen durumlar araştırılır. Araştırma sonucu bilimsel ve ilgili ortamlarda açık bir şekilde paylaşılarak tartışılır. Tartışma sonuçları hekimler başta olmak üzere sağlık çalışanlarına da ilan edilir (Türkiye Bilimler Akademisi, 2021).

Aşıların, toplum sağlığı açısından önemli bir konu olduğu belirtilmektedir. Aşılama, bireyleri hastalıklardan koruyarak hastalıkların yayılmasını engelleme açısından büyük önem taşır. Aşı reddi ise bilimsel olmayan bilgilerin ve varsayımların yayılmasına neden olarak toplumun aşılar hakkında yanlış bilgilendirilmesine yol açabilir. Diğer yandan aşı karşıtlığı haberlerinin de yanlış bilgilerin ve varsayımların yayılmasında rolü büyüktür çünkü toplumda aşıların faydaları hakkında yanlış bir algı oluşmasına yol açabilir.

3. BÖLÜM

AŞI KARŞITLIĞI HABERLERİ:11 EYLÜL MİTİNGİ

3.1. Söylem Analizi

Söylem analizi, sosyal bilimlerde farklı disiplinlerin katkısıyla şekillenmiştir. Bu disiplinler arasında, sosyoloji, psikoloji, dilbilim, medya ve siyaset bilimleri gibi çeşitli akademik alanlar yer almaktadır. Bu alanlar, kendi özgün bakış açılarına ve bilimsel yöntemlerine dayanarak söylem analizi yapmaktadırlar ve kendi kurallarını belirlemektedirler. Örneğin, sosyoloji söylemi toplumsal yapılar ve ilişkiler çerçevesinde incelerken, psikoloji bireysel algı ve davranışlara odaklanmaktadır. Dilbilim ise dilsel öğelerin kullanımı ve etkisi üzerinde dururken, medya bilimi iletişim araçlarının rolü ve etkisine odaklanır. Siyaset bilimi ise siyasal söylemleri inceleyerek, politik açıdan analiz eder. Bu disiplinler, söylem analizine teorik temel oluşturarak, söylemin farklı yönlerini ele almaktadırlar.

Yaşadığımız dünya belirsiz ve açıklanması zor bir dünya olduğundan, şeffaf bir dünya değildir. Sözen (1999), günümüz dünyasının, Newton'un "mutlak zaman ve uzayda var olan dünya" anlayışından önemli ölçüde ayrılmış olduğunu ve yerine belirsiz ve kaotik bir dil dünyası anlayışına doğru yönelmekte olduğunu belirtmektedir. Bu değişim, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemelerin yanı sıra küreselleşme ve kültürel çeşitlilik gibi sosyal, kültürel ve politik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Günümüz dünyası, artık tek bir gerçekliğe sahip bir evren olarak görülmüyor, bunun yerine çoklu gerçekliklerin, farklı dünya görüşlerinin ve bakış açılarının bulunduğu bir alan olarak anlaşılıyor.

Bununla birlikte, bu değişimlerin getirdiği zorluklar da vardır. Belirsizlik ve çeşitlilik, iletişim ve anlaşmanın zorlaşmasına neden olabilir. Dilin anlamı, kültür ve tarih gibi çeşitli faktörler tarafından şekillenir ve bu faktörlerin çoğu, değişen ve farklılaşan bir dünyada giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Bu nedenle, günümüz dünyasında, doğru ve etkili iletişim için dil ve kültürel becerilerin geliştirilmesi ve anlama ve kabul etme yeteneğinin önemini vurgulayan bir yaklaşım benimsenmelidir.

Görünüşte çökmüş olan zaman ve yer kavramları, hızla değişen dünyamızda modern toplumların karmaşıklığı, farklı toplumlar arasındaki ilişkiler ve belirli bir toplum içindeki farklı gruplar arasındaki ortak etkileşimlerin çoklu nedensellikler temelinde açıklanabileceği şekilde değişmektedir (Wodak ve Meyer, 2002, s. 100).

Dilin analizi olarak da ifade edilebilecek söylem analizi, dilin sadece yüzeyine odaklanmayıp, ifadelerin söz dizimsel ve anlamsal sınırlarının ötesinde yatan içeriği ve anlamı da inceleyen bir araştırma yöntemidir. Dijk (1997) tarafından belirtildiği gibi, söylem analizi sadece dilsel yapılarla değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bağlamda dil kullanan bireylerin oluşturduğu iletişim olaylarına da odaklanır (Barker ve Galasinski, 2001, s. 88).

Foucault, dil ve toplumsal yapılar arasındaki ilişkiye atıfta bulunarak açıklayan bir düşünürdür (Potter, 1996). Foucault'a göre söylem;

- Toplumsal nitelik taşır, yani kelimeler ve kelimelerin anlamlarını nerede, kim tarafından, kimin için kullanıldığına bağlı olarak açıklar. Bu sebeple, kelimelerin anlamları sosyal ve kurumsal ortamlara göre değişiklik gösterir ve evrensel bir söylem yoktur.
- Farklı söylemler birbiriyle çatışabilir.
- Çatışma içinde olan söylemler, bir hiyerarşi içinde düzenlenmiş olabilir. Çatışma ve hiyerarşi, iktidar kullanımıyla da yakından ilişkilidir. Söylem analizi için iktidar kavramı önemlidir, çünkü söylemlerin üretilmesi ve iktidar kullanımı arasında güçlü bir bağ vardır (Punch, 2005, s. 44).

Söylem analizi, Foucault'nun söylem hakkındaki fikirlerine dayanan bir metodolojidir. Foucault, kültürel yapılar içindeki geleneksel düşünme ve yazma uygulamalarının nasıl politik ve ideolojik amaçlara hizmet ettiğini, aynı şekilde insanların düşünme şekillerini ve toplumsal varlık olarak eylemlerini nasıl sınırlandırıldığını açıklamayı hedeflemektedir (Wooffitt, 2005, s. 22).

Söylem analizi, detaylara odaklanan bir yaklaşım olarak pragmatiktir. Bu analiz türü, dilin nasıl kullanıldığı, kimin nasıl ve neden konuştuğu, kimin dinlediği ya da suskun kaldığı, kimin nasıl yazdığı ya da okuduğu gibi sorulara odaklanır. Varsayımlara dayanmak yerine belirsizliklerden hareket ederek, dili kullanan insanların dili nasıl kullandıklarını anlamayı amaçlar. Bir söylemdeki dil özelliklerinin, insanların ne yaptıklarını anlamak için ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiğini vurgular (Sözen, 1999, s. 98).

Potter ve Wetherell, en az dört araştırma tipini belirterek söylem analizi etiketi hakkında bilgi verir. Coulthard, diğer yandan, söylem analizinin tarihsel gelişimine yönelik genel bir değerlendirme yapar ve farklı disiplinlerin bu alana katkılarını örnekler.

Söylem analizi etiketi, dört farklı araştırma türünde kullanılmaktadır:

- İletişim kuramından esinlenerek, diyalogun nasıl yapılandığına yönelik açıklama sunan bir türdür.
- Psikolojiye daha ilgili olan bu tür, söylem yapısının süreçlerine odaklanarak hatırlama ve anlama üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.
- Bu özelliği olan bilim insanları, metin ve konuşmalarını nasıl oluşturduklarını araştırmak için bilgi sosyolojisi perspektifinden hareketle kendi çalışmalarını sunmaktadır.
- Dördüncü türü, Avrupa kökenli sosyal felsefe ve analiz alanlarından kaynaklanmaktadır. Bu tür, uygulamaların, kurumların ve hatta bireylerin söylemlerinin bütününün işleyişlerinin ürünleri olarak anlaşılmasına çalışmaktadır (Punch, 2005, s. 44).

3.2. Dilin İşlevi ve Söylem Analizi

Dil, düşünceyle ses arasında arabuluculuk yaparak uzlaşmaya olanak tanıyan biçimsel koşullar oluşturur. Dilin varlığı olmadan düşünce belirgin değildir. Dilin görevi, düşünceleri anlatabilmek

için sesle birleşerek bir biçim oluşturmasıdır. Dil, düşünce ve işitsel imgelerin birleşim yerinde ortaya çıkar ve biçimlenir. Düşünce ve ses birbirinden ayrılamaz. Dilbilim, bu iki unsurun birleşiminden oluşan bir biçimi inceler. Dil, bireysel kullanıma uygun ve konuşan taraflar arasında anlaşmaya varılarak farklı gerçeklikler oluşturmaz. Dil, gerçek bir özne değil, mümkün olan olanakların tümüdür. Dil, gerçek bir nesne değildir; potansiyel, gizli imkânların toplamıdır (Tura, 2005, s. 17).

3.3. Söylem Çözümlemesinin Temel Bileşenleri

3.3.1. Yapısalcılık

Fransa'da 1950'lerde ortaya çıkan yapısalcılık, varoluşçuluğun yerini almış ve insan merkezli düşünceleri eleştirmiştir. Bu görüş, özneyi görmezden gelerek ona önem vermez. Dil bilimci Ferdinand De Saussure (1857-1913) tarafından temelleri atılan yapısalcılık, geleneksel dilbilim anlayışını reddeder ve dilin bir sistem olarak incelenebileceğini vurgular. Ancak, dilin bilimsel olarak incelenebilmesi, dilin nesnel bir duruma dönüşmesiyle mümkündür. Dilin öğeleri arasındaki ilişkilerin düzenini yorumlamak, dilin anlamlandırılması için önemlidir. Yapısalcılık, düşüncenin dilin aracılığıyla ifade edildiğini ve dilin gerçekliği ürettiğini vurgular. Dili, serbestçe tarihsel gelişiminden ayrı olarak, kapalı bir sistem olarak inceler. Bu yaklaşım, dilbilimin temelini oluşturur. (Orkunoğlu, 2007, s. 23)

3.3.2. Post Yapısalcılık

Metnin arkasında her zaman böyle bir yapı olduğu savını öne sürerek, metin merkezli bir yaklaşımdır. Böylece, okuru önemli bir rol oynatır ve yapısalcı görüşe karşı bir karşı tez sunar. Post yapısalcılıkta, metnin anlamını yazar değil, okuyucu belirler. Metnin birden fazla anlamı olduğu için, çok sayıda okuyucuya sahiptir. Modern dünyada, yazar artık otorite kaynağı olmaktan çıkmıştır. Yapısalcılık da değişime uğramıştır ve Post-yapısalcılık, okuru ve yazarı öldüren metni ön plana çıkararak kendini göstermiştir. Metni okuyanların oluşturduğu, yazarın ise metni oluşturmadığı Post-yapısalcı yaklaşımla açıklanmıştır. Post yapısalcılık yaklaşımına göre, her okuma aynı zamanda bir yazmadır. (Sözen, 1999, s. 45)

3.3.3. Postmodernizm

Postmodernizm felsefesinde bilincin yerine dil vurgusu yapılır ve dilin gerçekliği tam olarak yansıtmadığı savunulur. Bu konuda iki farklı görüş vardır: birincisi, dil gerçekliği yansıtmaz; ikincisi ise dil artık gerçekliği yansıtamaz. Postmodernistler gerçeklikle dil arasında bir bağlantı olmadığını ve dilin gerçekliği yansıtamayacağını iddia ederler. Diğer dilbilimsel kuramları da geçersiz kılarlar ve dilin yapısının içindeki öğeler arasındaki bağlantıya odaklanırlar. Postmodernizme göre,

yaşadığımız çağ bir simülasyon çağıdır ve simülasyon gerçeklikle bağlantılı değildir. (Orkunoğlu, 2007, s. 23).

3.3.4. Hermeneutik

Wilhelm Dilthey, Alman filozof, hermeneutiği, bireysel edebiyat eserlerinden, tarihsel yasalara ulaşmak metodu ile açıklamıştır. Yorumlamada, dilin önemini vurgulayan Dilthey, dilin anlam taşıyıcılığına işaret eder. Tümün parçadan yola çıkarak, parçanın da tümden yola çıkıp aralarında düzen oluşturarak uzlaşabileceğini savunan Schleiermacher'ın görüşünü destekler. Schleiermacher, hemeneutiğin esas ilkelerinden birinin uyuşmanın sağlanması olduğunu belirtir. Uyuşma olmadan doğru anlama ulaşılamayacağı fikrine karşı, tarihçi bir yoruma itiraz ederek özne ile nesne arasındaki ayrımı vurgular. Gadamer ise okurun bütünlüğünü destekleyerek, anlama ve yorumlamayı tek bir süreç olarak kabul eder (Kasapoğlu, 1992, s. 85).

3.4. Söylem Analizi ve Anahtar Terimleri

Söylemler arasındaki farklılıklar oldukça yaygındır. Söylem analizi, dilin anlam seviyesindeki farklılıklara odaklanarak dilin biçimsel özelliklerinden ziyade bakış açısı ile ilgilenir. Bu analiz, bir söylem içinde yer alan bilgi yapılarının dönüşümüne ve değişimine odaklanır (Sözen, 1999). Söylem analizi, dilin yapısal özelliklerini ve metinlerin semantik öğelerini inceleyerek, sosyal, kültürel, tarihsel ve siyasal bağlamlarını anlamaya çalışır. Bu disiplin, sosyal bilimlerdeki psikoloji, sosyoloji, dilbilim ve siyaset bilimleri gibi alanlardan faydalanarak söylemin yapısal, işlevsel ve anlamsal yönlerini çözümlemeye çalışır. Söylem analizinde kullanılan yöntemler ve araçlar, her disiplin tarafından farklı şekilde uygulanabilir ve söylemin analizi, disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilir. Bu sayede söylem analizi, dilin sosyal, kültürel ve siyasal anlamlarını keşfetmek için çok yönlü bir yaklaşım sunar.

Disiplinlerarası çalışmalarla gelişen bu alanda, mesajların anlamı bakımından anlambilimsel (semantik), sözdizimsel (sentaks) ve göstergebilimsel (semiyoloji) açılardan yazılı, sözlü ve görüntülü olarak çözümlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ana kavramlar arasında Baş ve Akturan (2008, s. 27) tarafından şu başlıklar altında toplanmıştır.

3.4.1. Semantik (Anlambilimsel)

Anlambilim söylemi olarak da bilinen semantik, cümlelerin ve sözcüklerin dilbilimsel anlamlarını açıklamayı amaçlar. Söylem veya metin içinde ve dışındaki tüm anlamların ilişkilerini inceler. Bu analiz, anlambilimde yapılırken metnin kullanıcısı arasındaki ilişkileri de göz önünde bulundurur.

3.4.2. Sentaks (Sözdizimsel)

Sentaks, sözdizimsellik, sözcüklerin hem cümle içinde hem de anlatımın tamamında aldıkları yerlere göre anlamlandırılmasını amaçlar. Sözcüğün cümlenin başında, ortasında veya sonunda olması anlatımdaki farklılıkları belirler.

3.4.3. Semiyoloji (Göstergebilim)

Semiyoloji, Göstergebilim, sosyal yaşam içinde farklı iletişim ya da gösterge sistemlerini tasarlar. Bu sistemlerin kendi aralarındaki ilişkileri tespit ederek, anlamları bir araya getirip oluşturma şekillerini bularak gösterge ve gösterge dizgelerinin sınıflandırılmasıyla ilgilenir. Ayrıca insanla insan, insanla doğa arasındaki etkileşimi yorumlayarak epistemolojik, betimsel ve yöntembilimsel olarak tutarlı, kapsayıcı ve anlaşılır bir ifadeyle açıklar (Rıfat, 1998, s. 66).

Söylem analizinde semiyoloji, gösterge kullanımını amaçlar. Metin veya söylem, semiyolojide, kendi içinde tutarlı olmalıdır. Metnin anlamının yüzey ve derin yapısını açıklığa kavuşturmak için sistemli bir yaklaşım izlenir. Kullanılan analiz araçlarıyla elde edilen sonuçlar sürekli olarak kontrol edilir (Baş ve Akturan, 2008, s. 75).

3.4.4. Söylem Çözümlemesinin Temel Prensipleri

Potter ve Wetherell, ideolojinin güç ilişkilerindeki asimetrik düşünce biçimlerini onayladığını belirterek, söylemi ideolojik göndermelerle bağlantılı hale getirirler. Söylem analizi için, Potter ve Wetherell, günlük yaşamın içindeki söylemler ve pratiklerin ideolojik etkileri üzerinde dururlar ve bu söylem ve pratiklerin nasıl yeniden şekillendirildiğine odaklanırlar (Wooffitt, 2005, s. 33).

Punch (2005, s. 215), söylem çalışmaları için üç ilkenin önemini vurgular ve bu ilkelerin bütün söylem çalışmalarında geçerliliği olduğunu belirtir. Bu ilkeler şunlardır:

Birinci İlke: Söylem, içeriden yapılandırılır ve kurallarla yönetilir.

İkinci ilke; Punch, söylemin tarihsel ve sosyal bir matrisin içinde yer aldığını vurgular. Dil, toplumsal hayatın ve gerçekliğin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu nedenle, belirli bir söylemin oluşumunda etkili olan faktörler çeşitli kaynaklardan gelir. Ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal ve kişisel gerçekliklerin hepsi, söylem üretimi ve kullanımı üzerinde belirleyici bir rol oynar. Örneğin, kültürel gerçeklikler, toplumun değerleri, inançları ve normları gibi faktörler, konuşmacıların dil kullanımında belirli bir etki yaratırken, siyasal gerçeklikler ise siyasal söylemin tonunu ve içeriğini etkileyebilir.

Ekonomik ve sosyal gerçeklikler ise, bir toplumun kaynakları ve yapıları hakkında bilgi sağlayarak, konuşmacıların konuşma tarzlarını belirleyebilir ve söylemlerini şekillendirebilir. Bu sebeple, bir dil ve söylem analizi yaparken, konuşmacıların gerçekliklerle olan ilişkisi ve bu

gerçekliklerin söylem üretimindeki rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Bu gerçekler söylemleri tanımlar ve onları etkiler.

Üçüncü İlke; Söylem tarihsel ve sosyal matrisi dikkate değer ölçüde kurar ya da şekillendirir. Yani söylem, insanların deneyimlerini yansıtarak bu deneyimlerinin önemli bölümlerini de yapılandırır. Bu nedenle, söylem analizi, söylemin etkisinde kalan veya söylem tarafından yapılandırılarak insan deneyimlerinin rastgele parçalarıyla ilişkili olabileceği anlamına gelir.

Potter ve Wetherell (1994), söylem analizinin özellikle nitel araştırmaya uygun hale getirilmesine katkıda bulunan üç özelliğine özellikle odaklanmışlardır.

Bu özellikler şunlardır:

- Konuşma ve metinlerle bağlantılı bir sosyal uygulama olarak tanımlanır. Bu nedenle, geleneksel şekliyle, konuşma ve metinlerin temaları ve anlamları, dilsel içerik, uyum ve dilbilgisi gibi dilsel özellikler incelenir ve niteliklere özel bir dikkat gösterilir. Söylem analizi, inşa, eylem ve değişkenlik açısından üç boyutlu bir şekilde ilişkilidir. İnsanlar, sözlü ve yazılı olarak yaptıkları faaliyetlerle farklı türde hareketler içindedirler. Bu faaliyetlerin özellikleri, bazı yönden tarzların, retorik ve dil kaynaklarının ötesinde söylemlerini inşa etmelerine ve sonuçlandırmalarına olanak tanır.
- Söylem analizi, konuşmaların ve metinlerin retorik ya da tartışmalı bir üslupla düzenlenmesiyle ilişkilidir. Söylemsel uyarlamanın retorik analizde gerçek veya olası alternatiflerle ilgilenen hipotezlerin aksine, tasarım şekline odaklanması dikkat çeker. Başka bir deyişle, analiz, bir uyarlamanın hipotez ile gerçeklik arasındaki ilişkisiyle değil, bir hipotezle nasıl başarılı bir şekilde uyarlandığıyla ilgilidir (Punch, 2005, s. 216).

3.5. Michel Foucault'nun Söylem Analizi

Bu bölümde, Michel Foucault'nun teorik perspektifinden yola çıkarak, söylem ve düzeneklerin analiz metodolojisine kısa bir giriş yapılacaktır. Foucault'nun söylem teorisi, belirli bir zaman ve yerde geçerli olan bilginin nasıl oluştuğu, nasıl aktarıldığı, konu oluşturma işlevleri ve toplumun genel gelişimine olan etkileri gibi sorulara odaklanır. Bu metodoloji, özellikle bu yaklaşımın işlevselliğini arttırmak için yararlıdır ve insanların çevrelerini yorumlamak ve şekillendirmek için kullandıkları tüm anlamları kapsayan bilgi kavramını ele almaktadır. Bilginin geçerliliği, insanların tarihsel, coğrafi ve sınıfsal ilişkilerine bağlıdır ve koşulludur.

Diğer bir değişle bu bağlamlar bilginin doğasını ve kabul edilebilirliğini belirler. Yani, herhangi bir bilginin doğru veya yanlış olarak kabul edilmesi, belirli bir zamanda ve yerde yaşayan insanların tarihi, coğrafi ve sosyal koşullarına göre belirlenir. Bu koşullar, bireylerin bilgiyi algılama ve yorumlama şeklini etkileyebilir ve belirli bir toplumun ortak kabul görmüş görüşlerini şekillendirebilir. Bu nedenle, bilgi ve onun geçerliliği, değişken ve koşulludur ve her zaman belirli bir tarihi, coğrafi ve sosyal bağlama göre değerlendirilmelidir (Jäger, 2009, s. 2).

Foucault'nun, dilin ötesindeki anlamları araştırması, söylem analizi'nin gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Foucault, semiyotik yaklaşımların, dil ve anlamların yapısal özelliklerini analiz etme eğiliminde olduğunu düşündüğü için, onlardan uzaklaşmıştır. Bunun yerine, sosyal ve kültürel dünyada güç ilişkileri, stratejik gelişmeler ve taktiklerin rolünü vurgulayan bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşım, insanların kendilerini nasıl düzenlediklerini ve diğerlerine nasıl hükmettiklerini anlamak için tarihsel ve sosyal kontekstlere dayanır. Foucault, özellikle bilgi ve bilgi üretimi alanında, güç ilişkilerinin etkisini ve sınırlamalarını inceleyerek, "gerçeğin" nasıl oluştuğu ve nasıl kullanıldığı konusunda önemli bir katkı sağlamıştır. (Seale, 2004, s. 332- 345)

Burada, inanıyorum ki referans noktamız dilin (lanoue) ve işaretlerin büyük modeli değil, savaş ve mücadelenin modeli olmalıdır. Bizi taşıyan ve belirleyen tarih, anlam ilişkilerinin değil, güç ilişkilerinin tarihidir (Foucault, 1980, ss. 114-115).

Söylem, bilginin üretildiği bir toplumsal düzenleme biçimidir. Toplumsal ilişkilerin ve kültürel anlayışların oluşumunda önemli bir rol oynar çünkü, belirli bir dönemdeki bilgi yapısına (episteme) bağlı olarak düzenlenir ve bu düzenlemeler toplumsal gerçeklik olarak kabul edilir. Söylem, disiplinler arasındaki ilişkileri de düzenleyerek, belirli bir toplumun genel anlayışını etkiler.

Söylemler, toplumsal düzende var olan güç etkileri tarafından üretildiğinden, söylemlerde yer alan kriterler ve kurallar belirli bir politik rasyonelliğe uygun olarak oluşturulur. Bu kurallar ve kategoriler, söylemin meşruiyetini ve gerçeklik iddiasını sağlar. Ancak söylemin bu yapısı, gerçekliğin sadece tek bir perspektiften algılanmasına neden olabilir ve farklı perspektiflerin yok sayılmasına yol açabilir. Söylem, kendisini yeniden ürettiği toplumsal düzenin doğal bir sonucu gibi görünebilir, ancak aslında belirli bir güç ilişkisinden kaynaklanır. Bu nedenle, söylemin yarattığı anlam ve bilgi, toplumsal güç dinamikleri tarafından belirlenir ve bu güç dinamikleri, söylemi ve anlamı üreten kriterler ve kurallar üzerinde kontrol sahibidir.

Söylem analizinde üç temel özellik bulunmaktadır: İlk özellik yukarıda da bahsedildiği üzere sosyal niteliği taşımaktadır; söylemin sosyal boyutu, kullanılan kelimelerin anlamları ve kim tarafından, nerede, nasıl ve neden kullanıldıklarına bağlıdır.

Söylem, sosyal ve teorik yapılar tarafından şekillendirilir ve kelimelerin anlamı, bu yapılar tarafından etkilenebilir. Ancak bu durum, evrensel bir söylem oluşumuna izin vermez, çünkü söylemler, sosyal ve kültürel bağlamlarından ve belirli zamanlardan etkilenirler.

İkinci özellik, birbirleriyle çelişen farklı söylemlerin varlığıdır. Üçüncü olarak, söylemler karşıtlık veya bir hiyerarşi içinde olabilirler ve iktidar, çatışma ve hiyerarşi gibi olgularla yakından ilişkilidir. Söylem analizi için iktidar kavramı önemlidir, çünkü söylemin üretimi ve iktidarın kullanımı arasında kuramsal bir bağlantı vardır. Söylem ve iktidar genellikle iç içe geçmiştir, bu nedenle bazı kuramsal açıklamalarda benzer şekilde ele alınmaktadırlar (Şahin, 2017, s. 122).

Güçle bağlantılı olan bilgi, sadece "doğru"luğun otoritesini üstlenmekle kalmaz, kendisini doğru yapmak için gereken güce sahiptir. Foucault'nun belirttiği güç kavramı, "davranışları veya söylemleri ortaya çıkarabilecek, tanımlanabilir ve tanımlanmış bir dizi mekanizmadan oluşan bir dizi" olarak ifade edilebilir (Foucault, 1996, s. 394).

Tüm bilgi, gerçek dünyada uygulandığında gerçek etkilere sahip olur ve en azından bu anlamda "doğru" olur. Başkalarının davranışlarını düzenlemek için kullanılan bilgi, kısıtlama, düzenleme ve uygulama stratejileri gerektirir (Hall, 2004, s. 348). Bu nedenle, "bir bilgi alanı oluşturmadan bir güç ilişkisi yoktur ve aynı zamanda, bir güç ilişkisi olmadan herhangi bir bilgi varsayılamaz ve inşa edilemez" (Foucault, 1977, s. 27).

Michel Foucault'nun "Söylemin Düzeni" eseri toplumda söylemin kontrol edildiği, düzenlendiği ve üretildiği yolları inceler. Foucault, söylemin kontrol edilmesi için dış ve iç prosedürler olduğunu savunur. Dışlama prosedürleri arasında belirli konuların yasaklanması, söylemler arasındaki bölünmeler ve doğru-yanlış arasındaki karşıtlık yer alır. Bu dışsal prosedürler, genellikle yorumlama adı verilen içsel prosedüre bağlıdır. Yorumlama, kanonik metinler ve onların yorumları arasındaki bölünmeyi içerir. Söylem içindeki düzen prensibi de başka bir içsel prosedürdür ve orijinal metinler ile yorumlar arasındaki hiyerarşi, yazarın söylemleri gruplama prensibi ve disiplinler arası farklılıklar gibi özellikler barındırır.

Genel olarak, Foucault'mun söylemin düzeni kavramı, dil ve söylemle ilgili kurumsal pratikler yoluyla gücün nasıl işlediğine odaklanır. Söylemin tarafsız olmadığını, sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlar tarafından şekillendiğini öne sürer.

Bu deneme, söylemin kurumlar ve güç ilişkileri tarafından nasıl şekillendirildiğini ve kontrol edildiğini keşfeder. Foucault, söylemin gerçeği yansıtmadığını, ancak iktidardaki kişilerin çıkarlarını ve değerlerini yansıtan bir sosyal yapı olduğunu savunur. Bu deneme, kurumların söylemi kontrol etmek için kullandığı iki tür prosedürü tanımlar: dışlama prosedürleri ve içsel prosedürler.

Dışlama prosedürleri, belirli söylemlerin, konuların veya konuşmacıların yasaklanması veya reddedilmesini içerir. Kurumlar bu prosedürleri kullanarak baskın söylemi koruyup alternatif perspektifleri marjinalleştirirler. Bilgiye yönelik arz da belirli bilgi yöntemleri ve nesnelerinin diğerlerine göre ayrıcalıklı tutulduğu bir dışlama sistemine tabidir. Bu, kurumların gücünü ve doğru söyleminin söylemini güçlendirir. Foucault'ya göre, doğru söylemin söylemi, diğer söylemleri üzerinde baskı uygulayan kurumsal uygulamalarla sürdürülür.

Öte yandan, içsel prosedürler, yorumlama ve yazarlık işlevi gibi mekanizmalar aracılığıyla söylemin üretimini ve kısıtlanmasını içerir. Yorumlama, diğerlerine yeni perspektiflerin oluşmasını sınırlandıran kanonik metinlerin ayrıcalıklı tutulmasını içerir. Yazarlık işlevi, söylemlere birlik ve köken prensibi atayan bir kimlik ve tutarlılık yaratır, ancak çeşitliliği sınırlar. Foucault, bu

prosedürlerin nötr olmadığını, aksine güç mekanizmaları olduğunu ve güç ve arz ile olan bağlantılarını gizlediğini savunur.

Foucault, doğru söylemin kavramını sorgulayan Nietzsche, Artaud ve Bataille'den ilham alır. Doğru söylemin, güç ve arz ile olan bağlantısını görmezden gelerek örtülen olduğunu savunur. Foucault'a göre, doğru söylem, sosyal ilişkilerin bir ürünüdür ve iktidardaki kişilerin çıkarları ve değerleri tarafından şekillenir.

Kurumların söylemi kontrol etme çabalarına rağmen, Foucault, söylemin baskın güç yapılarına karşı meydan okuma ve direnme potansiyelini koruduğunu öne sürer. Foucault, söylemdeki güç mekanizmalarını açığa çıkaran eleştirel bir yaklaşımı önererek, bireylere baskın söylemlere karşı direnme olanağı verir. Foucault, söylemin tarihsel ve toplumsal bağlamını incelemenin, söylemin nasıl şekillendiğini ve kontrol edildiğini anlamak için önemli olduğunu vurgular.

Yazdığı bu eserde, geleneksel dil anlayışından uzaklaşıp, dilin özgünlüğü, dışsallığı ve kesintiliği üzerine odaklanan bir söylem analizi önermektedir. Yaratıcılık, üretkenlik ve idealizasyonu önemseyen analitik geleneğin tersine, dışsallık ilkesini benimseyen Foucault, söylemi mümkün kılan dışsal koşulları analiz etmeyi savunmaktadır.

Foucault, tarihin olayların incelenmesinden uzaklaşılmaması, ancak çeşitli serileri kurarak olayların görünüm yerini, sınırlarını ve koşullarını anlamak için alanını genişletmesi gerektiğini önermektedir. Ayrıca, düşüncenin köklerine şansı, kesintiyi ve maddeliği sokmak ve tarih ile tarihçilerin özel uygulamaları arasında bir bağlantı kurmak da önerisinde yer almaktadır.

Söylemi analiz etmek için Foucault, eleştirel ve soybağlarına dayalı iki tür analiz önermektedir. Eleştirel analiz, doğru ile yanlışın, akıl ile deliliğin, cinsellik ve evriminin yükselişi gibi dışlama işlevlerini incelerken, soybağlı analiz serilerin, normların ve görünüm veya varyasyon koşullarının analizine dayanmaktadır.

Foucault, herhangi bir kontrol örneğini sorgulamayı amaçlayan herhangi bir eleştirel görevin, oluşturuldukları söylemsel düzenlilikleri analiz etmesi gerektiğini savunmaktadır. Her söylem serisinin kendi düzenlilik biçimi olduğunu ve eski sistemden yeni bir sistem oluşturmanın pürüzsüz olmadığını kabul etmektedir.

Son olarak, Foucault, dilin maddeliği ve dünya ile bağlantısının önemini vurgulayarak, maddeleşmeyi olmayan bir maddeleşmeye doğru yönelmemiz gerektiğini savunmaktadır. (Landa, 2014)

3.6. 11 Eylül Mitingi ve Haberleri

11 Eylül 2021 tarihinde, saat 15.00'te Maltepe'de gerçekleştirilen bir toplantı olan Büyük Uyanış Mitingi veya Aşı Karşıtı Mitingi olarak kamuoyunda bilinmektedir. Maltepe'de düzenlenen bir

toplantıdır. Maltepe Kaymakamlığı tarafından izin verilmeyen mitinge, İstanbul Valiliği izin vermiştir. Anadolu Birliği Partisi tarafından organize edilen mitingde, Yeni Akit yazarı Abdurrahman Dilipak, aşı karşıtlığı nedeniyle İstanbul Tabip Odası tarafından soruşturma başlatılan Bilgehan Bilge, kadın hakları ve feminizm karşıtlığı ile bilinen Sema Maraşlı ve şarkıcı Bora Gencer gibi isimler konuşmacı olarak yer almıştır.

Mitingin organizatörleri, bu etkinliğin aşı karşıtı bir miting olmadığını iddia ederek, toplantının küresel güçlerin uyguladığı "plan-demi" süreciyle kısıtlanan özgürlükler için bir buluşma olduğunu vurgulamıştır. Ancak mitingde İstiklal Marşı'nın yanlış okunması ve düşük katılım oranı dikkat çekmiştir.

Ayrıca, mitingde HES Kodu kontrolünün olmayışı, maske ve sosyal mesafeye dikkat edilmeyişi, kamuoyunda rahatsızlığa neden olmuştur. Miting, COVID-19 pandemisi sırasında aşı karşıtlığı ve aşılama kampanyalarına karşı bir protesto olarak görülmüştür. Ancak, bu tür mitinglerin toplum sağlığına ciddi zararlar verebileceği ve yanlış bilgilendirme ile kamuoyu oluşturarak aşılama kampanyalarını engelleyebileceği konusunda endişelerde dile getirilmektedir (Wikipedia, 2023).

Şekil 3.1. Birgün Gazetesi

Kaynak: BirGün. (2021, 9 Eylül). Aşı Karşıtları Miting Düzenliyor. https://www.birgun.net/haber/asi-karsiti-miting-maltepe-kaymakamligi-yasakladi-istanbul-valiligi-izin-verdi-358103 (Erişim tarihi: 23.04.2023)

Bir Gün Gazetesini 09.09.2021 haberlerinde; *"**Aşı Karşıtları Miting Düzenliyor, Valilikten İzin Çıktı, Aşı Karşıtı Miting" başlıkları yer alıyor."***

“***Aşı karşıtları miting düzenliyor***”

“Aşı karşıtı miting: Maltepe Kaymakamlığı yasakladı, İstanbul Valiliği izin verdi! Koronavirüs pandemisinden “Plandemi” olarak bahseden aşı karşıtlarının, 11 Eylül’de İstanbul Maltepe’de düzenleyecekleri mitinge ilişkin iki farklı karar çıktı.

Maltepe Kaymakamlığı bulaş riskinin yüksek olması nedeniyle mitingi yasakladı. İstanbul Valiliği ise mitinge onay verdi. İstanbul Maltepe'de 11 Eylül'de düzenlenecek aşı karşıtı mitinge ilişkin iki farklı karar çıktı. Maltepe Kaymakamlığı mitingi yasaklarken, İstanbul Valiliği izin verdi.”

“Maltepe Kaymakamlığı'ndan yapılan açıklamada, bazı basın yayın organları ve sosyal medya hesaplarında Maltepe Kaymakamlığının izinleriyle 11 Eylül Cumartesi günü Maltepe Miting Alanı'nda "Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor" konulu bir miting düzenleneceği yönünde haber ve paylaşımlar yapıldığı belirtildi.”

“Söz konusu etkinliğin düzenlenmesi için izin verilmesi talebiyle Anadolu Birliği Partisi tarafından 23 Ağustos tarihinde başvuru yapıldığı, ancak toplu yapılacak etkinliklerin yeni tip koronavirüs (Covid-19) bulaş riskini artıracağı ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirilerek” izin verilmediği kaydedildi.

“VALİLİKTEN İZİN ÇIKTI”

“İstanbul Valiliği, aşı karşıtı mitingi "kurallara riayet edilmesi kaydıyla" uygun gördü. Vali Yardımcısı Mehmet Ali Özyiğit imzasıyla Anadolu Birliği Partisi Genel Başkanı Bedri Yalçın'a gönderilen cevapta, "Bahse açık yer toplantısı talebi, (a), (b), (c) genelgeler ile ilgi (ç) Sağlık Bakanlığı Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberinde belirtilen kurallara riayet edilmesi kaydıyla uygun görülmüş olup, belirtilen yer, tarih ve saatlerde gerekli emniyet tedbirlerinin alınacağı hususunda; bilgi ve gereğini rica ederim" ifadeleri kullanıldı.”

“AŞI KARŞITI MİTİNG”

“Büyük Uyanış Mitingi” adı verilen miting için aşı karşıtları Twitter’da kampanya başlatmıştı. Tüm dünyayı etkileyen koronavirüs pandemisini “Plandemi” olarak adlandıran aşı karşıtları, mitingin adının yer aldığı etiketi Twitter’da Türkiye’nin en çok konuşulan konuları arasına sokmuştu.”

“Gerici Yeni Akit gazetesinin yazarı Abdurrahman Dilipak’ın destek verdiği mitingde bir de konuşma yapması bekleniyordu.

Mitingde konuşama yapacak isimlerden biri de Üsküdar'da yapılan aşı karşıtı mitingde kullandığı "Aşı yapan hekimler yargılanacaklar" ifadeleri nedeniyle İstanbul Tabip Odası'nın hakkında soruşturma başlattığı Dr. Bilgehan Bilge'ydi."

Haberin Yorumu:

"Aşı karşıtları miting düzenliyor" başlığı ile başlayan haber aşı karşıtı mitingin yapılması veya yapılmaması konusu, toplumsal ve siyasi tartışmalara yol açan bir konu olarak ortaya çıkıyor.

Haberde kaymakamlık ve valilik arasında farklı kararlar alınması, toplumun farklı kesimleri arasında görüş ayrılıklarının olduğunu gösteriyor.

Aşı karşıtı grupların kullandığı dilin, belirli bir söylem ve retorik kullanarak toplumu ikna etmeye çalıştığını görüyoruz.

Aşı karşıtı gruplar, pandemiyi "plandemi" olarak adlandırarak, aşıların etkisiz olduğunu iddia ederek ve sağlık otoritelerine karşı çıkarak kendi söylemlerini güçlendirmeye çalışıyorlar."

"Valiliğin mitinge izin vermesi, aşı karşıtı söylemin toplumda meşrulaşmaya başladığını gösteriyor olabilir. Buna karşılık, kaymakamlığın mitinge izin vermemesi, aşı karşıtı söylemin toplumda hala tartışmalı olduğunu gösteriyor."

"***Valilikten İzin Çıktı"*** başlığı ile aşı karşıtı mitingin izin verilmesi ve valiliğin "kurallara riayet edilmesi kaydıyla" uygun görmesi, toplumda aşı karşıtı söylemin ve hareketin kabul görmesi ve güç kazanması açısından anlamlıdır." İktidarın, toplumda belirli bir etki yaratmak için izin verilen ve yasaklanan söylemleri kontrol etme yetkisi vardır ve valilik tarafından verilen izin de bu kontrolün bir parçasıdır. Aşı karşıtı söylemlerin toplumda kabul görmesi ve mitingin izin verilmesi, iktidarın belirli bir güç yapılanması için bu söylemleri kullanarak toplumda etki yaratmaya çalıştığını da gösterir.

"Aşı Karşıtı Miting" haberi aşı karşıtlarının miting düzenlemek için aldıkları izin ve Twitter üzerinde yaptıkları kampanya, belirli bir söylem çerçevesinde yer almaktadır.

Aşı karşıtlarının "Plandemi" adını verdiği pandemi söylemi, toplumsal gerçekliği belli bir şekilde yorumlamalarına ve bu yorumu miting aracılığıyla kamusal alana taşımalarına neden olmuştur. Bu söylem, aşı karşıtlarının bir araya gelerek güçlerini birleştirmelerini sağlamış ve mitingin düzenlenmesinde etkili olmuştur.

Ayrıca, yazar Abdurrahman Dilipak'ın da mitinge destek vermesi, bu söylemin medya üzerindeki etkisini arttırmıştır."

Cumhuriyet

Şekil 3.2. Cumhuriyet Gazetesi

Kaynak: https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/maltepede-asi-karsitlarindan-miting-1868005.

Cumhuriyet Gazetesi 11 Eylül 2021 haberinde başlık olarak "Maltepe'de aşı karşıtlarından miting" kullanmış.

"Maltepe'de aşı karşıtlarından miting"

"Koronavirüs aşısına ve kısıtlamalarına karşı tepki gösteren gruplar, İstanbul Maltepe'de bir araya geldi Ellerinde "Aşıya değil faşizme karşıyız", "Ya cesaret ya esaret" dövizleri taşıyan yurttaşlar,

İstanbul Valiliği'nin izni doğrultusunda mitin alanında buluştu. Maltepe Miting Alanı'ndaki aşı karşıtlarının maske ve mesafe kurallarına dikkat etmediği görüldü. Mitingde iktidara yakınlığıyla bilinen Abdurrahman Dilipak, Hamza Yardımcıoğlu, Sema Maraşlı, Cemil Can, şarkıcı Bora Gencer, Zafer Ege, Erkan Trükten ve Dr. Bilgehan Bilge konuşmacı olarak yer aldı. İstiklal Marşı ve ardından "Kovid şehitleri için" dua okunarak miting konuşmalarına başlandı".

"Abdurrahman Dilipak, konuşmasında katılımcılara teşekkür ederek "Burada küresel güçlere meydan okumak için varız. Adının Kovid olduğunu iddia ettiğiniz virüsün yarasadan konakçıya, oradan bulaş olarak insana nasıl geçtiğini, hikaye gibi bize anlatıp durdunuz. PCR tanı kitleriyle insanlarda PCR'ın görmediği virüs var mı yok mu, yazı tura atmaya başladınız. Adına SARS-COV 2 dediğiniz virüsü peçete testiyle dünyaya yaydınız.

Hatırlayın Çin'de sokakta giderken düşüp ölen insanları, medyada gösterilen o trajik ölümleri. Size ölümü gösterip hastalığa razı etmeye çalıştılar" dedi. Dilipak, "Akraba, arkadaş ziyaretleri engellendi, tokalaşmayın, sarılmayın dediler. Siz yanınızdaki arkadaşınızın elini tutun inşallah. Şimdi biz birlikteyiz. Bu oyunu bozacağız" diye konuştu"

Haberin Yorumu

Aşı karşıtı grupların "aşıya değil faşizme karşıyız" ve "ya cesaret ya esaret" gibi sloganlarla kendilerini ifade ettiklerini görüyoruz.

Bu sloganlar, grupların aşı karşıtı duruşunun yanı sıra siyasi bir mesaj içeriyor ve toplumsal direniş çağrısı yapıyor.

Haberde sözü edilen mitingin izin alınması da söylem analizi açısından ilginç bir durumdur.

İstanbul Valiliği'nin miting için "kurallara riayet edilmesi kaydıyla" izin vermesi, toplumsal gücünü dil yoluyla ifade eden aşı karşıtı grupların meşruiyetini arttırmıştır.

Aynı zamanda, mitingdeki konuşmacılar da toplumsal güçlerini dile getirmişler ve aşı karşıtı duruşlarını açıkça ifade etmişlerdir. Aşı karşıtı grupların dil yoluyla siyasi bir mesaj vermesi ve mitingde konuşmacılarının aşı karşıtı görüşlerini ifade etmeleri, söylem analizi teorisi açısından önemlidir.

Ayrıca, Mitingdeki konuşmacılar da aşı karşıtı görüşlerini dile getirerek toplumsal güçlerini göstermişlerdir. Bu söylem, toplumda özgürlükçü bir tavır sergilemek ve pandemi önlemlerine karşı bir duruş sergilemek isteyenler tarafından benimsenebilir.

Ancak, bu tür söylemler, pandeminin yayılmasını ve insanların sağlığına zarar verme potansiyeli taşıyabilir. Foucault'nun iktidar teorisi, bu tür söylemlerin iktidar yapıları tarafından nasıl kullanılabileceğini ve toplumdaki güç ilişkilerini nasıl etkileyebileceğinin de altını çizmektedir.

Bu bağlamda, aşı karşıtı söylemler, belirli iktidar yapıları tarafından manipüle edilebilir ve toplumdaki güç ilişkilerini etkileyebilir.

Özellikle, sağlık otoriteleri ve bilimsel uzmanlarla çelişen bilgi ve argümanlar sunarak, aşı karşıtı söylemler bir miktar destek ve meşruiyet kazanabilir. Bu şekilde, iktidar yapıları, aşı karşıtı hareketleri ve toplumsal tepkileri yönlendirerek, pandemi ve sağlık politikaları gibi konularda etkinliklerini sürdürebilirler.

Milliyet

Şekil 3.3 Milliyet Gazetesi

Kaynak: https://www.milliyet.com.tr/gundem/halk-sagligina-meydan-okumadir-6593513.

"Halk sağlığına meydan okumadır"

Mert İnan'ın 09.09.2021 Milliyet Gazetesi yer alan *"Halk sağlığına meydan okumadır"* başlıklı haberin alt başlıkları şöyledir. *"Bulaş riski artar", "Arkasında art niyet aramak gerekir", "İnsan öldürmeye teşebbüs."*

"Kovid-19 aşısı karşıtları 11 Eylül'de İstanbul Maltepe'de 'Büyük Uyanış' ismiyle miting düzenlemeye hazırlanıyor. Bilim dünyasının karşı çıktığı mitinge Maltepe Kaymakamlığı'ndan izin çıkmadı. Uzmanlar ise aşı karşıtlarına 'Alenen halk sağlığına meydan okumadır' diyerek tepki gösterdi. Koronavirüs aşısı karşıtları, 11 Eylül'de İstanbul Maltepe'de "Büyük Uyanış" ismiyle miting düzenlemeyi planlıyor. Söz konusu miting için Twitter üzerinden kampanya bile başlatıldı. Farklı şehirlerden otobüsler bile kaldırılacağı duyuruldu. Aşı karşıtlarının 23 Ağustos'ta "Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor" başlığıyla Maltepe Kaymakamlığı'na yaptığı başvuru reddedildi. Kaymakamlık mitinge izin vermedi."

"Halk sağlığına meydan okumadır"

"İstanbul Tabip Odası Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Osman Öztürk, aşı karşıtlarının yaptıkları ve sürdürdükleri girişimleri halk sağlığına kötülükten başka bir anlam taşımadığını vurguladı. Öztürk, "Hiçbir hekim kanıta dayalı olmayan veriler üzerinden yalan bilgilerle halkın kandıramaz. Hekim kimliği altında aşılara karşı çıkan bazı kişilerin, kendi ürünlerini fahiş fiyata pazarlamaya çalıştıklarını görüyoruz. Bilimsel tartışma başka bir konu yalanlar üzerine dedikodu farklı bir konu. Bu şarlatanlara karşı İstanbul Tabip Odası olarak gereken mücadeleyi veriyoruz ancak Sağlık Bakanlığı'nın da soruşturma yürütmesini bekliyoruz" dedi. İstanbul Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Haluk Eraksoy da "Enfeksiyon hastalığı ve tedavisi miting konusu mudur? Böyle bir saçmalık olabilir mi? Zaten Türkiye'de isteyen aşı oluyor, isteyen olmuyor. Demokrasilerde ifade, miting, toplantı ve yürüyüş özgürlüğü vardır ancak kimsenin halk sağlığını tehlikeye atma özgürlüğü olamaz. Sağlık Bakanlığı ve hükümetin böyle bir girişime izin vermemesi gerekir" değerlendirmesini yaptı. Enfeksiyon Hastalıkları Uzmanı Doç. Dr. Duran Tok, aşı karşıtlarının dedikodulardan başka argümanı olmadığına değinerek, "Bilimsel gerçekler bilimsel çalışmaların sonuçlarıyla ortaya konulur. Sadece geleceğe yönelik endişelerle bir sonuca varmak rasyonel değildir" ifadelerini kullandı."

"Bulaş riski artar"

"Mitingi organize edenlerin 23 Ağustos günü Maltepe Kaymakamlığı'na "Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor" konulu miting izni başvurusu yaptıkları ortaya çıkmış ve bu kişiler izin aldıklarını iddia etmişti. Ancak bilim karşıtı miting girişimine dün Maltepe Kaymakamlığı'ndan izin çıkmadığı açıklandı. Maltepe Kaymakamlığı açıklamasında "Söz konusu etkinliğin düzenlenmesi için izin verilmesi talebiyle Anadolu Birliği Partisi tarafından kaymakamlığımıza yapılan başvuruya toplu yapılacak etkinliklerin Kovid-19 virüsünün bulaş riskini artıracağı ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirilerek izin verilmemiştir" dendi. Hukukçu Başar Yaltı da "Pandemi şartları tıbbi zorunluluk olarak düşünüldüğünde aşı karşıtlarının bir takım girişim ve sosyal haklardan kısıtlanması halk sağlığı açısından gereklidir" dedi".

"Arkasında art niyet aramak gerekir"

"Kardiyoloji uzmanı Prof. Dr. Bengi Başer: "Bilimsel dayanağı olmayan yalanların alenen ortaya serilmesi, meydana çıkması halk sağlığı ve pandemi ile mücadeleye zarar verir. Tam da aşılama da istenilen seviyeleri yakalamışken, böylesi bir miting halk sağlığına karşı bir girişimdir ve izin verilmesi yanlıştır. Bu girişimin arkasında art niyet aramak gerekir. Aşı karşıtlarının büyük çoğunluğu, hekim olmayan kişiler. Tıp ve bilim kanıta dayalı çalışır, dedikodu ve uydurma verilerle iz sürmeye çalışmaz. Aşı karşıtı olanların sahte PCR test veya aşı karnesi çıkartma girişiminde bulunduklarını belirtirsem, halkımız bu kişilerin mantalitesini çok net anlarlar."

"İnsan öldürmeye teşebbüs"

"Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yoğun Bakım Bilim Dalı'ndan Prof. Dr. Necmettin Ünal: "Hiçbir aşı karşıtının bilimsel kanıta dayalı argümanı yok. Bu mitingi organize edenler, toplum sağlığının bozulması için aktivistliğe soyunanlar. Bu kişiler taammüden insan öldürmeye teşvik suçu işlemektedir. Adalet mekanizmasının gerekli soruşturmaları başlatmaları gerekir. Pandemi aynı zamanda olağanüstü bir durumdur. Toplumu yanlış etkileyecek girişimlere olanak verilmesi vatandaşı tehlikeye atmaktır. Bizleri ABD'nin adamı ilaç firmalarının temsilci olmak yalanıyla suçlayanların saçma iddiaları tek tek ABD mRNA aşısına kullanım ruhsatı verdi. Diğer ülkelerde de bu ruhsatlar verilecektir. Aşı karşıtlarını ortaya koydukları yalanlar çürütülmeye devam ediyor."

Haberin Yorumu

Bu habere baktığımızda, aşı karşıtlarının miting düzenleyerek bir söylem oluşturduklarını görüyoruz. Bu söylem, aşıların zararlı olduğu ve aşılamanın toplum için tehdit oluşturduğu fikrine dayanmaktadır.

Söylemin, bilim dünyasının aksine, toplumda etkili olduğu ve aşı karşıtlarının sayısını artırdığı bilinmektedir.

Aşı karşıtları mitingi Twitter üzerinden kampanya başlatarak duyurmuşlardır. Bu da gösteriyor ki, söylemin yayılmasında dijital platformların önemi büyüktür. ***"Halk sağlığına meydan okumadır"*** söylemler, belirli bir toplumsal gruba ait kişilerin sahip olduğu fikir ve inançların toplumsal ve politik düzeyde kabul görmesine veya reddedilmesine yol açabilir.

Öztürk, aşı karşıtı söylemlerin, bilimsel kanıtların yerini alarak, halkın kandırıldığını ve bu söylemlerle kar elde etmek isteyenlerin bulunduğunu söylemektedir. Bu söylemlerin toplumsal bir kabul görme sürecine girdiği durumlarda, bilimsel gerçekler ve halk sağlığı açısından risk taşıyan sonuçlar doğurabilir.

Enfeksiyon Hastalıkları Uzmanı Doç. Dr. Duran Tok da aşı karşıtlarının söylemlerinin bilimsel gerçeklerle örtüşmediğine işaret etmektedir. Tok, bilimsel gerçeklerin bilimsel çalışmaların sonuçlarıyla ortaya konulduğunu söyleyerek, aşı karşıtlarının dediklerini doğrulamadı. ***"Bulaş riski artar"*** aşı karşıtı grupların bilimsel gerçeklere karşı çıkarak yalan bilgilerle halkı kandırmaya çalıştıkları görülüyor.

Bu, belirli bir söylem tarafından oluşturulan bir inanç sistemi ile ilgilidir ve bu inanç sistemi, belirli bir toplumsal konuma sahip olan insanlar tarafından yayılmaktadır.

Aşı karşıtı grupların, bilimsel gerçeklere karşı çıkmalarına rağmen, belirli bir sosyal ve politik güce sahip olduklarını görüyoruz.

Ancak, kaymakamlık gibi resmi makamların, bu grupların düzenleyeceği toplu etkinlikleri pandemi koşulları nedeniyle yasaklaması, belirli bir iktidar yapısının varlığına işaret ediyor. ***“Arkasında art niyet aramak gerekir”*** Foucault'a göre, bilgi ve güç birbirine bağlıdır ve güç ilişkileri, belirli bir bilgi rejimi içinde belirlenir.

Bu durumda, bilim ve tıp alanında üretilen bilgi, güç ve kontrol ilişkilerinin bir parçasıdır. Aynı zamanda açıklamada, bilimsel verilerin yalanlara karşı tutarlılığı ve güçlü bir savunması, aşı karşıtı hareketin güçsüzlüğünü ve kontrol edilemezliğini vurgulamaktadır. ***“İnsan öldürmeye teşebbüs”*** aşı karşıtı mitingin organize edenlerinin bilimsel dayanaktan yoksun oldukları vurgulanmaktadır”

Diğer taraftan bu açıklamada bilimsel verilerin doğruluğuna vurgu yapılarak, aşı karşıtı hareketin yalanlarla güçsüzleştirildiği ve kontrol edilemez hale geldiği ifade edilmektedir.

Ayrıca aşı karşıtı mitingin organize edenlerinin bilimsel dayanaktan yoksun olduğu vurgulanarak, insan sağlığına karşı bir tehdit oluşturdukları belirtilmektedir.

Açıklama, Foucault'nun söylem analizi teorisi bağlamında, bilginin güç olduğu ve söylemin belli güç ilişkilerine dayandığı fikrini de desteklemektedir.

Aşı karşıtı söylemler, yanıltıcı bilgilerle ve komplo teorileriyle desteklenerek, insanların aşıların etkileri hakkındaki gerçek bilgileri sorgulamalarına neden olabilir. Bu şekilde, aşı karşıtı hareket, toplumsal düşünceleri etkileyerek ve mevcut sağlık politikalarını zayıflatarak belirli bir iktidar yapısının sürdürülmesine katkıda bulunabilir.

Foucault'nun söylem analizi teorisi, aşı karşıtı söylemlerin ve yanlış bilgilerin nasıl bir iktidar ilişkisi içinde kullanılabileceğini vurgular. Bu perspektife göre, aşı karşıtı hareket, toplumun genel sağlığını tehlikeye atarak belirli bir iktidar yapısının çıkarlarını koruyabilir.

Bu nedenle, toplumun sağlık politikalarını değerlendirirken bilimsel verilere dayalı kararlar almamız ve manipülatif söylemlere karşı eleştirel bir tutum sergilememiz önemlidir.

Bu yorum, Foucault'un söylem analizi teorisiyle aşı karşıtı söylemleri birleştirerek, söylemin iktidar ilişkilerinde nasıl işlediğini ve toplumun sağlığını etkileyebileceğini açıklamaktadır.

Foucault'un perspektifi, aşı karşıtı hareketi eleştirel bir şekilde incelememizi ve bilimsel verilere dayalı sağlık politikalarını desteklememizi teşvik etmektedir.

Şekil 3.4. Sabah Gazetesi

Kaynak: https://www.sabah.com.tr/istanbul/2021/09/11/maltepede-mesafesiz-asi-karsiti-mitinge-beklenen-kalabaligi-toplayamadilar

Sabah Gazetesi 11.09.2021'de haber başlığı olarak "Maltepe'de mesafesiz aşı karşıtı mitinge beklenen kalabalığı toplayamadılar" haber başlığını ile haberi aktarmıştır. Haberde tek başlık kullanılmıştır.

"Maltepe Sahilde gerçekleştirilen aşı karşıtı 'Büyük Uyanış' mitinginde sosyal mesafe ve maske unutuldu. Mitingde beklenen kalabalığın olmaması dikkat çekti. Etkinlikte çok sayıda polis ekibi de güvenlik amaçlı görev aldı. Maske ve mesafenin unutulduğu aşı karşıtı miting alanı ise havadan görüntülendi. Korona virüs aşısı karşıtları "Büyük Uyanış" mitingi için Maltepe Sahil Etkinlik Alanında buluştu. Türkiye'nin birçok şehrinden mitinge katılım sağlayan vatandaşlar sabah saatlerinden itibaren etkinlik alanı çevresinde yoğunluk oluşturdu. Polis denetim noktasında üst taraması sonrası geçiş yapan vatandaşlar miting alanına..."

"Maltepe Sahilde gerçekleştirilen aşı karşıtı 'Büyük Uyanış' mitinginde sosyal mesafe ve maske unutuldu. Mitingde beklenen kalabalığın olmaması dikkat çekti. Etkinlikte çok sayıda polis ekibi de güvenlik amaçlı görev aldı. Maske ve mesafenin unutulduğu aşı karşıtı miting alanı ise havadan görüntülendi.

Korona virüs aşısı karşıtları 'Büyük Uyanış' mitingi için Maltepe Sahil Etkinlik Alanında buluştu. Türkiye'nin birçok şehrinden mitinge katılım sağlayan vatandaşlar sabah saatlerinden itibaren etkinlik alanı çevresinde yoğunluk oluşturdu. Polis denetim noktasında üst taraması sonrası geçiş yapan vatandaşlar miting alanına geçti. Mitingi düzenleyen birçok isim kürsüye çıkarak konuşmalarını gerçekleştirdi.

Öte yandan, kontrollerde aşı kartı ya da PCR testi istenmedi. Polis ekipleri tarafından yapılan maske ve sosyal mesafe uyarılarına rağmen vatandaşların maske ve mesafe kuralına uymadığı görüldü. Saat 15.00 itibariyle başlayan miting saat 18.00'de sona erecek.

Mitinge katılan Ali Kalkan isimli vatandaş, "Aşıya karşı olduğumuz için buradayız. Savunmuyoruz aşıyı. Aşının çözüm olduğunu düşünmüyoruz. Küreselcilerin tuzakları bunlar. Ülkeleri ellerine geçirmek istiyorlar. Dünya nüfusunu onların deyimiyle 500 milyona düşürmeye çalışıyorlar. Biz bunu elimizden geldiğince engellemeye çalışacağız" dedi."

Haberin Yorumu

Haberde belirtilen "aşı karşıtı" söylemi, bir toplumsal söylemdir. Bu söylem, aşının çözüm olmadığı, "küreselcilerin tuzakları" olarak nitelendirilen bir durumun var olduğu fikrine dayanıyor. Bu söylem, belirli bir topluluk tarafından benimsenerek paylaşılıyor ve bu topluluğun ortak bir inancını ifade ediyor.

İkinci olarak, haberde belirtilen miting alanındaki sosyal mesafe ve maske kullanımının unutulması, belirli bir pratik olarak ele alınabilir. Bu pratik, mitinge katılanların ortak davranışlarından biri olarak ortaya çıkıyor ve toplumsal bir norm olarak işlev görüyor.

Haberde belirtilen polis ekiplerinin görev alması, bir iktidar ilişkisi olarak ele alınabilir. İktidar ilişkisi, devletin belirli bir otoriteyi ve kontrolü elinde tuttuğunu gösteriyor. Polis ekiplerinin varlığı, miting alanında bir güvenlik önlemi olarak işlev görüyor ve toplumsal düzeni korumak için bir iktidar aracı olarak kullanılıyor.

Bu durum, Foucault'nun iktidar ve disiplin kavramlarına uygun bir örnektir. Pandemi sürecinde de devletin aldığı tedbirler, belirli bir düzeni korumak amacıyla kullanılmıştır. Disiplin ise toplumsal normlar ve kurallarla uyumlu davranışlar sergilemeye zorlanan bireylerin disiplin edilmesini ifade ederek mitinge vurgu yapar.

Şekil 3.5. BBC News Türkçe

Kaynak: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58532056

"Aşı karşıtları İstanbul Maltepe'de protesto gösterisi düzenledi, Protestolarda neler yaşandı? Komplo teorilerine inanan yakınlarınızla nasıl konuşabilirsiniz? Başlıklarıyla BBC News Türkçe'nin 11 Eylül 2021 haberi:

"İstanbul Maltepe'de aşı karşıtları, yeni koronavirüs önlemlerine, testlere, maske kullanımına ve aşılama programına karşı protesto gösterisi düzenledi.

"Reuters haber ajansının aktardığına göre protesto gösterilerine 2000'den fazla kişi katıldı ve gösterilere katılanlara HES, aşı kartı ya da negatif test kontrolü yapılmadı."

"DHA'nın haberine göre Maltepe Etkinlik Alanı'na toplananlara giriş noktalarında polis maske kontrolü yaptı, maskesiz olanlar maske takmaları konusunda uyarıldı ve katılımcılara maske dağıtıldı. Ancak çoğu katılımcının protesto alanına girdikten sonra maskeleri çıkardığı görüldü"

“Polis, araçlarıyla zaman zaman alanının etrafında dolaşarak "salgının devam ettiği ve maske, mesafe kurallarına dikkat edilmesi gerektiği" uyarıları yaptı.”

“Türk Tabipler Birliği (TTB), protestolarda pandemi önlemlerine uyulmamasına tepki gösterdi”.

“Protestolarda neler yaşandı?”

“Reuters haber ajansına konuşan katılımcılardan 40 yaşındaki yazılım geliştiricisi Erdem Boz, "Salgın, özgürlüklerimiz daha da kısıtlanarak devam ediyor, bunun sonu yok. Maskeler, aşılar, PCR testlerinin hepsi zorunlu kılınabilir. Biz memnuniyetsizliğimizi dile getirmek için buradayız" dedi.”

“Hafta başında son kabine toplantısından sonra açıklanan yeni Covid-19 tedbirleri kapsamında, 6 Eylül'den itibaren şehirler arası uçuşlarda, otobüs, tren yolculuklarında ve konserler, tiyatrolar gibi geniş katılımlı etkinliklerde aşı kartı veya negatif Covid-19 testi gösterme zorunluluğu getirildi.”

“Okulların açılmasıyla birlikte de aşısız bütün öğretmen ve çalışanlara haftada iki defa PCR testi yapılması zorunlu kılındı. Kamuya açık alanlarda da maske takma zorunluluğu ve sosyal mesafe tedbirleri yürürlükte”.

“Abdurrahman Dilipak konuşmacı olarak katıldı”

“Reuters'a konuşan aşı karşıtı Aynur Buyruk Bilen, "Bütün bu emirlere karşıyız. Aşıların henüz tam olmadığını düşünüyorum, bu deneysel bir sıvı" dedi.”

“Aşı karşıtları sosyal medyada da '#HerYerMaltepeHerYerDireniş' etiketiyle kampanya düzenledi.”

“Bazı protestocular ellerinde, daha önce kürtaj haklarını savunan aktivistlerin eylemlerinde kullanılan "Benim bedenim benim kararım" sloganı yazılı pankartlar taşıdı.”

“Bazı protestocuların ellerinde de "Salgın değil biyolojik savaş, yalana teslim olma", "Türk milleti esaret altında kalmayacak", "Kobay değilim" yazılı pankartlar olduğu görüldü.”

“Gazeteci, Abdurrahman Dilipak, Hamza Yardımcıoğlu, Sema Maraşlı, Cemil Can, şarkıcı Bora Gencer, Zafer Ege, Erkan Trükten ve Dr. Bilgehan Bilge de protesto gösterilerinde konuşmacı olarak yer aldı”.

“Komplo teorlierine inanan yakınlarınızla nasıl konuşabilirsiniz?”

“Gösteride önce İstiklal Marşı okundu, daha sonra "Covid şehitleri" olarak andıkları Covid-19 hastalığı nedeniyle hayatını kaybedenler için dua okundu.”

“Abdurrahman Dilipak konuşmasında şu iddialarda bulundu:”

"Burada küresel güçlere meydan okumak için varız. Adının Covid olduğunu iddia ettiğiniz virüsün yarasadan konakçıya, oradan bulaş olarak insana nasıl geçtiğini, hikaye gibi bize anlatıp durdunuz. PCR tanı kitleriyle insanlarda PCR'ın görmediği virüsler var mı yok mu, yazı tura atmaya başladınız.

Adına SARS-COV2 dediğiniz virüsü peçete testiyle dünyaya yaydınız. Hatırlayın Çin'de sokakta giderken düşüp ölen insanları, medyada gösterilen o trajik ölümleri. Size ölümü gösterip hastalığa razı etmeye çalıştılar.”

"Akraba, arkadaş ziyaretleri engellendi, tokalaşmayın, sarılmayın dediler. Siz yanınızdaki arkadaşınızın elini tutun inşallah. Şimdi biz birlikteyiz. Bu oyunu bozacağız."

“TTB: Pandemiyle mücadelede samimiyetsizliğin göstergesi.”

“İstanbul Valiliği'nin aşı karşıtı protesto gösterisine izin vermesine ve pandemi önlemlerine uyulmadığına ilişkin haberlere bazı uzmanlar ve sağlık kuruluşları tepki gösterdi.”

“Türk Tabipleri Birliği'nden (TTB) yapılan açıklamada "Toplum sağlığını hiçe sayanlara sessiz kalınması pandemiyle mücadelede samimiyetsizliğin göstergesidir" denildi.”

“Açıklamada miting alanına girişlerde aşı ve HES kodu kontrolü yapılmamasının "salgın ile mücadelede emek veren sağlık çalışanlarının özverisini hiçe saymak "anlamına geldiği uyarısı yapıldı.””

Haberin Yorumu:

Haberde bahsedilen aşı karşıtlarının miting düzenleme taleplerinin kaymakamlık tarafından reddedilmesi, ancak valilik tarafından izin verilmesi, iktidarın ve gücün nasıl işlediğini göstermektedir.

Haberde belirtildiği gibi, valilik, çoğu miting için titiz bir şekilde inceleyerek izin verirken, aşı karşıtı miting için hızlı bir şekilde izin vermiştir. Bu da iktidarın belirli toplumsal grupları desteklemesi ya da onların görüşlerini güçlendirmek için gücü kullandığını gösterir.

Haberde belirtilen otobüs seferleri için PCR testi istenmemesi ve katılımcılardan aşı kartı, negatif test sonucu veya HES kodu talep edilmemesi, bilginin üretiminde ve toplumsal davranışların şekillenmesinde etkili olan iktidarın gösterdiği gevşeklik ve kontrolsüzlüğü göstermektedir.

“Protestolarda neler yaşandı?”

Bu başlıkla haberde bahsedilen Covid-19 tedbirleri, devlet tarafından belirlenmiş kurallardır ve bu kurallara uymayanlar cezalandırılabilir. Bu kuralların toplumsal düzeni ve sağlık güvenliğini korumak amacıyla konulduğu savunulabilirken, göstericiler bu kuralların özgürlüklerini kısıtladığını düşünüyorlar. Bu protestonun da belirli bir iktidarın etkisinden bağımsız olarak gerçekleşmediği ve toplumsal düzenin devamını veya değişimini etkileyeceği söylenebilir.

Türk Tabipler Birliği'nin protestolarda pandemi önlemlerine uyulmamasına tepki göstermesi, iktidarın güç kullanımının etkilerini ve toplumsal davranışları açıklama ve bu tepkinin, iktidarın sadece belirli toplumsal gruplara ya da görüşlere karşı değil, aynı zamanda pandemi önlemlerine uymayan herkes karşısında güç kullanabileceğini ve kontrolünü sağlayabileceğini göstermektedir.

“Abdurrahman Dilipak konuşmacı olarak katıldı”

Aşı karşıtı protestocuların eylemleri, toplumda var olan belirli bir söylemin yansıması olarak görülebilir. Bu söylem, özellikle son dönemde Covid-19 aşısı hakkında gelişen tartışmalar ve spekülasyonlarla şekilleniyor.

Protestocular, aşıların henüz tam olarak güvenli ve etkili olmadığı, hatta deneysel bir sıvı olduğu iddiasını dile getirerek, belirli bir söylemi yayıyorlar.

Bu söylem, bilimsel verilerle desteklenmemesine rağmen, toplumda endişe ve korkulara neden olabilir ve hatta aşıların yaygınlaşmasını engelleyebilir.

Ayrıca, protestocuların kullandığı sloganlar, pankartlar ve diğer sembolik ifadeler de toplumda belirli bir söylemi yansıtıyor ve bu söylemin yayılmasına katkıda bulunuyor.

Konuşmacılar arasında yer alan Abdurrahman Dilipak gibi isimler de belirli bir söylemi savunan ve yaymaya çalışan kişiler olarak değerlendirilebilir.

“Komplo teorilerine inanan yakınlarınızla nasıl konuşabilirsiniz?”

Haber metninde, aşı karşıtı protestocuların eylemlerinin yer aldığı ve İstanbul Valiliği'nin protestoya izin vermesine dair bilgiler yer alıyor.

Bu haber metninin Foucault söylem analizi açısından incelenmesi, haberde kullanılan dilin ve söylemin, belirli bir siyasi iktidarın etkisi altında olduğunu ve belirli bir ideolojinin yansıtıldığını ortaya çıkarabilir.

Öncelikle, haber metninde kullanılan dilin, protestocuların aşı karşıtı görüşlerine yönelik eleştirel bir yaklaşım sergilemediği görülüyor.

Aşı karşıtı protestocuların söylemleri, "Aşıların henüz tam olmadığını düşünüyorum, bu deneysel bir sıvı" şeklinde ifade edilirken, haberde bu görüşlere karşı bilimsel argümanlar sunulmuyor veya tartışma açılmıyor.

Bu durum, aşı karşıtı söylemin belirli bir kabul görme ve meşrulaşma sürecini yansıtıyor. Haberde protestocuların kullandığı sloganlar ve pankartlardaki "Salgın değil biyolojik savaş, yalana teslim olma", "Türk milleti esaret altında kalmayacak", "Kobay değilim" gibi söylemler, belirli bir siyasi ideolojinin yansıması olarak görülebilir.

Aşı karşıtı söylemin medyada bir kabul görme sürecini yansıttığı ve protestocuların kullandığı söylemlerin belirli bir siyasi ideolojiyi yansıttığı görülmektedir. Bu söylemler, belirli bir toplumsal güç oluşturmak için kullanılan dil araçlarıdır ve bir iktidar ilişkisi içinde meşrulaştırılmaktadır. Aşı karşıtı söylemlerin medyadaki kabul sürecine vurgu yapılmıştır.

Ayrıca, bu söylemlerin belirli bir siyasi ideolojiyi yansıttığı ve protestocular tarafından belirli bir toplumsal güç oluşturma amacıyla kullanıldığı ifade edilmiştir. İktidar ilişkileri içinde meşrulaştırılması da söz konusu olan bu dil araçları, aşının yanlış algılanmasına ve yayılmasına katkıda bulunabileceğini göstermektedir.

Foucault'un söylem analizi teorisi, aşı karşıtı söylemleri belirli bir siyasi ideolojiyi yansıtan ve toplumsal güç oluşturma amacıyla kullanılan dil araçları olarak yorumlamaktadır. Bu söylemler, aşının yanlış algılanmasına ve yayılmasına katkıda bulunarak belirli bir iktidar yapısının çıkarlarını korumaya hizmet edebilir.

Bu nedenle, aşının doğru anlaşılması ve toplum sağlığının korunması için eleştirel bir perspektif geliştirmek ve söylemin iktidar ilişkileriyle olan bağlantısını anlamak önemlidir. Haber metninde yer alan aşı karşıtı söylemlerin belirli bir siyasi ideolojiyi yansıttığı ve toplumsal güç oluşturma amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir.

Şekil 3.6. Diken

Kaynak: https://www.diken.com.tr/kaymakamlik-reddetmisti-asi-karsitlarinin-mitingine-izin-valilikten/

MESUDE ERŞAN

Diken'den Mesude Erşan'ın 09.09.2021 haberi, "Tam aşısız, PCR testsiz şehirler arası yolculuk" ara başlığı ile ele alınmış.

"Aşı karşıtlarının 11 Eylül Cumartesi günü İstanbul'un Maltepe ilçesinde düzenleyeceği miting için ancak bugün alınabilen valilik izniyle yapılacak. Genelgeye rağmen, otobüsle gelecekler için negatif test sonucu ibraz etme şartı yok."

"Düzenleyicilerden Anadolu Birliği Partisi ilk başvurusunu 23 Ağustos'da Maltepe kaymakamlığına yapmıştı. Ancak kaymakamlık, toplu yapılacak etkinliklerin Covid-19 virüsünün bulaşma riskini artıracağı ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği gerekçesiyle izin vermemişti"

“Parti bunun üzerine izin için 8 Eylül’de valiliğe gitti. Genel Başkan Bedri Yalçın imzasıyla, ‘Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir araya Geliyor’ adı verilen miting için izin başvurusunda bulundu. Çoğu miting için kılı kırk yaran valilikten izin iki günde çıkıverdi. Vali yardımcısı Mehmet Ali Özyiğit imzasıyla binlerce aşısız ve maskesiz aşı karşıtını buluşturması beklenen mitinge onay verildi.”

“Tam aşısız, PCR testsiz şehirler arası yolculuk”

“Anadolu Birliği Partisi mitinge katılanlar için yedi ayrı bölgeden otobüs seferleri organize ediyor. Miting duyurularında, otobüse binenlerden PCR testi istenmeyeceği söyleniyor. “Bayrağını al gel” çağrısı yapılıyor.”

“Otobüs rezervasyonu için duyurulan telefonlardan birini aradığımızda seferleri Anadolu Birliği Partisi’nin düzenlediği, yazılı mesaj atarak binilecek nokta ve isim belirtmenin yeterli olduğu söylendi. Oysa 24 Ağustos tarihli genelge uyarınca 6 Eylül’den itibaren şehirler arası seyahat edebilmek için tam aşılandıktan sonra 14 gün geçmesi ya da negatif PCR testi sunulması gerekiyor. Komplo teorisyenleri ve aşı karşıtı görüşleri savunan toplam sekiz yazar, gazeteci, doktor, avukat, sanatçı ve aktivistin konuşacağı miting, farklı sosyal medya hesapları üzerinden da duyuruluyor.”

Haberin Yorumu:

Bu haber Foucault’nun söylem analizi açısından incelendiğinde üç boyut ortaya çıkar, aşı karşıtları için verilen iznin hızlı bir şekilde verilmesi, iktidarın disiplin aracı olarak kullanılması ve söylemin belirli bir düzeni sağlamak için nasıl kullanıldığını gösterir.

İlk olarak, iktidarın disiplin aracı olarak kullanılması açısından, kaymakamlık tarafından verilen iznin reddedilmesi sonrası aşı karşıtı gruplar, valiliğe başvurarak bir miting yapmak için izin istemiştir. Bu talep valilik tarafından hızlı bir şekilde kabul edilmiştir. Bu durum, iktidarın belirli bir alanda nasıl hareket ettiğini ve disiplin aracı olarak nasıl kullanıldığını gösterir.

İktidar, belirli bir söylemi korumak istiyor ve bu söylem dahilinde hareket eden grupları destekliyor.

İkinci olarak, söylemin belirli bir düzeni sağlamak için nasıl kullanıldığını gösteren bir örnek olarak, aşı karşıtlarının negatif test sonucu ibraz etme şartı olmadan mitinge katılabilecekleri belirtilmiştir. Bu, toplumda belirli bir söylemin kabul edildiğini ve belirli bir düzenin sağlanması için bu söylemin gerekliliğinin düşünüldüğünü gösterir.

Üçüncü olarak da iznin verilmesi ile ilgili, Foucault’nun söylem analizinde önemli bir diğer kavram olan "ihtiyarlık" kavramı da incelenebilir.

Aşı karşıtı grupların miting için izin istemiş olması, valiliğin onay vermesiyle birlikte, belirli bir ihtiyarlık duygusunun belirtilmesine neden olabilir.

İhtiyarlık, belirli bir iktidarın geçmişte aldığı kararların bugüne yansımasıdır. Bu durumda, valiliğin aşı karşıtı grupların mitingi için izin vermesi, geçmişte alınmış kararların bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

"Tam aşısız, PCR testsiz şehirler arası yolculuk"

Başlık alında ele alınan haber de iktidarın sahip olduğu söylem gücü ve kontrolüne vurgu yapmaktadır. İktidar, sağlık kurallarını belirleyen ve uygulayan birimlerin yönetiminde bulunmaktadır ve bu haberde de valilikten izin alınmadan miting yapılması mümkün değildir.

Ancak, aşı karşıtı grupların bu kurallara rağmen miting yapabilmesi, iktidarın söylem gücünün ne kadar etkisiz kaldığını göstermektedir. Bu gruplar, kendi söylemleri ve argümanları üzerinden hareket ederek, sağlık kurallarını ihlal etmeden de miting yapabileceklerini iddia etmektedirler.

Başka bir açıdan ele alındığında gruplar, kendi söylemleri üzerinden hareket ederek, iktidarın söylem gücüne karşı durabildiklerini göstermektedirler. Bu durum, Foucault'nun iktidarın söylem gücü ve kontrolü konusundaki tezlerini destekleyen bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Başlıkta da vurgulandığı gibi, tam aşısız ve PCR testsiz şehirler arası yolculuğun yasaklanması, iktidarın belirlediği sağlık kurallarının uygulanması ve iktidarın söylem gücünü göstermektedir. Ancak aşı karşıtı grupların bu kuralları ihlal ederek miting yapabilmesi, iktidarın söylem gücünün yetersiz kaldığını da göstermektedir.

Haber, tam aşısız ve PCR testsiz şehirler arası yolculuğun yasaklanması, iktidarın belirlediği sağlık kurallarının uygulanması ve iktidarın söylem gücünü yansıttığı belirtilmektedir. Bu durumda, iktidar, toplumun sağlığını koruma amacıyla belirli sağlık kurallarını oluşturmuş ve bunları uygulama yetkisine sahip olmuştur. Ancak, aşı karşıtı grupların bu kuralları ihlal ederek miting yapabilmesi, iktidarın söylem gücünün yetersiz kaldığını göstermektedir.

Foucault'a göre, iktidarın söylem gücü, belirli bir iktidar yapısını sürdürmek ve kontrol etmek için kullanılır. Ancak, bu durumda, aşı karşıtı grupların kuralları ihlal edebilmesi, iktidarın söylem gücünün tam anlamıyla etkili olmadığını veya karşıt bir gücün var olduğunu işaret etmektedir.

Şekil 3.7. Habertürk

Kaynak: https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alci/3188302-asi-karsiti-cilgin-mitingin-perde-arkasi

"Aşı karşıtı çılgın mitingin perde arkası"

Habertürk'ten Nagehan Alçı'nın 11 Eylül 2021 tarihli ***"Aşı karşıtı çılgın mitingin perde arkası"*** haber başlıkları; ***11 Eylül... Enteresan Tesadüf, "100 binden fazla katılım bekliyoruz", Ya Maske Takmazlarsa? Buna İzin Verilmesine Değil, Onlara İzin Verilmemesine Karşı Çıkalım"***

"Bugün aşı karşıtları 'Büyük Uyanış' adı altında Maltepe'de bir miting düzenliyor. Bu mitingin başını Akit gazetesi yazarı Abdurrahman Dilipak çekiyor."

"İslamcı yazar Dilipak'ın böyle bir miting düzenlemeyi düşündüğünü ilk kez 30 Ağustos'ta bu köşede ben duyurmuş ve bunun dopdolu bir sinemada "Bomba var" diye bağırmaktan farksız olacağını yazmıştım."

"Bu yazım üzerine Abdurrahman Dilipak beni aradı. Sonrasında da kendisiyle birkaç kez konuştuk."

"Mitingin aşı karşıtı değil, oynanan küresel oyun karşıtı olduğunu ifade ediyor, Noel Baba Barış Konseyi ile birlikte önce 2 kişi yola çıktıklarını, bugün 30 ülkeden binlerce kişi ile bağlantı kurup, paralel hareket ettiklerini, bunun üretilmiş bir virüs olduğunu ve küresel bir planın parçası olan dayatmaların hayata geçirildiğini söylüyor."

"Ben Sayın Dilipak'ın tezlerinin çılgınlık olduğunu düşünüyorum.

"Bu küresel bir oyunsa bu oyundan oyunun kurucuları olarak işaret edilen ABD, İsrail, Avrupa da aynı şekilde hatta daha fazla etkilendi. Kaldı ki ölümler bir oyun değil."

"Milyonlarca can gitti. Aşı hayata geçtikten sonra aşılananların ölüm riskinin göz ardı edilecek kadar küçüldüğü ortada."

“Dolayısıyla Abdurrahman Bey ve telefonda uzun uzun konuştuğum Noel Baba Barış Konseyi Başkanı Muammer Karabulut'un iddialarını fantastik buluyorum.”

“11 EYLÜL... ENTERESAN TESADÜF”

“Bu arada bu mitingin tarihi de çok enteresan. Biliyorsunuz bugün, yani 11 Eylül 2021, 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının 20. yıldönümü.”

“Dilipak çizgisindekiler 11 Eylül 2001 saldırısının El Kaide ve Usame Bin Ladin tarafından değil bizzat ABD’nin kendisi tarafından yapıldığını düşünüyor. Yani ABD vurmuş ikiz kuleleri!!!”

“İşte bu sebeple 11 Eylül’de “küresel oyuna” karşı bir miting yapmak tesadüf değildir herhalde diye düşünerek bunu Dilipak’a sordum.”

"100 BİNDEN FAZLA KATILIM BEKLİYORUZ"

“Özellikle seçilmemiş ama bu tarihe denk gelmesinden çok memnun Dilipak. Çok da iddialı konuşuyor:”

“Biz bu iş için yola çıktığımızda en fazla 10 bin kişi gelir diye hesap ediyorduk Nagehan Hanım. Ama toplum olarak hepimizin şuur altında birikmiş sorular var. İnsanlar büyük ilgi gösteriyor. Bakın 50 şehirden otobüsler kaldırıyoruz.”

"Kaç kişi bekliyorsunuz?" diye sordum. “100 binden fazla” cevabını verdi.

“Ben hiç zannetmiyorum ama 10 bin kişi bile gelse bu bir çılgınlık!”

“Bu arada mitinge 17 siyasi parti katılıyormuş. Vitrinde Anadolu Birliği Partisi var ama diğerlerini bugün görecekmişiz.”

“Hüdapar, Yeniden Refah ve Saadet Partisi'nden katılacaklar varmış ama sahneye çıkmayabilirlermiş. Başka bomba ayrıntılar da var ama off-the-record olduğu için yazamıyorum.”

“YA MASKE TAKMAZLARSA?”

“Öte yandan bu mitingle ilgili “Nasıl izin verildi” üzerinden tartışılıyor halbuki bence esas sorulması gereken şu: Ya o kalabalık maske takmazsa?”

“Nitekim Abdurrahman Dilipak maske takmayı reddediyor. “Hiçbir yerde takmıyorum Nagehan Hanım. Ne hastanede ne uçakta ne markette. Herkes beni biliyor, Dilipak geldi diyor, anlayış gösteriyorlar” dedi.”

“Kalabalığın önemli bir kısmında maske olmama ihtimali yüksek. O zaman polis buna müdahale edecek mi?”

“Bu arada şunu hatırlatayım: Bu miting dünyanın birçok ülkesinde düzenlenen mitinglerin bir benzeri.”

“Abdurrahman Dilipak yukarıda 30 ülkeden bahsetti. Evet, ABD ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde aşı karşıtları büyük protestolar düzenliyorlar.”

“Geçtiğimiz günlerde Fransa’da, İtalya’da, İngiltere’de, ABD’de benzerlerini gördük.”

“BUNA İZİN VERİLMESİNE DEĞİL, ONLARA İZİN VERİLMEMESİNE KARŞI ÇIKALIM”

“Ben burada bu mitinge izin verilmesini kişisel olarak tehlikeli bulsam da prensip olarak yanlış bulmuyorum.”

“Sonuçta şu an toplanma ve gösteri hakkını engelleyecek bir pandemi kısıtlaması yok. Konserler, mitingler yapılıyor.”

“Bu mitinge izin verilmesine karşı çıkanlar Soma’da, Çorlu tren kazasında yakınlarını kaybedenlerin miting yapmasına engel çıkarılmasını işaret edip, bu demokrasi mi diyorlar… Haklılar...”

“Elbette o mağdur insanların seslerini çıkarmasının önünde engel olmamalı.”

“Ben o mitinglerin yasaklanmasını çok yanlış buluyorum. Dilipak’ın mitingine ise özsel olarak tamamen karşıyım ama protestocuların ifade özgürlüğünün yanındayım.”

“Bütün gelişmiş dünya bu gösterilere sahne oluyor. Maalesef son derece zararlı fikirler zikrediliyor kanımca ama demokrasi tam da budur.”

“Ben bugünkü Maltepe mitingine izin verilmesine değil, Soma ve Çorlu mitinglerine izin verilmemesine, Güneydoğu coğrafyamızda Van, Hakkari, Şırnak, Mardin’de birkaç aydır toplantı ve gösteri yürüyüşlerine toptan yasak getirilmesine karşı çıkıyorum.”

“Sevgili okurlar gösteri ve yürüyüş izne tabi değildir, bu anayasal bir haktır. Şiddete meyletmedikçe herkes bu hakkı kullanabilir.”

“Bugün de şayet maske ve mesafe kurallarına uyulup, sakin ve uygarca bir gösteri yapılabilirse içeriğini ne kadar yanlış da bulsak bunu ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirmeliyiz ve hep birlikte hiçbir gösteri ve protestonun yasaklanmaması için mücadele etmeliyiz.”

“Senin proteston, benim protestom diye herkes kendi tarafının haklarını savunup diğer tarafın haklarını boğmaya çalışırsa sonuç tam da bugünkü ortam gibi oluyor.”

Haberin Yorumu:

Dilipak ve destekçileri, 'küresel güçlerin' bir virüs yarattığı, ölümlerin bir oyun olduğu ve aşıların zararlı olduğu tezlerini savunarak, bir alternatif gerçeklik yaratmaya çalışıyorlar. Bu söylemler, bilimsel verilerden ve resmi açıklamalardan bağımsız olarak, belirli bir ideolojik pozisyondan beslenen ve onunla tutarlı olan bir anlam içeriyor.

“11 Eylül... Enteresan Tesadüf”

Dilipak'ın mitingi ve tezleri, söylem ve güç ilişkileri açısından incelenebilir. Dilipak'ın, mitingin aşı karşıtı değil küresel bir oyun karşıtı olduğunu söylemesi, söyleminin güçsüz olmadığını gösterir.

Dilipak ve Noel Baba Barış Konseyi Başkanı Muammer Karabulut'un iddiaları, söylem gücüyle insanları etkilemek ve mitinge katılmaya teşvik etmek amacıyla kullanılmış.

Söylemin gücünün yanı sıra, mitingin tarihi de bir tesadüf olmayabilir. Dilipak'ın 11 Eylül saldırılarının ABD tarafından yapıldığı tezleri, mitingin bu tarihte düzenlenmesiyle bağlantılı olduğu görülüyor.

"100 Binden Fazla Katılım Bekliyoruz"

Haberde mitingin aşı karşıtı olmadan önce "küresel oyun" karşıtı olduğu vurgulanıyor. Bu, bazı insanların küresel güçler tarafından yönetildiği, virüsün yapay olarak üretildiği ve dayatmaların küresel bir planın parçası olduğu gibi ve mitingin tarihinin 11 Eylül 2001 saldırılarının 20. yıldönümüne denk gelmesi de ilginç bir tesadüf olarak değerlendirilebilir.

“Ya Maske Takmazlarsa?”

Mitingin temelindeki söylemin, COVID-19 pandemisiyle ilgili aşılama kampanyalarına ve bu kampanyaların toplumdaki etkisine karşı çıkma ihtiyacı olduğu görülebilir.

Bu miting, aşı karşıtı söylemlerle besleniyor ve toplumda aşı karşıtı bir söyleme katkıda bulunuyor. Mitingin düzenlenmesi, belirli bir güç yapılanması için bir araç olarak kullanılmış olabilir. Bununla birlikte güç yapılanması, toplumdaki belirli bir etkiyi korumak veya elde etmek için aşı karşıtı söylemleri kullanarak toplumda bir etki yaratmaya çalışılmış.

Diğer taraftan Miting gibi toplumsal olaylar da bu araçlar arasında yer alabilir ve belirli bir güç yapılanmasının amaçları doğrultusunda kullanılabilir. Aşı karşıtı söylemler ve mitingler, toplumda

belirli bir etki yaratmak için kullanılan araçlar olabilir ve Foucault'nun iktidar tezleri bu bağlamda önemli bir perspektif olarak değerlendirilebilir.

"Buna İzin Verilmesine Değil, Onlara İzin Verilmemesine Karşı çıkalım"

Metinde, herkesin toplantı ve gösteri yapma hakkına sahip olduğu belirtilirken, aynı zamanda pandemi kısıtlamaları nedeniyle mitinge izin verilmesine de karşı çıkılmadığı ifade ediliyor.

Bu durumda, iktidarın hangi koşullarda toplantı ve gösteri yapma hakkını sınırlandırdığına dikkat çekiliyor.

Mitinglerin yasaklanmasının yanlış olduğu, ancak içeriklerinin zararlı olabileceği belirtiliyor. Bu durumda, farklı düşüncelere sahip insanların ifade özgürlüğüne saygı duyulması gerektiği vurgulanıyor.

Foucault'nun iktidarın söylem gücü tezleri doğrultusunda, iktidarın belirli koşullarda toplantı ve gösteri yapma hakkını sınırlandırdığı, ancak bu sınırlandırmaların özgürlüklerin zararlı olabileceği gerekçesiyle yapıldığı görülmektedir.

Aynı zamanda farklı düşüncelere sahip insanların ifade özgürlüğüne saygı duyulması gerektiği belirtilerek, iktidarın söylem gücüne karşı bir tavır takınılması gerektiğine dikkat çekiyor.

Farklı bir bakış açısıyla yorumlanır ise iktidarın söylem gücü, belli bir iktidar yapısını sürdürmek ve kontrol etmek amacıyla kullanılır. Bu bağlamda, iktidar, belirli koşullarda mitingleri yasaklayarak, toplumun güvenliğini veya düzenini koruma amacını güdebilir.

Ancak, Foucault'nun vurguladığı gibi, farklı düşüncelere sahip insanların ifade özgürlüğüne saygı duyulması gerektiği ve iktidarın söylem gücüne karşı bir tavır takınılması gerektiği önemlidir.

Bu haberi Foucault'nun söylem analizi bağlamında değerlendirdiğimizde, iktidarın belirli koşullarda mitingleri sınırlandırmasının özgürlüklerin zararlı olabileceği gerekçesiyle gerçekleştirildiği ve farklı düşüncelere sahip insanların ifade özgürlüğüne saygı duyulması gerektiği vurgulanmaktadır. Foucault'nun teorileri, iktidarın söylem gücünü sorgulamamızı ve farklı perspektiflere saygı duymamızı teşvik etmektedir.

onedio

Şekil 3.8. Onedio

Kaynak: https://onedio.com/haber/asi-karsiti-miting-kaymakamlik-yasakladi-izin-valilikten-geldi-1002553

Onedio Haber, Emre Ordu'nun 09.09.2021 haberi: "***Kaymakamlıktan izin çıkmadı, Dilipak: Maltape mitingi zamanında, sorunsuz bir şekilde yapılacak, ABP Genel Başkanı Yalçın: Mitingi yapacağız, İstanbul Valiliği: Verilmiş bir izin yok"*** *başlıklarıyla verilmiştir.*

"Kovid-19 aşısı karşıtları 11 Eylül'de İstanbul Maltepe'de "Büyük Uyanış" ismiyle miting düzenlemeye hazırlanıyor. Bilim dünyasının karşı çıktığı mitinge Maltepe Kaymakamlığı'ndan izin çıkmadı. Miting için izin başvurusunu yapan Anadolu Birliği Partisi'nin Genel Başkanı Bedri Yalçın ise mitingin açıklanan tarihte Maltepe'de yapılacağını söyledi."

"Koronavirüs aşısı karşıtları, 11 Eylül'de İstanbul Maltepe'de 'Büyük Uyanış' ismiyle bir miting düzenlemek için Maltepe Kaymakamlığı'na başvurdu."

"Miting için oluşturulan sosyal medya hesaplarından çağrılar yapılırken farklı şehirlerden miting için otobüsler kaldırılacağı duyuruldu."

"Kaymakamlıktan izin çıkmadı"

"Aşı karşıtlarının 23 Ağustos'ta "Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor" başlığıyla Maltepe Kaymakamlığı'na yaptığı başvuru ise reddedildi."

“Maltepe Kaymakamlığı’ndan yapılan açıklamada, 'Bazı basın yayın organları ve sosyal medya hesaplarında Maltepe Kaymakamlığının izinleriyle 11.09.2021 tarihinde Maltepe Miting Alanı’nda “Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor” konulu bir miting düzenleneceği yönünde haber ve paylaşımlar yapıldığı tespit edilmiştir.”

“Söz konusu etkinliğin düzenlenmesi için izin verilmesi talebiyle Anadolu Birliği Partisi tarafından 23.08.2021 tarihinde Kaymakamlığımıza yapılan başvuruya; toplu yapılacak etkinliklerin Covid-19 virüsünün bulaş riskini artıracağı ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirilerek izin verilmemiştir' denildi.”

“Dilipak: Maltape mitingi zamanında, sorunsuz bir şekilde yapılacak”

“Mitingdeki konuşmacılar arasında yer alan Akit yazarı Abdurrahman Dilipak ise sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada, '11 Eylül’de Maltepe mitingi zamanında, sorunsuz bir şekilde yapılacak. Diğer illerden mitinge katılmak isteyenlerin intikalinde inşallah bir sorun yaşanmayacak. Bir takım gerçek dışı haberlere lütfen itibar etmeyiniz. İçişleri Bakanlığı ve Valilik süreci takip ediyorlar' dedi.”

“ABP Genel Başkanı Yalçın: Mitingi yapacağız”

“23 Ağustos günü Maltepe Kaymakamlığı’na 'Anayasayı Koruma İnisiyatifi Bir Araya Geliyor' konulu miting izni için başvuruda bulunan Anadolu Birliği Partisi Genel Başkanı Bedri Yalçın, Independent Türkçe’ye yaptığı açıklamada, 'Mitingin iptal edildiği bilgisi doğru değil. Açıklandığı gibi 11 Eylül Cumartesi günü Maltepe’de mitingimizi düzenleyeceğiz' dedi. ”Yalçın, 'Miting için gerekli izin valilikten mi alındı mı?' sorusuna ise 'Evet' yanıtını verdi”.

“İstanbul Valiliği: Verilmiş bir izin yok”

“Maltepe’deki miting konusunda İstanbul Valiliği tarafından verilen bir izin olup olmadığı yönündeki Independent Türkçe’nin sorusuna valilikten verilen yanıtta ise şu ana kadar bu yönde verilen bir iznin olmadığı belirtildi.”

Haberin Yorumu:

“Kaymakamlıktan izin çıkmadı”

Haberde, Maltepe Kaymakamlığı tarafından alınan bir karar aktarılmaktadır. Kaymakamlığın kararı, toplu etkinliklerin Covid-19 virüsünün bulaş riskini artırabileceği ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği gerekçesiyle izin verilmemesi yönündedir. Pandemi

koşullarında toplu etkinliklerin düzenlenmesine izin vermeyerek, insanların sağlığına ilişkin kaygılarla ilgili bir toplumsal kuralın işlemesi doğrultusundadır.

“Dilipak: Maltape mitingi zamanında, sorunsuz bir şekilde yapılacak”

Dilipak'ın açıklaması, Maltepe'de planlanan bir mitingin gerçekleştirileceği yönündeki haberleri yalanlamaktan ziyade, mitingin zamanında ve sorunsuz bir şekilde gerçekleştirileceğini ifade etmektedir. Dilipak, mitinge katılmak isteyenlerin intikalinde herhangi bir sorun yaşanmayacağına dair bir açıklama yapmıştır.

Söylemin mitingin gerçekleştirilmesine ilişkin belirsizlikleri ortadan kaldırarak, insanların mitinge katılımını artırmak için kullanılabileceği gibi gösteriyor.

Açıklamada mitingin gerçekleştirilmesine ilişkin güç ilişkileri içeren bir söylemden de söz edebiliriz. Dilipak, mitingin gerçekleştirilmesine ilişkin kararların İçişleri Bakanlığı ve Valilik tarafından takip edildiğini ifade ederek, belirli bir toplumsal düzeni sürdürmek için kullanılan bir güç aracının da kullanıldığını göstermektedir.

“ABP Genel Başkanı Yalçın: Mitingi yapacağız”

Bedri Yalçın'ın açıklaması, mitingin hala gerçekleşeceğini ve gerekli iznin valilik tarafından verildiğini söyleyerek mitingi düzenleme konusunda bir güç gösterisi yapmaktadır.

Ayrıca, Dilipak'ın açıklaması da mitingin yapılacağı konusunda güçlü bir iddiada bulunarak, valilik ve İçişleri Bakanlığı'nın süreci takip ettiğini belirterek bir kontrol ve düzen kurulduğu mesajını iletmektedir.

Maltepe Kaymakamlığı'nın miting için izin vermediği ve salgınla mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirmesini yaparak mitingin iptal edildiğini açıklaması, bu söyleme farklı bir bakış açısı getirerek, bir otoritenin mitinge izin vermemesiyle birlikte iktidar ve kontrol ilişkileri konusunda farklı bir söylem oluşturur.

“İstanbul Valiliği: Verilmiş bir izin yok”

Bu başlık haberini, Foucault’nun söylem analizindeki üç bölümde anlatabiliriz. İlk olarak, "iktidar" ile ilgilidir. Haberde belirtilen İstanbul Valiliği, bir devlet kurumudur ve iktidarın bir örneğidir. İktidar, bir toplumda belirli bir dönemde baskın olan, belirli bir alanda hüküm süren güçtür. Bu açıdan, İstanbul Valiliği'nin miting için izin vermemesi, iktidarın belirli bir alanda gücünü kullanarak kararlar alması olarak görülebilir.

İkinci olarak, "disiplin"dir. İstanbul Valiliği'nin bir izin vermemesi, bir tür disiplin olarak görülebilir. Disiplin, belirli bir toplumda belli bir düzenin sağlanması için kullanılan araç olduğundan. İstanbul Valiliği, miting yapmak isteyen kişilerin hareketlerini sınırlandırarak, toplumda belirli bir düzenin sağlanmasına yardımcı olmak istiyor.

Üçüncü kavram ise "söylem"dir. Haberde belirtilen "izin" kelimesi, bir söylem olarak ele alınabilir. Söylem, belirli bir toplumda belirli bir dönemde kullanılan dil, kavramlar, değerler ve inançlardır. İstanbul Valiliği'nin miting için bir izin vermemesi, belirli bir söylemin baskın olduğunu ve miting yapmanın bu söyleme uymadığını gösteriyor.

SONUÇ

Foucault'nun söylem analizi, insan davranışlarını, inançları, düşünceleri ve toplumsal yapıları anlamak için kullanılan bir teorik yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, toplumda yaygın olan dil, kavramlar ve anlamlar, bireylerin düşünce ve davranışlarını etkiler. Söylem analizi, bir toplumun ideolojik, politik ve kültürel yapısını anlamak için kullanılır.

11 Eylül mitingi örneği aşı karşıtı söylemlerin yayılması konusunda ilginç bir örnek teşkil eder. 11 Eylül mitingi, aşı karşıtı grupların bir araya gelerek aşı karşıtı söylemlerini dile getirdikleri bir etkinliktir. Mitinge katılanlar, aşıların insanlara zarar vereceği ve hükümetin insanları zorla aşılamak istediği konularındaki söylemlerini dile getirdiler.

Bu söylemler, aşı karşıtı söylemlerin yayılmasına ve insanların aşıya olan güveninin azalmasına sebep olabilir. Bu da toplum sağlığı açısından ciddi bir tehdit oluşturur. Aşı karşıtı söylemler, insanların aşıya olan güvenini azaltarak, pandeminin kontrol altına alınmasını zorlaştırır.

Foucault'nun söylem analizi, aşı karşıtı söylemlerin medyada ve sosyal medyada yayılması konusunda da bize fikirler vermektedir. Söylem analizi, insanların düşüncelerinin nasıl şekillendiğini ve toplumda yayılan ideolojilerin nasıl etkili olduğunu anlamak için kullanıldı. Bu nedenle, aşı karşıtı söylemlerin yayılmasını önlemek için, medya ve sosyal medya platformlarına sorumluluk düşmektedir. Bu platformların, aşı karşıtı söylemleri yayılmasını önleyerek, aksine bilimsel gerçeklere dayalı bilgi paylaşımlarına öncelik vermesi gerekliliğinin önemi vurgulandı.

Sonuç olarak, COVID-19 pandemisi, aşı karşıtı söylemlerin yükselmesine sebep oldu ve bu söylemler, toplum sağlığı açısından ciddi bir tehdit oluşturuyor. Aynı zamanda söylemler, sosyal medya ve diğer haber kanalları aracılığıyla yayılarak geniş bir kitleye ulaşabiliyor oluşu insanları aşı olmaktan vazgeçiriyor. Aşı karşıtı söylemlerin, bilimsel gerçekler yerine yanıltıcı bilgiler ve komplo teorileri üzerine kurulu olması da toplumun aşı karşıtı bir tutum benimsemesi neden olabilir.

Bu tezde, Birgün Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Sabah Gazetesi, BBC News Türkçe, Diken, Habertürk ve Onedio gibi dijital yayınların 11 Eylül ile 9 Eylül tarihleri arasındaki dönemdeki aşı karşıtlığı haberleri, Michel Foucault'nun söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan analize göre, aşıların güvenli olmadığı veya yararlı olmadığı iddialarının yer almadığı, aksine aşıların önemi ve faydalarının vurgulandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu tür haberlerin aşı karşıtlığı hareketlerinin güçlenmesine ve aşı reddi oranlarının artmasına yol açabileceği ve bu durumun toplum sağlığı için ciddi bir risk oluşturabileceği unutulmamalıdır. Medyanın aşı karşıtı haberler konusunda sorumluluğu oldukça büyüktür. Bu nedenle, haberlerin doğru, tarafsız ve toplum sağlığı açısından sorumlu bir şekilde hazırlanması gerekliliğinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Ayrıca tezde Doktor, Elif Aydın'ın Covid-19 Pandemisi: *Aşılar ve Aşı Karşıtlığı Konusunda Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzman Görüşlerine başvurulmuştur.* (Aydın, 2023) göre, COVID-19 pandemisiyle birlikte, aşı karşıtlığı söylemlerin arttığını bu nedenle, yalnızca kendimizi değil, tüm toplumu düşünmek zorunda olduğumuzun vurgusunu yapmıştır. Konuyla ilgili olarak Aydın*, "Çiçek hastalığı aşısı sayesinde hastalık ortadan kaldırılmıştı ve kızamık hastalığı da aşı ile ortadan kaldırılabilir durumdayken, aşı karşıtlığı nedeniyle erişkinlerde ve gençlerde ağır kızamık vakaları artmaktadır. Bu hastalık erişkinlerde daha şiddetli seyreder. Bu nedenle, aşılamayı öneriyoruz. Haberler hazırlanırken, bu bilgilerin göz önünde bulundurulması, aşının önemi ve faydalarının vurgulanması gerekmektedir."* İfadelerini kullanarak konunun önemi belirtmiştir.

Öneriler

Aşı karşıtı söylemlerin etkisini azaltmak için, öncelikle doğru bilgi kaynaklarına yönelmek gerekiyor. Sağlık kuruluşları, dünya genelinde kabul gören bilimsel kuruluşlar ve yetkililerin yayınladığı bilgiler, en doğru bilgi kaynaklarıdır.

Aşı karşıtı hareketlerin artmasıyla birlikte medyada da bu konuya dair haberler sıklıkla yer almaktadır. Bu haberlerin bir kısmı aşıların etkinliği ve güvenilirliği hakkında bilgilendirici ve doğru bilgi içerirken, bazıları ise yanıltıcı ve manipülatif bilgiler içermektedir. Bu nedenle, aşı karşıtlığı hakkında yapılan haberlerde gazetecilerin dikkatli ve tarafsız bir şekilde yaklaşması, bilimsel verileri doğru şekilde aktarması ve toplum sağlığı açısından önemli olan aşıların faydalarını vurgulaması gerekmektedir. Ayrıca, aşı karşıtlığına neden olan sebeplerin de araştırılarak bu konuda yapılacak haberlerin daha etkili olması sağlanabilir.

Aşı karşıtı söylemlerle mücadele etmek için, toplumda sağlık okuryazarlığının artırılması gerekiyor. İnsanların bilimsel gerçekleri anlamalarına ve bu gerçeklere dayalı olarak hareket etmelerine yardımcı olmak, aşı karşıtı söylemlerin yayılmasını önleyebilir.

Sonuç olarak, COVID-19 pandemisi sırasında aşı karşıtı söylemler toplum sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturuyor. Foucault'nun söylem analizi, aşı karşıtı söylemin nasıl oluştuğunu ve yayıldığını anlamak için önemli bir araçtır. Doğru bilgi kaynaklarına başvurmak, sosyal medyada yanlış bilgilere karşı mücadele etmek ve sağlık okuryazarlığını artırmak, aşı karşıtı söylemin post-truth çağında etkisini azaltmak için önerilen adımlardan bazılarıdır.

KAYNAKLAR

Akdeniz, M. ve Kavukcu, E. (2016). Aşılama ve aşıların tarihçesi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*, *8*(2), 11-28.

Alçı, N. (2021, 11 Eylül). Aşı karşıtı çılgın mitingin perde arkası, https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alci/3188302-asi-karsiti-cilgin-mitingin-perde-arkasi (Erişim tarihi: 23.04.2023).

Alpay, Y. (2017). *Yalanın siyaseti*. İstanbul: Destek Publishing.

Aşı Karşıtlarının İddiaları ve Gerçekler https://www.sjh.com.tr/asi-karsitlarinin-iddialari-ve-gercekler/ (Erişim tarihi: 08.04.2023).

Aydın, A. F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 (yeni koronavirüs) pandemi süreci. *Asya Studies*, 4(12), 76-90.

Aydın, E. (2023). Röportaj, Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü.

Baden, L. R., El Sahly, H. M., Essink, B., Kotloff, K., Frey, S., Novak, R., ... & Zaks, T. (2021). Efficacy and safety of the mRNA-1273 SARS-CoV-2 vaccine. *New England journal of medicine*, *384*(5), 403-416.

Barker, C. and Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: A dialogue on language and identity*. Sage.

Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri NVivo 7.0 ile nitel veri analizi.* (1. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baudrillard, J. (2005). *Şeytana satılan ruh ya da kötülüğün egemenliği*. Doğu Batı Yayınları.

Bayram, A. K. (2018). Foucault'nun yöntemi: Hakikatin söylemsel inşasının arkeolojisi ve soykütüğü. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, *6*(2).

BBC News Türkçe (2018). Mark Zuckerberg veri paylaşımı skandalıyla ilgili ifade verecek. https://www.bbc.com/turkce/43564302, (Erişim tarihi: 05/05/2022).

BBC Türkçe. (2021, 11 Eylül). Aşı karşıtları İstanbul Maltepe'de protesto gösterisi düzenledi, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58532056 (Erişim tarihi: 23.04.2023).

BirGün. (2021, 9 Eylül). Aşı Karşıtları Miting Düzenliyor, https://www.birgun.net/haber/asi-karsiti-miting-maltepe-kaymakamligi-yasakladi-istanbul-valiligi-izin-verdi-358103 (Erişim tarihi: 23.01.2023)

Büyük Uyanış Mitingi, https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCk_Uyan%C4%B1%C5%9F_Mitingi, (Erişim tarihi: 02.04.2023).

Binark, M. (2017). Algoritmaların yarattığı yankı odalarında siyasal katılım olanağı ya da olanaksızlığı. *Varlık Dergisi*. 1317, 19-23.

Brief History of Vaccines in Turkey, https://covid19asi.saglik.gov.tr/EN-80228/brief-history-of-vaccines-in-turkey.html, (Erişim tarihi: 05/05/2022).

Chen, C., Meng, X., Xu, Z. and Lukasiewicz, T. (2017). Location-aware personalized news recommendation with deep semantic analysis. *IEEE Access, 5*, 1624-1638.

Covıd-19 Vaccines in the United States, https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/index.html, (Erişim tarihi: 05/05/2022).

Cumhuriyet. (2021, 11 Eylül). Maltepe'de aşı karşıtlarından miting, https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/maltepede-asi-karsitlarindan-miting-1868005 (Erişim tarihi: 23.04.2023).

Çavuş, G. (2018). https://teyit.org/dosya-sahte-haberler-dunyada-multecileri-hedef-gostermek-icin-nasil-kullaniliyor (Erişim tarihi: 04.01.2023).

Çetin, R., Güven, G. B., Tunçbilek, V., Develi, S., Aykutluğ, Ö. Ve Korkmaz, A. (2015). Mikroorganizmalar ve insan vücudu ile olan etkileşimleri. *TAF Prev Med Bull*, *14*(3), 272

Çömlekçi, M.F. ve Başol, O. (2019). Sosyal medya haberlerine güven ve kullanıcı teyit alışkanlıkları üzerine bir inceleme, *İletişim*, 56-77.

Değerli, A. ve Değerli, B. (2018). Medya Okuryazarlığı Bağlamında Sağlık Alanındaki Yalan İçeriklerin Sosyal Ağlarda Yayılımına Bir Bakış, 4. Sağlık İletişimi Sempozyumu, 30 - 31 Ekim 2018 (147- 168), Antalya.

Dembic, Z. (2015). *The cytokines of the immune system: the role of cytokines in disease related to immune response*. Academic Press, 17

Demirden, S. F., Alptekin, K., Geboloğlu, I. K., ve Öncel, S. Ş. (2022). Dünden Bugüne Türkiye'de Aşılama ve Aşı Üretiminin Tarihçesi. *Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Dergisi*, 247-249.

Derya, G. ve Kesgin, Y. (2021). Dijital ebeveynlik, aşı kararsızlığı ve covid-19: dijital ebeveynlerin covıd-19 aşısı karşıtlığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, *2021*(56), 167-168.

Diken. (2021, 9 Eylül). Kaymakamlık reddetmişti: Aşı karşıtlarının mitingine izin valilikten, https://www.diken.com.tr/kaymakamlik-reddetmisti-asi-karsitlarinin-mitingine-izin-valilikten/ (Erişim tarihi: 28.04.2023).

Dindar Demiray E, Alkan Ceviker S (2020). Aşı ve Toplumsal Korunma. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, *4*(2), 37-38.

Diniz, G., Yaşın, Y., Çoban, C., Evcimen, Ş. ve Karakayalı, M. (2022). Bağışıklık Sistemi: Güvenilir Bir Dost mu, İşbirlikçi Bir Düşman mı? *Forbes Journal of Medicine*, *3*(1).

Dubé, E., Vivion, M. and MacDonald, N. E. (2015). Vaccine hesitancy, vaccine refusal and the anti-vaccine movement: influence, impact and implications. *Expert review of vaccines*, *14*(1), 99, 103

Dubois, E. and Blank, G. (2018). The echo chamber is overstated: the moderating effect of political interest and diverse media, *Information, Communication & Society*, 21(5), 729-745.

Duygu, Ö. (2022). Covıd-19 Aşıları. *Covıd-19 Ve Sağlık Araştırmaları-6*, 69.

Eagleton, T. (2011). Postmodernizmin Yanılsamaları (2. Baskı). *M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları*.

EMA COVID-19 vaccines: https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/coronavirus-disease-covid-19/treatments-vaccines/vaccines-covid-19, (Erişim tarihi: 23.12.2020).

Erdoğan Tarakçı, İ. ve Baş, M. (2018). Post-Truth medya ve tüketici davranışlarına etkisi: "genç yetişkinler" üzerine keşifsel bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (4), 1110-1122.

Erkekoğlu, P., Köse, S. B. E., Balcı, A. ve Yirün, A. (2020). Aşı kararsızlığı ve COVID-19'un etkileri. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, *9*(2), 213.

Evrim Ağacı, (tarihsiz). https://evrimagaci.org/post-truth-gerceklik-otesi-yalanlarin-gercekmis-gibi-sunuldugu-bir-dunyada-hakikatin-anlami-nedir-8574, (Erişim tarihi: 08.04.2023).

Evrim Ağacı. (Özkara, Özdil. 2020). Post-Truth: Gerçeklik Ötesi Yalanların Gerçekmiş Gibi Sunulduğu Bir Dünyada Hakikatin Anlamı Nedir? https://evrimagaci.org/post-truth-gerceklik-otesi-yalanlarin-gercekmis-gibi-sunuldugu-bir-dunyada-hakikatin-anlami-nedir-8574 (Erişim tarihi: 08.04. 2023).

Fatih Güner, https://journo.com.tr/haber-dogrulama-bana-yalan-soylediler (Erişim tarihi: 04.02.2023).

Foucault, M. (1977) Discipline and Punish, London, *Tavistock*, 27

Freelon, D. and Wells, C. (2020) Disinformation as Political Communication, *Political Communication*, 37(2), 145-156

Garcia Landa, J. A. (2014). Notes sur'L'Ordre du Discours'(Notes on'The Order of Discourse'). *Available at SSRN 2441735*.

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Guess, A. M., Lyons, B. A., Nyhan, B. and Reifler, J. (2018). Avoiding the Echo Chamber about Echo Chambers: Why selective exposure to like-minded political news is less prevalent than you think. *Knight Foundation*, 2, 1-25.

Güner, H. R., Hasanoğlu, I. ve Aktaş, F. (2021). Evaluating the efficiency of public policy measures against COVID-19. *Turkish journal of medical sciences, 51*(7), 3229-3231

Güven, A. (2020). Hakikatin Yitimi Olarak Post-Truth: Bir Kavramsallaştırma Denemesi. *İnsan ve İnsan Dergisi,* 7(23): 20-36.

Hall, S. (2004). Foucault and discourse. *Social research methods reader*, 345-349.

Harari, Y. N. (2016). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens*. (E. Genç, Çev.). Kolektif Kitap.

Hess, A. (2017). How to escape your political bubble for a clearer view. *The New York Times*, *3*.

Hilal Çelik ve Halil Ekşi (tarihsiz) Söylem Analizi https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2114 (Erişim tarihi: 06.03.2023).

How does the immune system work, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279364/ (Erişim tarihi: 23.04.2022).

How vaccines work, https://vaccination-info.eu/en/vaccine-facts/how-vaccines-work. (Erişim tarihi: 28.03.2022).

Hsiang, S., Allen, D., Annan-Phan, S., Bell, K., Bolliger, I., Chong, T., ... and Wu, T. (2020). The effect of large-scale anti-contagion policies on the COVID-19 pandemic. *Nature*, *584*(7820), 262-267.

Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... & Cheng, Z. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497-506.

Jäger, S. and Maier, F. (2009). Theoretical and methodological aspects of Foucauldian critical discourse analysis and dispositive analysis. *Methods of critical discourse analysis*, *2*.

Jamieson, K. H. and Cappella, J. N. (2008). *Echo chamber: Rush Limbaugh and the conservative media establishment*. Oxford University Press.

Kasapoğlu, A. (1992). Sosyolojide hermeneutik uygulamaları. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 5, 59-71.

Kastrenakes, J. (2021). Twitter announces paid super follows to let you charge for tweets. Theverge.

Kılıç, N. S. (2021). Post-Truth Çağda Aşı Karşıtlığı. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, *16*(31), 99-118.

Kılıç, S. G. ve Dolapçı, İ. (2021). History of Vaccines and New Vaccine Strategies. *Ankara Universites Tip Fakultesi Mecmuasi= Journal of Ankara University Faculty of Medicine*, *74*(1), 1.

Kiraz, E. (2019). Sosyal medya ve algı yönetimi: ingilterenin brexit sürecinde sosyal medya dezenformasyonu. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15 (1), 1, 1-18.

Komissarov A. et al., (2020). Gam-COVID-Vac (Sputnik V) Vaccine Candidate for COVID-19: Utilizing Advantages of Human Adenoviral Vector Platform- , *Viruses*, 12(7), 704.

Kyrkoudis, T., Tsoucalas, G., Thomaidis, V., Bakirtzis, I., Nalbandi, E., Polychronidis, A., and Fiska, A. (2021). Vaccination of the Ethnic Greeks (Rums) Against Smallpox in the Ottoman Empire: Emmanuel Timonis and Jacobus Pylarinos as Precursors of Edward Jenner. *Erciyes Medical Journal/Erciyes Tip Dergisi*, *43*(1).

Little, M. (2021). Life-Saving Antibodies: History of Immunization. In *Antibodies for Treating Cancer: Basics, Development, and Applications* (pp. 1-9). Cham: Springer International Publishing.

Logunov D.Y. et al. (2021). Safety and efficacy of an rAd26 and rAd5 vector-based heterologous prime-boost COVID-19 vaccine: an interim analysis of a randomised controlled phase 3 trial in Russia , The Lancet, 397, 671-681.

Maccatrozzo V (2012). Burst the Filter Bubble: Using Semantic Web to Enable Serendipity, 11th International Semantic Web Conference Boston, MA, USA, November 11-15, 2012 Proceedings, Part II, *Heidelberg*, *Springer*, 391-398.

McDavid, J. (2020). The Social Dilemma. *Journal of Religion and Film*, *24*(1), 0_1-3.

Michael J. Pelczar, Rita M. Pelczar, Types of microorganisms, https://www.britannica.com/science/microbiology/Types-of-microorganisms). (Erişim tarihi: 26.06.1999).

Michel Foucault: Discourse, Rachel Adams, https://criticallegalthinking.com/2017/11/17/michel-foucault-discourse/ (Erişim tarihi: 17.10.2017).

Milliyet. (2021, 9 Eylül). Halk sağlığına meydan okumadır, https://www.milliyet.com.tr/gundem/halk-sagligina-meydan-okumadir-6593513 (Erişim tarihi: 23.04.2023).

Mühür, İ., Yılmaz, Ş. ve Soylu, P. Geçmişten Günümüze Aşılama. *Journal of Medical Topics and Updates*, 2022, *1*(1), 33)

Narin, B. (2018). Kişiselleştirilmiş çevrimiçi haber akışının yankı odası etkisi, filtre balonu ve siberbalkanizasyon kavramları çerçevesinde incelenmesi. *Selçuk İletişim*, *11*(2), 232-251.

Nguyen T T, Hui P M, Harper F M, Terveen L ve Kontsan W J A (2014) Exploring the Filter Bubble: The Effect of Using Recommender Systems on Content Diversity, WW'14, April 7–11, 2014, Seoul, Korea.

Ordu, E. (2021, 9 Eylül). Aşı karşıtı miting kaymakamlık tarafından yasaklandı, izin valilikten geldi, https://onedio.com/haber/asi-karsiti-miting-kaymakamlik-yasakladi-izin-valilikten-geldi-1002553 (Erişim tarihi: 23.04.2023).

Orkunoğlu, Y. (2007). *Neitzsce ve postmodernizmin gerçek yüzü*. İstanbul: Ceylan Yayınları.

Pariser E (2011) *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding From You*. New York, Penguin.

Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the internet is hiding from you*. Penguin UK.

Pentland, A. S. (November, 2013). Beyond the echo chamber. Harvard Business Review. https://hbr.org/2013/11/beyond-the-echo-chamber, (Erişim tarihi: 01/02/2022).

Polack, F. P., Thomas, S. J., Kitchin, N., Absalon, J., Gurtman, A., Lockhart, S., ... & Gruber, W. C. (2020). Safety and efficacy of the BNT162b2 mRNA Covid-19 vaccine. *New England journal of medicine*, *383*(27), 2603-2615.

Potter, J. and Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*, London: Sage.

Potter, W. J. (1996). *An analysis of thinking and research about qualitative methods*. Psychology Press.

Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Çevirenler: D. Bayrak, B. Aslan ve Z. Akyüz). *Ankara: Siyasal Kitabevi*.

Resnick P, Garret R K, Kriplean T, Munson S A ve Stroud N J (2013) Bursting Your (Filter) Bubble: Strategies for Promoting Diverse, Exposure CSCW '13 Companion, Feb. 23–27, 2013, San Antonio, Texas, USA, 95-100.

Rıfat, M. (1998). XX. *yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları.* 1. İstanbul: Y.K.Y.

Sabah. (2021, 11 Eylül). Maltepe'de mesafesiz aşı karşıtı mitinge beklenen kalabalığı toplayamadılar, https://www.sabah.com.tr/istanbul/2021/09/11/maltepede-mesafesiz-asi-karsiti-mitinge-beklenen-kalabaligi-toplayamadilar (Erişim tarihi: 23.04.2023).

Sadoff, J., Gray, G., Vandebosch, A., Cárdenas, V., Shukarev, G., Grinsztejn, B., ... & Douoguih, M. (2021). Safety and efficacy of single-dose Ad26. COV2. S vaccine against Covid-19. *New England Journal of Medicine*, *384*(23), 2187-2201.

Salmanoğlu, D. S., Çalışkan, E. E., Meliz, S. O. F. U., Uyanıkgil, Y. ve Uyanıkgil, E. Ö. Ç. (2021). COVID-19 Tanı Testleri, Tedavisindeki Aşılar ve İlaçlar; Güncel Durum. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, *47*(2), 296-298

Sapçı, E. ve Güngörmüş, Z. (2021). Çığ gibi büyüyen evrensel sorun: Aşı karşıtlığı-aşı reddi ve hemşirelerin sorumlukları. *J Educ Res Nurs*, *18*(3), 353.

Schünemann, W. J., Steiger, S. and Kliche, F. (2018, August 22-25). Echo chambers and polarisation in the German federal election 2017. [Conference presentation abstract]. ECPR General Conference, Hamburg.

Seale, C. (Ed.). (2004). *Social research methods: A reader*. Psychology Press, 332;345.

Sofuoğlu Kılıç, N. (2021). Post-Truth Çağda Aşı Karşıtlığı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1), 155-172.

Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Spector, B. (2020). Post-truth claims and the wishing away of brute facts, *Leadership*, 16 (1), 9-24

Sunstein, C. R. (2009). *Republic.com 2,0. Princeton University Press*. United States of Amerika.

Şahin, Y. (2017). Michel Foucault'da söylem analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD), 3*(6), 122.

Şahin, Y. (2017). Michel Foucault'da söylem analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD), 3*(6), 119-135.

Terzi, A. (2020). Post -Truth Kavramı ve Türkçe Karşılıkları Üzerine. *Türk Dili Dergisi*, 69 (820).

Teyit (2023). https://teyit.org/bir-haberin-gercek-olup-olmadigi-nasil-anlasilir (Erişim tarihi: 08.04.2023).

Teyit. (2021, 20 Nisan). Bir Haberin Gerçek Olup Olmadığı Nasıl Anlaşılır? https://teyit.org/bir-haberin-gercek-olup-olmadigi-nasil-anlasilir (Erişim tarihi: 04.03.2023).

The innate and adaptive immune systems, (tarihsiz). https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279396/, (Erişim tarihi: 30.07.2020).

The Social Dilemma. (2020). *Directed by Jeff Orlowski. [Film*]. United States: Exposure Labs.

Tonkiss, K. (2006). Analysis text and speech: content and discourse analysis. C. Seale, (2nd ed.). *In. Researching Society and Culture*. (367-383). Lodan:Sage

Tura, S. (2005). *Freud'dan Lacan'a psikanaliz*. (3. Baskı.). İstanbul: Kanat Kitap.

Ulaş, S. (2020). Marka iletişiminde sosyal medya ve çevrimiçi etkileşim (online engagement) ilişkisi: limasol Türk kooperatif bankası örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 274-285.

Uzunoğlu, (2016). https://journo.com.tr/post-truth-nedir. (Erişim tarihi: 17.02.2022).

V. V. V. Gushchin et al., (2021). Efficacy and safety of the Russian COVID-19 vaccine (Gam-COVID-Vac) in a randomised, double-blind, placebo-controlled, phase 3 trial, *The Lancet*, 397, 27.

Van Dijk, T. (2003). Critical discourse analysis. D.Schiffrin., D. Tannen, & E., H. Hamilton (Ed.), In The Handbook of Discourse Analysis. (352-372). Oxford: Blakwell Publishing.

Voysey M, Clemens SAC, Madhi SA, et al. (2021). Safety and efficacy of the ChAdOx1 nCoV-19 vaccine (AZD1222) against SARS-CoV-2: an interim analysis of four randomised controlled trials in Brazil, South Africa, and the UK. Lancet.;397 (10269):99-111.

Wodak, R. and Meyer, M. (2002). Methods of critical discourse analysis. London: Sage Publications.

Wooffitt, R. (2005). *Conversation analysis and discourse analysis: a comparative and critical introduction*. Lodan: Sage

Wu, Z. and McGoogan, J. M. (2020). Characteristics of and Important Lessons From the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Outbreak in China: Summary of a Report of 72 314 Cases From the Chinese Center for Disease Control and Prevention. *The Lancet,* 395(10223), 123-124.

Yağmur, T.A. (2019). *Dijital medya ile değişen haber tüketim tercihleri ve haber doğrulama davranışları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yapıcı, G. ve Tunç, A. Y. Ülkemizde Aşı ile Korunabilen Hastalıklara Yönelik Yürütülen Eliminasyon ve Eradikasyon Programlarının Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, *9*(2), 173.

Yorulmaz, D. S. ve Karadeniz, H. (2022). Toplum sağlığında büyüyen tehdit: aşı reddi, 23.

Zhang, Y., Zeng, G., Pan, H., Li, C., Hu, Y., Chu, K., ... and Zhu, F. (2021). Safety, tolerability, and immunogenicity of an inactivated SARS-CoV-2 vaccine in healthy adults aged 18–59 years: a randomised, double-blind, placebo-controlled, phase 1/2 clinical trial. *The Lancet infectious diseases*, *21*(2), 181-192.

EKLER

EK 1:

Doktor Elif Aydın ile Covid-19 Pandemisi:

Aşılar ve Aşı Karşıtlığı Konusunda Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı Görüşleri

Covid-19 süreci, 31 Aralık 2019'da Çin'in Vuhan şehrinde başladı. Zatürre vakaları, daha önce insanlarda tespit edilmemiş yeni bir coronavirüs olan Covid-19'un keşfiyle sonuçlandı. Salgın, üç ay gibi kısa bir sürede tüm dünyayı etkisi altına alarak 12 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edildi. Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde görüldü. Salgın, dünya genelinde ve Türkiye'de halk sağlığı açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır.

İçerisinde bulunduğumuz Covid-19 küresel salgınında, aşı ve aşı karşıtlığı ile ilgili görüşlerine başvurduğum Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü'nden, asistan doktor sayın, Elif Aydın'la konu üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik.

Merhaba, ben Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü'nden, asistan Doktor Elif Aydın. Bugün sizinle Covid-19, aşı ve aşı karşıtlığı ile görüşlerimizi, medyada yer alan haberleri, deneyimlerimizi ve düşüncelerimizi paylaşacağız.

Aşı Nedir: *Aşı aslında hastalığa neden olan virüsün vücudumuzun küçük bölümüne şerit şeklinde enjekte edilmesi ve vücudumuzu aşı ile hastalıktan önce tanıştırma evresidir. Böylece vücudumuz hastalığa karşı bağışıklık geliştirir ve siz o hastalıkla karşılaştığınızda vücudunuz o virüsle savaşmaya hazırlıklıdır. Kısacası aşı bu şekilde halkımızın anlayacağı şekliyle anlatılabilir.*

Aşı karşıtlığı; *bundan önceki zamanlardaki pandemi süreçlerinde de birçok insan tarafından yapılmıştır ancak şöyle, Covid-19 pandemi süresi tüm dünyayı etkiledi. Bu dönemde halk evde kaldığı için daha çok haber alma ihtiyacı doğdu. Televizyonlar sürekli açıktı ve iletişimle uzun süreli baş başa kalındı. Böylece aşı karşıtları kendilerine oldukça fazla taraftar toplayarak medya üzerinden de daha çok görüş birliğine vardılar.*

Aşı karşıtlığı ve aşı olmazsak ne olur?

Ben 2 yıllık hekimim ve pandemi sürecinin başından itibaren Covid ile iç içeyiz. Enfeksiyon hastalıkları da zaten bu işin içinde olduğu için biz hastalığın başında Covid aşısı olmayanların hastalandıklarında, hastalığın ne kadar ağır seyrettiğini oysa Covid aşısı ile birlikte hastalığın daha hafif seyrettiğini biz kendimiz de klinik olarak gözlemledik. Her aşının olduğu gibi aşıların yan etkileri olabilmektedir. Sonuçta bu aşıları koruyabilmek için aşıların içerisine yabancı yani koruyucu

maddeler konuluyor, aslında bu koruyucu maddelerin yan etkilerinden dolayı aşı karşıtları aşı olmak istemiyorlar. Aşıların yan etkisi olabiliyor ancak eğer hastalığı ciddi bir şekilde aşı olmadan geçirirseniz hani ölüm ve yaşam arasında gibi kar ve zarar hesabı yapmak gerekiyor.

Artık çiçek hastalığı dünyada görülmemektedir.

Bundan önceki dönemlerde de aşı karşıtlığı çok yaygındı. Biliyorsunuz ki çiçek hastalığı aşılamayla artık dünyadan eradike edildi. Artık çiçek hastalığı dünyada görülmemektedir. Bundan daha önce de İtalya'da, Almanya'da kızamık aşısına karşı aşı karşıtlığı başlamıştı. Covid-19 pandemisiyle beraber aşı karşıtlığı daha da yaygınlaştı ve şu an eradike noktasında olan kızamık salgınlarını biz Türkiye olarak da tekrar hem sağlık çalışanların da hem de diğer hastalarımızda kızamık salgınıyla karşı karşıya kalmış durumdayız. Hastalık çocukluk dönemine göre erişkinlerde daha ağır seyretmekte. Kızamık aşılarında da görüldüğü gibi aşı karşıtlığı ile beraber hastalığın geçirilmesi ve hastalığın bıraktığı ciddi yan etkiler olabiliyor. Bu nedenle biz aşı karşıtlığına karşı aşılanmayı savunuyoruz. Aşılanmaya karşı halkımızın doğru bilinçlenmesini ve aşılanmayı tüm insanlara öneriyoruz. Sadece kendimizi değil, aşılanmazsak diğer insanları da tehlikeye attığımızı düşünerek aşılanmayı öneriyorum.

Covid-19 pandemisinde, aşı karşıtlığı ile ilgili medyada televizyonlarda bir sürü haberler yer aldı. Bazıları doğru, bazıları yanlıştı. Geçmişte de olduğu gibi günümüzde de aşıların içerdiği koruyucu maddelere bağlı olarak yan etkileri olabilmektedir. Bazı yan etkiler geçici olabiliyor ve hastaların yaşamlarında kalıcı bir etkiye sekel (Bir hastalıktan kalan doku bozukluğu.) dediğimiz değişikliklere neden olmuyor. Aşının yan etkileri mi yoksa ölüm ve yaşam arasındaki mücadele mi? Tabii biz aşılanmayı öneriyoruz. Eğer aşı olduğunuzda yan etkisi gelişti ise çok önemli olmayan şeyler, insanlar bunu yavaş bir şekilde atlatabiliyor. Zaten tedaviye de ihtiyaç olmuyor. Ancak aşı olmayanlarda genç yaşta bile olsa biz şunları gözlemledik ki hastalar çok ağır bir şekilde bu hastalığı geçirdi ve çok uzun yatış süreleri oldu. Hastanelerde gencecik bir sürü insan aşılanmadığı için bağışıklık sistemi güçlü olsa bile ciddi yan etkiler nedeniyle uzamış yoğun bakım yatışları, hastane yatışları, hastane enfeksiyonları nedeni ile hastalığı yaşlı olanlara göre daha ağır atlatmış olabildi. Yani aşılanmış olsalardı, aşıların yan etkileri olacaktı ya da olmayacaktı bunu bilemeyiz ama sonuç olarak yaşam ve ölüm arasında bir seçim yapılmış oldu.

Aşıların Yan Etkileri İnsan Vücudun da Kalıcı Bir Etkiye Neden Olabiliyor mu?

Aşılarda yan etki olarak en çok gördüğümüz;

***Perikardit** (Kalp zarının iltihaplanması),*

***Miyokardit** (Kas iltihabı.) aşıların yan etkilerini klinik olarak gözlemledik ancak bunlar hastalarda kendiliğinden geçebilen, tedavi gerektirmeyen ve çok ciddi organ tutulumuna neden olmayan etkide olduğu için aşının yan etkisi olmasa da zaten hastanın kendisine bağlı olarakta gelişebilecek şeyler. Yani siz aşıya bağlı olarak geçiriyorsunuz ama aşı olmadan hastalığı geçirdiniz*

hastalığı geçirdiğinizde aynı hastalığı daha kötü bir şekilde bu hastalığı atlatmış olacaksınız. Bir örnek vermek istiyorum; Miyokardit yani kalp kasının tutulması. Aşıya bağlı miyokardit geçirdiğinizde ise bunu daha hafif geçiriyorsunuz ancak aşı olmadınız Covid'in miyokardit tutulumu oldu, siz bunu daha ağır bir şekilde geçiriyorsunuz ve buna bağlı olarak daha mortal ölümcül seyreden septik durumlarla karşılaşıp daha uzun hastanede yatıyorsunuz. Daha uzun hastanede yattığınız için gerek kullanılan cihazlar gerekse kullanılan antibiyotikler, hastane enfeksiyonları sizin tablonuzu Covid'in üzerine ekleyerek daha da ağırlaştırmakta.

Aşılama Sürecinin Hızlanmasıyla Birlikte Hastalığın Seyrinde Bir Değişim Oldu mu?

Aşılama sürecinin hızlanmasıyla birlikte hastalığın seyrinde de bir değişim oldu. Şöyleki, pandeminin başlamasıyla beraber bütün hastaneler covid hastanesi oldu, Bütün servislerde covid hastaları yatıyordu. Aşılarla ilgili başka bir gelişim ise tüm dünyada pandemi olduğu için çok kısa bir zamanda çok hızlı bir şekilde aşı üretilmek zorunda kalındı. Daha önceki tekniklerin üzerine, yeni aşılar geliştirilerek hızlı bir şekilde elde edildi. Aşıların girişimiyle beraber hastalıklar daha hafif seyretmeye başladı.

Covid günümüzde gribal enfeksiyon gibi bir şey oldu.

Artık Covid günümüzde gribal enfeksiyon gibi bir şey oldu. Covidten ölenlerin sayısı ciddi bir şekilde azaldı. Covid yoğun bakımında yatanlar, Covid servislerinin sayısındaki azalmalar belirgin bir şekilde görülmekte birçok hastanedeki pandemi servisleri kapatıldı. Hasta sayılarında azalma oldu. Hastaların kliniklerinde toparlanma oldu. Semptomları dediğimiz şikayetler daha hafif geçti. Önceden çok fazla entübasyon dediğimiz solunum ihtiyacı, solunum desteği ihtiyacı olan hasta sayısındaki azalmalar belirgin bir şekilde azaldı.

Medyada Aşılarla İlgili Haberlerin Nasıl Yapılmasını Daha Uygun Buluyorsunuz?

Siz aşı karşıtlığını, aşının içerisindeki koruyucu maddelerin yan etkilerinden dolayı, otizm ve benzeri hastalıkların olabileceği kanısı düşünüyorsunuz oysa bilimsel çalışmalarla da gösterilmiş ki aşıların içerisinde bulunan koruyucu maddelerin yan etkisinin olmadığını. Bu bilgiler aşı çalışmalarda mevcuttur. Aşılanmadığımız zaman, en basitinden bir kızamık aşısı ele alalım. Siz aşılanmıyorsunuz, aşılanmayarak hastalığı daha ağır geçiriyorsunuz, evde çocuğunuzda kızamık geçiriyor ve çocuğunuz okula gidiyor. Halkın içine karışan bir birey olduğunuz için aşılanmadığınızda tek kendinizi değil aslında birçok insanı etkiliyorsunuz. Trafiğe karışıyorsunuz, halkın içine karışıyorsunuz sadece kendinizi değil aşı olmayarak tüm insanlığı riske atmış oluyorsunuz.

O yüzden tek kendinizi değil bütün insanlığı düşünmeniz lazım. Çiçek hastalığı aşı ile eradike edilmişti, kazımıkta eradike edilebilecek durumda iken şu an aşı karşıtlığı nedeniyle erişkinlerde, gençlerde bile çok ağır kızamık vakaları seyretmekte ve görülmektedir. Kızamık erişkinlerde daha

da ağır seyretmekte. O yüzden aşılamayı öneriyoruz. Haberler hazırlanırken bu bilgiler göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu süreçte doktorlar arasında da görüş farklılıkları oldu, siz bu konuyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Biz, Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü tüm hekim arkadaşlarımız olarak aşılanmayı herkese önerdik. Çevremizdeki hekimlerde bizimle genel olarak aynı görüş birliği içerisindeydi. Başka branşlardan olan hekimler aşılanmayı önermiyor olabilirler. Biz primer olarak, salgınla ilgilenen Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji olarak aşılanmayı öneriyoruz. Doğal olarak görüş ayrılıkları olabilir, ancak biz aşılanmayı öneriyoruz.

